

YU ISSN 0021-6933

**JEZIK IN
SLOVSTVO**

letnik XXVII – leto 1981/82 – št. 7–8

Jezik in slovstvo

Letnik XXVII, številka 7-8
Ljubljana, april-maj 1981/82

Časopis izhaja mesečno od oktobra do maja (8 številk)

Izdaja ga Slavistično društvo Slovenije v Ljubljani

Glavni in odgovorni urednik: Aleksander Skaza, Ljubljana, Aškerčeva 12

Uredniški odbor: Gregor Kocijan (slovstvena zgodovina), Breda Pogorelec (jezikoslovje),

Aleksander Skaza (primerjalna slavistika), Franc Žagar (metodika)

Tehnični urednik: Ivo Graul

Svet časopisa: Marjeta Vasič (predsednik), Anka Dušej, Marjan Javornik, Mira Medved,

Jože Munda, Pavle Vozlič, France Vurnik in uredniki

Tisk Aero, kemična, grafična in papirna industrija Celje

Opremila inž. Dora Vodopivec

Naročila sprejema uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Tekoči račun: Slavistično društvo Slovenije, Ljubljana 50100-678-45265

Letna naročnina 120.- din, polletna 60.- din, posamezna številka 15.- din

Za dijake in študente, ki dobivajo revijo pri poverjenikih, 50.- din

Za tujino celoletna naročnina 200.- din

Rokopise pošiljajte na naslov: Uredništvo JiS, Ljubljana, Aškerčeva 12

Revijo gmotno podpira Kulturna skupnost SRS, razliko med polno in znižano ceno za dijake

in študente pa krije Republiška izobraževalna skupnost SRS

Vsebina sedme in osme številke

Razprave in članki

- 201 *Gregor Kocijan*, Pripovedne značilnosti Jurčičevih »značajevk«
209 *Tine Logar*, Diftongizacija in monoftongizacija v slovenskih dialektih
212 *Jože Pogačnik*, Receptija Danteja v slovenski književnosti
218 *Helena Poláková*, Češka teorija o pouku književnosti

Metodične izkušnje

- 225 *Vinko Cuderman*, Poskus interpretacije lirске pesmi z metodo modificiranega programiranega pouka (2)

Bibliografija

- 234 *Kranjec Marko s sodelovanjem*
Alenke Logar-Pleško in Anke Sollner-Perdih, Slovenistika v letu 1981

Ocene in poročila

- 250 Vatroslav Kalenič, Zlatko Vince, Po poteh hrvaškega knjižnega jezika
253 *Andrijan Lah*, Slovenski književniki v češkem leksikonu jugoslovanskih piscev
254 *Tone Pretnar*, Od etičnih, estetskih, filozofskih in idejnih razsežnosti svobodne odgovornosti umetniške besede do razmerja pesniki – poezija – zgodovina
256 *Miran Košuta*, Pričevanja o Reziji
257 *Albinca Lipovec*, Jezik v zgodnjem otroštvu

Zapiski

- 260 O delu Slavističnega društva Slovenije

7-8/3 *Prejeli smo v oceno*

7-8/3 *V tem letniku Jezika in slovstva so sodelovali*

Gregor Kocijan

Pedagoška akademija v Ljubljani

PRIPOVEDNE ZNAČILNOSTI JURČIČEVIH »ZNAČAJEVK«

1.

Jurčič je z *Nemškim valptom* (1867) delno zakoračil v značajsko kratko prozo, z *Božidarjem Tirtljem* (1867) pa je napisal primer »značajevke«,¹ kakršnih je pozneje še nekaj. *Nemški valpet* je tako kot *Dva prijatelja* okvirna pripoved, le da tokrat okvira ni zaprl, marveč pripoved končal hkrati z vložnim delom. Ljubezensko temo, ki je v *Dveh prijateljih* zadevala izobraženca, je prenesel na kmečkega človeka in prav tako pokazal na nesrečne posledice nezvestobe. Ubesedil je beračevo pripoved; že po nekaj stavkih je ob srečanju z beračem zaslutil, da ta človek »gotovo nima mrtvega praznega življenja za seboj, moral je živeti ne samo s telesom, ampak tudi s fantazijo in premišljevanjem raznih prikazni, katere so ga srečevale«. Torej je bil pravo nasprotje v okviru nastopajočemu Blažu Pumprehtu, »c. k. pisarju«, ki ni bil zanimiv, nasprotno »prav dolgočasen tovariš« in »preveč realen mož, da bi bral tega ali onega jezika povesti«. Tako je pisatelju v tem trenutku budila zanimanje nenavadna človeška podoba, izjemna življenjska zgodba. Beračeve nesreče ni pripisal samo okoliščinam, marveč tudi in zlasti njegovemu (nenavadnemu) značaju. Kot je razvidno iz pripovedi, Luka Resar ni bil »tak ko drugi«, ker bi sicer lahko povsem drugače živel: bil je trmast, vročekrven, samosvoj, neuravnovešen, nepremišljen (mladost!) in, kot je sam dejal, »večkrat siten, čemeren in čuden« itd. Na junakov značaj in razmerje do okolice je vplivala tudi njegova socialna zapostavljenost (najdenček, neznanega rodu).

Luka Resar se je pri osemnajstih zaljubil v krčmarjevo Rezo in s tem se je zapletlo. Z graščinskimi valptom, ki je bil Nemeč, je Luka rad tovariševal, čeprav ga je razjedala ljubosumnost, kadar je ta govoril (po nemško) z dekletom. Končno se je z valptom sprl, ga udaril in nato se je vse stopnjevalo: valpet ga je hotel spraviti k vojaku, zapeljal je Rezo, in ko je Luka to zvedel, ga je zabodel in pobegnul v tujino. Tako se je izločil iz domačega okolja, ni se upal več vrniti in po tavanju po svetu na stara leta postal berač. Valpet je ozdravel in zapustil kraje, Reza pa je kmalu umrla. Kljub vidnejši zvezi med značajem in zgodbo je ta še vedno tisto, kar Jurčiča nenehno mika in ga zapeljuje na fabulistična pota. Pisatelj se v glavnem giblje v okvirih izjemnega junaka in zanimive zgodbe, kar je značilno za njegovo bolj romantično obarvano prozo. Čustvo in strast sta narekovala razplet zgodbe in določila tudi junakovo nadaljnjo usodo. Ob tem ne smemo prezreti narodnostnih poudarkov: valpet je tujec in povzročitelj vsega hudega, do kmetov ni prizanesljiv, zna pa se prikupiti in dobrikati ženskam; Reza zna govoriti nemško (bila je v mestu), toda to ji prinese nesrečo.

Medtem ko je za *Dva prijatelja* značilno pretežno pripovedno poročanje, pa je v *Nemškem valptu* to v glavnem omejeno na začetek in konec beračeve pripovedi, preostali del je pre-

¹ Izraz je Prijatelj; prim. Jurčičeve zbrane spise IV., 1925, X., XII.

pleten s pripovednimi scenami. Kompozicijsko je pripoved naravnana tako, da po uvodnem delu (predzgodbenem), iz katerega zvmemo o Lukovi mladosti (in kako mu je postal »oče« bogati Ropas), pisatelj naniza razgibane pripovedne scene, ki se stopnjevito bližajo zadnji, ko Luka obračuna z valptom; temu sledi Lukova notranja (moralno-etična) stiska in epilogni posnetek nadaljnega življenja (beračenje). Pripovedne scene so v tesnem stiku, sicer pa fragmentarno pripravljajo odločilni trenutek (med njimi so časovni presledki), ki povsem spremenijo junakovo življenje. Ti zgodbeni delci so vedno vpeljani s prislovnimi določili časa, ki poudarjajo spominsko zasnovano pripovedovanje in na svoj način zbujejo pozornost ter budijo pričakovanje:

Nekoč, ko sva bila po večerji sama . . . Oče-skrbnik posvari Luko, češ da dekline ni zanj.

In res je bilo *nekoč* zavrelo. Luka se spre z valptom.

Poleti je bilo okoli po deželi več semnjevi Oče-skrbnik ga ponovno resno svari. zapovrstjô.

Neko nedeljo popoldne sem ga našel . . . Luka se napije, ko vidi, kako se Reza prijazno druži z valptom.

Nekega večera je bil stari berač pri nas čez noč. Luka se zateče k vražam.

Tako sem bil *neko nedeljo* v cerkvi. Luka zve za Rezino nosečnost in plane na valpta.

Fabuliranje in nenavaden junak z močno čustvenostjo pomikata pripoved v bližino romantičnega, medtem ko opazna vzročno-posledična veriga, naslonjenost na značaj in izrazita opisna enoznačnost jezika kažejo, da je navzoče tudi Jurčičevo realistično nagnjenje. Omenjena izrazna značilnost je v Jurčičevih delih vse vidneje stopala v ospredje in v *Nemškem valptu* prevladala tako v pripovednem poročanju kot v opisu, pripovedni sceni in tudi v prikazovanju junakovih psihičnih reakcij.

2.

Na tak način, kot je Jurčič začel pripoved *Božidar Tirtelj*, dotlejš še ni nobene: središčno osebo, to je Božidarja Tirtlja, je takoj na začetku predstavil precej podrobno, tako da je prvo poglavje namenil samo temu. Ob označevanju je uporabil dobrodušen humoristični ton in ga rahlo prepletel s karikiranjem. Tirtelj pri dekletih ni imel sreče (*»ne vem, če zaradi svojega prevelikega nosa in predolgega vrata ali zaradi jecljajočega jezika ali pa zaradi svoje nerodnosti na plesiščih«*) in samo enkrat je imel *»veliko upanje . . .«* In prav to upanje, ta odločilni dogodek je pisatelj ubesedil v svoji pripovedi. Jurčič je pripoved zgradil zelo preiščljeno in jo razdelil na osem kratkih poglavij:

1. predstavitev Tirtlja;
2. Tirtelj čaka dekline, v katero se je zaljubil; to pove prijatelju in v krčmi se zbrana družina iz njega norčuje;
3. Tirtelj se pogovarja z dekletovim očetom (Meškôtel);
4. Tirtelj obiskuje dekline, ki je pri teti trafikantini;
5. Tirtelj postane »kmet« in gostilničar ter nenehno snubi;
6. Tirtelj snubi in spozna resnico o sebi (vsi se norčujejo);
7. Tirtelj po boleznî okreva in zve, da se je dekline poročilo;
8. odpravi se v Mehiko kot prostovoljec.

Po uvodnem poglavju naslednja tri (od 2. do 4.) kažejo Tirtlja pred odločitvijo, da bo radikalno spremenil svoje življenje; seznanimo se z odnosom Tirtljevih prijateljev do junaka, z oblastnim in vase zaverovanim kmetom Meškotlom in z deklico, ki ji dvorjenje imponira. Dogajanje je vezano na mesto in srečamo se tudi z nekaj krajšimi opisi okolja. V naslednjih treh poglavjih (od 5. do 7.) spoznavamo Tirtljev položaj na vasi. Poglavja iskanja in pričakovanja (2. do 4.) se prevesijo v poglavja upanja, spoznanja in razočaranja (5. do 7.). Med skupinama poglavij 2. do 4. in 5. do 7. je vidna simetričnost, prvo in osmo pa moramo obravnavati kot uvodno-predstavitveni oz. epilognno-posledični del: Tirtelj odide »za vselej« in od tedaj ga ni »nihče več videl«. Poglavja so simetrična glede na pripovedne položaje (prostor, čas, psihična stanja), ki so ob sintetičnem načelu razporejeni v linearni postopnosti² in ne v smislu dramske tektonske gradnje, zato se pripoved približa tragičnemu spoznanju-preobratu šele v 6. oz. 7. poglavju, torej tik pred epilognim delom, in ne v piramidalnem vrhu, ki ga sploh ni.

Tirtlja je pisatelj označil kot povprečnega človeka, ki je imel »slabo glavo«, zaradi katere je »skoro v vsakem razredu po dve leti sedel«, kot človeka, ki je rad brezskrbno in lahko življal, sicer pa je bil zadovoljen s tem, da je bil Božidar Tirtelj. V svoji povprečnosti marsikatere ideje svojega časa ni razumel, zato je pač sledil drugim. Bil je rodoljub, in to takšen, ki je »po besedi samo za narod življal, kajti drugega opravila ni imel. Pohajkoval je po kavarnah, časnike prebiral, kar je bilo poštenih, jezil se in klel na tiste, ki so nepošteni in grde našo domovino, in, kjer se je o politiki govorilo, govoril je vmes slano in neslano«.

Jurčič je prikazal Tirtljevo usodo v skladu z logiko, kakršno so narekovale povprečnost, izrazita življenjska neustvarjalnost in omejenost. Tudi srčna dobrota (*»bil je predobrosrčen«*) ni mogla bistveno prispevati k uravnavanju junakovega življenja, saj je bil zaradi tega morda še bolj privlačna igrača tistim, ki so se iz njega norčevali. Svojega »junaka« je Jurčič smešljal in karikiral, obenem pa izostril pogled na kruto ravnanje okolice, ki se za tisto, kar je dobro, ni kaj prida menila. Dobroto so izkoriščali »prijatelji« in tudi kmetje; nihče mu ni štel v dobro, da jim je »veliko dobrega storil, posojal in daroval«. Tokrat se je izrazil nov Jurčičev odnos do kmeta. »Ne idealizira ga v ničemer več. Ponorčuje se iz njegove domišljavosti in nevednosti, vidi tudi njegovo grobost in brezsrčnost.«³ Mogoče je bila v vsem tem skrita tudi ena od bridkih pisateljevih življenjskih izkušenj.

Podobno kot v Jenkovem Jeprškem učitelju imamo tudi v Jurčičevem delu opraviti z dvema plastema: zunanjo in notranjo. Prva je pretežno humorna in sili sem in tja v karikaturu, druga pa pokaže Tirtlja s tragične plati. Smešno prevladuje v prvih štirih poglavjih, nato pa namesto humorosti začutimo grenkobo. S humorjem in karikaturu je pisatelj razkrival tiste plasti v človeku, ki jih je pri svojih sodobnikih opazil kot povprečje, omejenost, neproduktivnost, plehko in papirnato rodoljublje in ne nazadnje kot zaverovanost v svoje majhne probleme, medtem ko je dobro v človeku prikazoval v ogledalu trdosrčnega ravnanja in obnašanja drugih ljudi do »junaka« (Božidarja Tirtlja), takrat pa so zazveneli tragični toni. Tragično so zazveneli tudi takrat, ko je pisatelj posegel v globlje plasti junakove notranjosti, ko je Tirtelj začel spoznavati resnico o sebi (in drugih): »Tedaj norca se delajo tukaj iz mene in tako dolgo...« In to spoznanje je porodilo občutek odvečnosti.⁴

Avtorja je v prvi vrsti zanimal junakov značaj, iz katerega je izpeljeval tudi vse njegovo ravnanje, zato je začetno podobo neprestano dopolnjeval in v petem, šestem in sedmem poglavju posebej kazal na njegove pozitivne lastnosti. Zanimivo je, da je izbral pripovedna sredstva v skladu s humorno-tragično dvojnostjo: po opisni označitvi v prvem poglavju je v naslednjih treh (2. do 4.) prepustil, da se je razmahnila pripovedna scenaričnost (z rahlo situacijsko in besedno komiko) v živahnim dialogom, ki nastopajoče označuje

² Prim. J. Pogačnik, *Zgodovina slovenskega slovstva IV.*, Maribor 1970, 143.

³ B. Paternu, *Slovenska proza do moderne. Študije*, Koper 1957, 77.

⁴ Prim. G. Kocijan, *Jurčičeva kratka pripovedna proza*, Kondor 1973, 126–127.

(zlasti kmeta Meškotla), medtem ko je v naslednjih treh (5. do 7.) dal domala izključno besedo vsevednemu pripovedovalcu, ki je s poročanjem vse bolj uvajal v tragičnost Tirtljeve osebe. Pripovedno scenaričnost je v teh treh poglavjih uporabil samo dvakrat: prizor v gostilni (kako kmetje goljufajo Tirtlja) in prizor, ko Trtar pove novico, da se je dekle poročilo.

Z Božidarjem Tirtljem je Jurčič nadaljeval tradicijo »antijunaka« in »disonantne« proze,⁵ ki jo je motivno, problemsko in izrazno obogatil, ter posebej opozoril tudi na svojo realistično nagnjenost.

3.

Disonantni toni, ki jih je ubiral v *Božidarju Tirtlju*, je v pripovedi *Lipe (1870)* zamenjal s harmoničnostjo, kar za njegovo kratko prozo ni bilo običajno. Središčni junak v pripovedi je Lipe Rodovščak. Pisatelja sta zanimala njegov značaj in odzivanje v posameznih življenjskih situacijah. Prikazal ga je kot lepega in veselega mladeniča, toda tudi bolešno občutljivega, nagnjenega k pestovanju bolečine, zamerljivega, ljubosumnega, neodločnega, sentimentalnega, sicer pa povprečnega. Lipe se je zaljubil in se ob tem srečal z vrsto ovir (npr. starokopitni oče, ki mu ni hotel izročiti posestva, dekletova kramarska mati itd.), največja ovira pa si je bil sam (značaj!). »... *Lipe ni bil tistega značaja, ki ga vsajena strast žene s slepo odločnostjo, doseči namen, ali kateremu bežeče upanje delavnost povišuje in strupi čut do brezobzirnosti.*« Vse to in okoliščine so prispevale, da se je dekletu odpovedal in šel za vrsto let v druge kraje. Kaj hitro se je v njem rodila resignacija in ob njej sklep: »*Ljubezen ni nič, ni je – in potemtakem tudi življenje ni dosti prida.*«

V pripovedi je vidna tesna odvisnost junakovega ravnanja od njegove značajske podobe. Jurčič je tenkočutno razkrival junakovo notranjost, še posebej v kritičnih situacijah: misel na smrt; bolesten občutek (namišljen), da zaradi bolezni ne sme vezati dekleta nase; prizadetost, ker ga po bolezni dekle ni počakalo doma; želja, da bi jo ob odhodu videl; itd.

Pripoved je sestavljena iz enajstih poglavij. Prvo je predstavitevno (podobno kot pri *Božidarju Tirtlju*), od 2. do 8. pa se stopnjujejo Lipetove ljubezenske muke, ki se končajo z odpovedjo in odhodom. Tako bi se zadeva končala nesrečno: Lipe in dekle se razideta z bolečino v srcu (temu sta botrovala zlasti nesporazum in Lipetov značaj). Toda pisatelj tu ni končal svoje pripovedi, marveč jo je nadaljeval (*»devet let pozneje«*). Dodal je troje življenjsko optimističnih poglavij: Lipe se je vrnil (med tem se je poročil, v zakonu ni bil srečen, žena mu je umrla), in ker stara ljubezen ni bila pozabljena, se je na koncu združilo tisto, kar bi se moralo že prej. Pripoved se je končala nekoliko melodramatično in z rahlim prizvokom sentimentalnosti. Lahko bi rekli, da po okusu večine bralcev.

Lipetov odhod je pisatelj psihološko utemeljeval z junakovim značajem in neprijaznimi okoliščinami; na njegovo poroko z lepo ženo, s katero ni bil srečen, so vplivale premoženjske razmere in v ozadju oče; vrnitev pa je avtor pospremil z ugotovitvami, da je postal Lipe povsem drugačen: »... *vrnil se je zdaj kot mož... Vrnil se je na telesu zdrav – in na duhu? Oh, ta se je tudi predruščil. Izkušnje raznovrstne so ga imele v uku, življenje, kakršno je, bilo se mu je razgnilo in videl je, da ni od njega dobil tega, česar je pričakoval in česar si je želel.*« In tako je želel popraviti zamujeno.

Kot smo že ugotovili, pripoved pušča vtis, da je kompozicijsko nalomljena: med 8. in 9. poglavjem je vidna zarez, kakršne ne srečamo prav v nobeni Jurčičevi kratki pripovedi oziroma »značajevki«. Rešitev na koncu je veliko bolj podobna tistim v srednje dolgih in dolgi pripovedih (npr. *Sosedov sin*, *Deseti brat*, druga varianta *Cveta in sada* itd.) Ni nemogoče, da je tako rešitev Jurčič poiskal iz opozicije do Stritarjevega *Zorina*, ki je izhajal

⁵ B. Paternu, Nastanek in razvoj dveh proznih struktur v slovenskem realizmu 19. stoletja, Jezik in slovstvo XIII, 1968, 5.

v istem letniku Zvona in o katerem sta se s Stritarjem nedvomno pogovarjala. Svetobolni tragičnosti je Jurčič postavil nasproti vrnitev v zdravo življenje.

4.

S *Pipo tobaka* (1870) je Jurčič nadaljeval z značajsko kratko prozo. V pripovedi je stopnjeval nekatere lastnosti, ki smo jih srečali v *Božidarju Tirtlju*: duhovno majhnost in povprečnost. Graščinskega oskrbnika Slamnika je prikazal vse prej kot »duševnega velikana« in z vsem svojim bistvom vdanega razvadi: kajenju pipe, to ga je tudi pogubilo. Ob podrobneje prikazani oskrbnikovi osebi je nekoliko bolj osvetlil tudi njegovo ženo: njuna duševna profila sta se dopolnjevala v svoji majhnosti, medsebojni nestrpnosti in malenkostni samoljubnosti. Vse to je postopoma rojevalo hudobnost in na koncu sovraštvo in zaničevanje.⁶ Oskrbnikove značajske lastnosti in celotna njegova človeška podoba so pogojevale razplet življenjske zgodbe, ki ne kaže skonstruiranosti in teče v mejah verjetne življenjske logike. Pisatelj se je docela umaknil v ozadje in celotno pripoved prepuстил tretjeosebному pripovedovanju o oskrbnikovi usodi.

Pripoved, ki se končuje nesrečno, je sestavljena iz štirih pripovednih enot in ni razdeljena na poglavja. Prva predstavi oskrbnikov značaj in njegove navade; kot štiridesetletnik se poroči z eno od davkarjevih deklet in s tem se začneja njegova nesreča. Pravzaprav je to neke vrste predzgodbeni del. Druga pripovedna enota prikaže zakonca v navzkrižni situaciji: vsega je kriva oskrbnikova pipa. Priča smo zakonskemu prepiru (razbita pipa!), ki se na koncu razplete z oskrbnikovo obljubo, da ga žena ne bo več videla kaditi. Ta del je neposredna priprava za nesrečni dogodek, ki sledi v tretji pripovedni enoti in rodi tragične posledice (četrti enota). Oskrbnik naskrivaj kadi in tako se zgodi, da zažge gozd, sam se obtoži in nato ga zaprejo; ko se vrne iz zapora (žena mu je med tem umrla), postane pijanec in od časa do časa pada v blaznost.

Pripoved je izrazito fragmentarna in vse štiri enote so drobni izseki (odločilnih trenutkov), ki skupaj ustvarjajo značajski kolaž. Glede na sižejno posebnost posameznega dela je pisatelj pripovednim enotam izbral tudi različna pripovedna sredstva. Prva enota je naštevvalno-informativna glede na dogodke, ki so se zvrstili, preden se je oskrbnik oženil, in statično opisna glede na nizanje oskrbnikovih značajskih lastnosti (*»čuden je bil vselej«*). Druga enota na zunaj dogajalno ni razgibana, zato pa je notranje bolj dinamična. Tretjeosebni pripovedovalec pripoveduje, kaj se dogaja v možu in ženi, dokler končno ne izbruhne vihar: *»Oblaki, ki so se ob njeni ženski hudobnosti nabirali, rodili so naposled vendar vihar.«* O napetosti med zakoncema pisatelj pripovedno poroča in poročanje prekinja z delnimi (polovičnimi) dialogi, napol izrečenimi mislimi, z vprašanji brez odgovorov.

Tretji pripovedni del (*»dve leti pozneje«*) se začneja z umirjenim poročanjem o tem, kaj oskrbnik premišluje o svojem življenju in življenjski situaciji (novi gospodar, ki je siten tujec, žena je bolna, otrok je umrl) in se pogloblja *»v žalostno filozofijo tega življenja«*. Temu pa sledi dogodek: začne greti gozd, med vaščani nastane panika, oskrbnik se zave, kaj je storil, očita ženi, da je ona vsega kriva, obtoži se. Naglo se zvrstijo kratke pripovedne scene, ki so nepopolne, okrajšane, kar še stopnjuje občutek stiske in obupa. Primer:

»Okoli doma stoji mnogo ljudi, kmetje iz okolice, hlapci in dekle z grada, vse vpije, nosi, gasi, podira.

„Kje je ona, moja žena?“

Pokažejo na stran, na vrt.

⁶ G. Kocijan, n. d., 127.

Pod debelo jablano, na deblo naslonjena, čepi žena, glavo ima zavito in joka. Ko Pavel vidi, da se ji ni ničesar zgodilo, vrne se mu prejšnja obupanost in kakor besen skoči proti njej in kriči:

„Ti si kriva, da sem zažgal, ti in tvoja hudičeva sitnost sta pahnila mene in tebe v nesrečo. Ti ...“

Dalje ne more, usta se mu penijo, oči vrté, divji se vrže na ženo, potegne ji ruto z glave ...

Hitro ga zgrabi eden grajskih hlapcev in odtrga proč, rekoč: „Kaj ste obnoreli?“

Za pojasnjevanje oskrbnikovega življenjskega položaja in nesrečnih posledic v četrti pripovedni enoti je pisatelj uporabil poročanje in nato sklenjen informativni dialog med dveh mimoidočima, izmed katerih je eden poznal oskrbnika. Na ta način se je še bolj umaknil iz pripovedovanja; eden od sogovornikov je pripovedoval:

»To je čudna stvar, rekel bi, da je neumna, ko bi ne imela tako žalostnega konca, kakor si videl. On sam se je bil obtožil, da je požigalec. Potem se je izkazalo, da je samo iz neprevidnosti, v hosti tobak kadeč, v listje ogenj zatrosil. To ga je tako prijelo, da zdaj skoraj človek ni. Čuden je bil vselej. Zdaj ga lahko vidiš, kadar je na pol pri umu, da se ti bo jokal kakor majhen otrok in tožil, kako ga je ena pipa tobaka spravila ob srečo. Kadar pa je v svoji blaznosti, ne moreš ga z nobeno rečjo bolj razkačiti, nego ako mu pipo tobaka omenjaš. Tačas tudi svojo rajnico ženo kolne, da je groza.«

Pipa tobaka (ok. 4.500 besed) ima večino lastnosti, ki smo jih kot značilne ugotavljali za kratko prozo ob primerjanju s srednje dolgimi pripovedmi. Kljub skoraj popolnoma realističnemu vtisu, ki ga naredi pripoved, pa je tudi tukaj vidno pisateljevo domala vedno navzoče nagnjenje za nenavadnim dogajanjem in prav takšnim koncem.⁷

5.

Precej podobno bi lahko trdili tudi za konec v *Telečji pečenki*, »obrazu iz našega mestnega življenja« (1872), ki nedvomno sodi med Jurčičeve najbolj realistične pripovedi. Pisateljeva pozornost je v tej kratki pripovedi (ok. 4.500 besed) veljala značajskemu portretu osrednje osebnosti, to je »stotniku« Bitiču, in preiščeni kompoziciji, ki je naravnana v tragičen konec. Opisu »vedno čemernega« Bitiča v prvem delu prvega poglavja, v katerem spoznamo nekaj poglavitnih junakovih lastnosti in njegov vedno »kisli obraz«, sledi živahna pripoved o njegovem edinem veselju: telečji pečenki, ki mu jo pripravljajo v gostilni pri Zeleniku. Ekspozicijskemu prvemu poglavju sledi drugo z usodnim spoznanjem, ki v Bitičevem življenju povzroči preobrat: nekega večera namreč vidi, kako mu pripravljajo pečenko (po njegovem »Fej te bodi!«), in to ga tako močno prizadene, da v njegovo življenje prinese pravo zmedo. In – njegov »čemerni in kisli obraz je še bolj očemerel in se skisal.« Iz potrnosti ga reši mimogrede navržena domisljica enega njegovih znancev, češ naj se oženi. Tretje poglavje je v celoti posvečeno Bitičevemu preiščevanju o tej ideji, ki mu ponovno vliva vero v življenje. V tem »zatišnem« poglavju se utrne Bitičeva »skromna« misel o ženski, s katero bi se poročil in ki naj bi bila »dobra kuharica, čedna in mlada, ter dobra postrežnica.« To poglavje Bitiča osvetli kot nepopoljšljivega egoista. Četrto pa je v bistvu nadaljevanje drugega, ki je že napovedalo polom in zdaj se to res zgodi. V zadnjem (petem) je Bitičeva smrt (nenavadno, presenetljivo!) posledica nezaslišanega udarca, ki ga je Bitič doživel, ko je slišal svojo »izbranko« (mlado hišno) govoriti, da je »bedast, star kramp«. Spoznanje o nepotrebnosti mu je seglo v zavest, zavedel se je resnice o sebi, »svojeja niča«,⁸ in to ga je povsem iztirilo. Učinek tragičnega konca je za

⁷ B. Paternu, Slovenska proza do moderne, 78.

⁸ B. Paternu, Nastanek in razvoj dveh proznih struktur ..., 7.

bralca manj tragičen, saj neprestano lahko sledi pisateljevi ironiji. Kot posmeh je mogoče razumeti pisateljevo »napeto in resno« poročanje o tem, kako Bitič je pečenko (1. pogl.), kako »doživi« ostudno pripravljanje svoje najljubše jedi (2. pogl.), kako sliši usodno oznako mlade hišne (4. pogl.) itd. Sintetična pripoved je skržena na skopo dogajanje, ki nas kar naglo popelje od Bitičevega usodnega spoznanja o pečenki do njegove smrti. Izpeljan je zanimiv paralelizem med poglavji: 1. in 5. – Bitičeva življenjska »trdnost« in ustaljenost, na drugi strani pa žalosten konec; 2. in 4. – prvi in drugi obrat (»pretresljivo«, usodno, dobro motivirano); 3. pogl. – svojevrsten jeziček na tehtnici: možna rešitev, ki se izkaže, da je samo korak h koncu. Jurčič pripravlja konec postopno, tako kot postopno spoznavamo Bitičevo osebnost. Tretje poglavje ima delno tudi vlogo zaviranja (retardacije), da bi »junak« za trenutek zaživel v iluziji.

Bitičev značaj je upodobljen ob uporabi najrazličnejših pripovednih sredstev: z neposredno karakterizacijo, označujočim govorjenjem, obnašanje, dejanjem. Pisatelj nenehno postavlja v ospredje »junakovo« brezplodno življenje, npr. »*Bitič namreč ni imel zaboga ničesar drugega opraviti, nego prazen čas tratiti . . .*« ali »*Tako je bila telečja pečenka edino, kar je Bitiča na tem svetu veselilo, edina sladost njegovega življenja!*« Razen tega je Bitič tudi »*velik nemškutar*« (!). K prepričljivosti Bitičeve klavme podobe prispeva domiselni kontrast med veselo in življenja polno služkinjo ter »*odumim stotnikom*« z nenehno »*kislim obrazom*«. Bitičev značaj in njegova osebnost sta predstavljena tako, da je »junak« od začetka do konca sebi zvest, zvest in skoraj popoln (!) v svoji tragikomični majhnosti, povprečnosti in življenjski neproduktivnosti. Tako v *Pipi tobaka* kot v *Telečji pečenki* sta v polni meri zablesteli malomeščanska in človeška plehkost in majhnost. Pri tem je bila Jurčiču humorčnost s primesjo ironije in tragikomičnosti pomembna izrazna sestavina, s katero je v skladu s svojo naravo najbolj ustrezno lahko kritično ubesedil svojo vizijo sodobnega življenja, ki je v kratki prozi izzvenela poudarjeno disonantno.⁹

Če za kakšno Jurčičevo pripoved lahko ugotovimo, da je jezik izrazito opisno enoznačen, potem prav gotovo za Telečjo pečenko. Preneseno besedo je uporabil le v zvezi z ironijo: »*Tako je bilo z Bitičem dolgo, več let – – ko naposled oduma roka neizprosne usode stegne svoje neusmiljene prste in pretрга Bitiču vse to veselje z življenjem.*« Malomestno okolje in Bitičevo polizobraženost je pisatelj ponazoril z značilnostmi pogovornega jezika. Ta plast je v besedišču zastopana z vrsto izrazov, kot npr. *kartačem neljub majer, penzioniran oficir, havptman, ženske alotrije, kontent, cukmina, kapricirati se* itd. Bitiča pa je Jurčič označil s ponavljajočo se ironično sintagmo »*kisli obraz*«, ki dobro odseva njegove notranje značilnosti. V Telečji pečenki je zelo pogosto uporabljal srbohrvaške izraze; nagnjenje do tega je začel kazati kmalu po letu 1870, prav posebej pa potem, ko se je vrnil iz Siska. Tako je v Telečji pečenki zapisal npr. tele besede: *prošlost, dolbkom polna, tekar, broječ, vzbuni, šetat* itd.

Jurčič je to pripoved označil »*obraz*« in s tem opredelil tudi svoje pojmovanje take oznake kratke proze: osredotočenost (psihološko poglobljena) na značajsko podobo ene osebe.

6.

Za Jurčičeve »značajevke« so posebej značilni začetki. Vedno namreč začenja te svoje pripovedi s kratko predstavitvijo središčne osebe in takoj na začetku (že v prvem ali drugem stavku) naznani eno od pomembnejših značilnosti in/ali namigne na razplet pripovedi:

Božidar Tirtelj: »Jaz gotovo nisem kriv, da se je bil Božidar Tirtelj svojega življenja prenasilil in v Mehiko šel . . .«

⁹ Prim. G. Kocijan, Jurčičev prispevek h kratki pripovedni prozi, XVII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture, Ljubljana 1981, 260–261.

– Pripoved bo utemeljevala Tirtljev odhod v Mehiko.

Lipe: »Ko je bil Lipe Rodovščak dvaindvajset let star, bil je lep človek in vesel. Zaljubljen je bil...«

– Zaljubljenost je za junaka usodna.

Pipa tobaka: »Pavlu Slamniku, graščinskemu oskrbniku na Koprivnjaku, začeli so že v njegovem štiridesetem letu lasje izpadati.«

– Za oskrbnika so bila štirideseta leta odločilen preobrat v njegovem življenju, pravzaprav začetek konca.

Telečja pečenka: »Gospod Bitič je stanoval že mnogo let v majhni izbi v hiši mestnega mesarja Kriva. Njegov posel je bil najlažji ali najtežji na svetu... Bitič namreč ni imel zaboga ničesar drugega opraviti, nego prazen čas potratiti...«

– Brezdelnost je ena od temeljnih stotnikovih značilnosti.

»Značajevke« se tudi po tem ločujejo od preostale kratke proze, ki se tako zelo ne osredotoča na karakterne lastnosti osrednje osebe.

Avtorjevo razmerje do »antijunakov« v značajskih pripovedih ni vedno enako, zato je tudi vpliv na bralčevo percepcijo različen. V *Božidarju Tirtlju* se začetna humornost in satiričnost počasi spreminjata v grenkobo tragičnosti. Pisateljevi posegi so močno opazni in s tem tudi njegov odnos do junaka; na ta način je dana podlaga za usmerjeno vplivanje na bralce. V *Pipi tobaka* pisatelja ni čutiti, skrit je za tretjeosebni pripovedovalcem. Avtor bralca ne spodbuja niti k sočustvovanju niti mu ne daje povoda za še tako skromen nasmeh. Pripoved sama izzveneva v tragičnost, ki dobiva groteskne poteze. V *Telečji pečenki* je močneje čutiti pisateljevo prisotnost, ki se izraža v humorno-satiričnih oznakah in opazkah. Avtorjevo humorno-satirično razmerje do stotnika Bitiča povzroči, da bralec tragičnosti, ki je objektivno navzoča, ne občuti tako pretresljivo. Mešane občutke budijo tudi končne besede, češ da ga je smrt »rešila skrbi za pečenko, za ženitev in... žalostnega čuta, da je – nepotreben na tem svetu.« Tako imamo opraviti z mimezis stvarnosti (*Pipa tobaka*), ki naj bi pričakovano občutje neposredno zbudila s poudarjeno objektiviziranim prikazovanjem življenjske tragike središčne osebe, in s pripovedmi (vse druge), v katerih je avtorjeva navzočnost tako v ospredju, da nujno uravnava bralčevo sprejemanje.

Jurčič je z »značajevkami« poglobil tip disonantne proze in po svoje nadaljeval Jenkovo izročilo, nadaljeval je »v dialektični, mestoma že groteskni igri humorja in tragike; v osvobajanju tragike od vzvišenih motivov; v brisanju meje med estetsko lepim in grdim; predvsem pa v odkrivanju človekove nesuverenosti pred svojevoljno igro življenjske vsakdanjosti.«¹⁰

Čeprav imamo opraviti še z nenavadnostmi, zlasti z nenavadnimi konci pripovedi, je vendarle v glavnem prevladalo vse tisto, kar se je pri Jenku in Erjavcu le delno uveljavilo: psihološka in socialna motivacija; fatalizem in naključja ne obvladujejo človekove usode, zakaj nad njo »gospodari vsakdanja resničnost«;¹¹ nič ni fantastičnega, ni močnih strasti, in poudarjene čustvenosti; zgodba je v funkciji značajev, ki so družbeno precej tipični, prikazani so »odvečni« ljudje, ki jih je realistično obdobje rado upodabljal;¹² k realističnemu videzu prispevajo opisi predmetne stvarnosti; jezik je opustil preneseno besedo itd. Za Jurčičevo pripoved sicer ni značilno, da bi se avtor umaknil, vendar imamo med značajevkami tudi takšen primer (*Pipa tobaka*).

¹⁰ B. Paternu, n. d., 7.

¹¹ Prav tam.

¹² Prim. R. Wellek, *Concepts of Criticism*, New Haven-London 1965, 245, 253.

Za podobo kratke proze v začetku 70-ih let so bile gotovo najpomembnejše Jurčičeve »značajevke«. Med najbolj značilne njihove lastnosti bi poleg kratkosti uvrstili še tele: izključna osredotočenost na eno osebo in njen značaj (psihološka poglobitev), ki je podlaga za celotno zgodbeno zasnovano; težišče pripovedi je na odločilnem izseku iz življenja središčne osebe, ki jo pisatelj praviloma v prvem poglavju predstavi in nato v zgodbenem poteku dodatno značajsko osvetli (pomembnost začetka pripovedil); pripovedi so fragmentarne in kompozicijsko grajene v enoprarnenski postopnosti, pripovedne enote so namreč nanizane tako, da težijo h koncu, ko se po preobratu vse skupaj (presenetljivo) nesrečno konča (odhod v Mehiko v *Božidarju Tirtlju*, pijanost in blaznost v *Pipi tobaka*, smrt v *Telečji pečenki*; izjema je *Lipe*); pripovedni čas ni nujno zelo skrčen, izjema je *Telečja pečenka*.

(Odlomek iz daljše študije)

Tine Logar

SAZU v Ljubljani

DIFTONGIZACIJA IN MONOFTONGIZACIJA V SLOVENSКИH DIALEKTIH

Diftongizacija monoftongov in kasnejša monoftongizacija diftongov sta najpomembnejša razvojno-spreminjevalna faktorja slovenskih dolgih vokalov. Oba pojava sta zelo stara, saj izvira prvi iz XII. – XIII., drugi pa verjetno iz XIII. – XIV. stoletja. Do XII. stoletja je bil sistem dolgih slovenskih vokalov monoftongičen. Ko pa je v XII. – XIII. stoletju prišlo do prvih slovenskih diftongizacij, se je spremenil v monoftongično-diftongičnega.

Diftongizacija je najprej zajela *ě*: in podaljšani cirkumfektirani *o*: (sněg, nos), ki stá na slovenskem ozemlju prišla v par. Enako kot *ě*: se je na delu slovenskega ozemlja razvijal tudi podaljšani cirkumfektirani *e*: (med), ki se je tam kvalitetno izenačil z *ě*:

Za slovenski jezik XII. stoletja je značilno tudi to, da sta se *ě*: (*e*:) in *o*: že v tem zgodnjem obdobju geografsko različno diftongizirala in s tem povzročila verjetno najstarejšo ugotovljivo dialektično diferenciacijo slovenskega jezika. Na slovenskem severozahodu sta se namreč diftongizirala v *ię/uę* (lięs / buęs), na jugovzhodu pa v *ej/ou* (lejs / bouš). Ta različna diftongična para za psl. *ě*: in *o*: sta v nadaljnjem razvoju dialektično diferenciacijo slovenskega jezika še povečala in poglobila.

Vzroke te dvojne različne diftongizacije *ě*: in *o*: na slovenskem ozemlju je težko pojasniti, lahko jih samo domnevamo. Razmejitev med njima poteka v glavnem po visokih gorah (Pohorje – Savinjske in Kamniške Alpe, Karavanke, Julijske Alpe), geografsko neutemeljena meja med njima je le na zahodu v Poljanski dolini, v okolici Cerknega, Idrije, Črnega vrha, v spodnji Vipavski dolini in na zahodnem Krasu.

Kasneje je diftongizacija zajela tudi večino drugih slovenskih dolgih vokalov razen *a*:; ki se je diftongiziral le izjemoma in na majhnem teritoriju. Geografsko bolj omejena je tudi diftongizacija *i*: in *u*:; kjer pa je do nje prišlo, je njena usmeritev povsod v glavnem enaka, končni rezultati pa so vendarle pogosto iz govora v govor različni.

Diftongizacija nazalov *ę*: in *o*: je bila odvisna od začetka in poteka njune denazalizacije, za katero vemo, da je bila na slovenskem ozemlju dolgotrajen, stoletja trajajoč proces, ka-

terega začetek sega v XII. stoletje, ki pa še do danes na vsem slovenskem ozemlju ni zaključen. Časovni potek denazalizacije slikovito odseva iz današnjih slovenskih dialektičnih refleksov za *ę/ɔ*, ki se iz narečja v narečje spreminjajo in so razvojne stopnje tega dolgotrajnega, že skoraj tisoč let trajajočega procesa. Tam, kjer denazalizacija še ni stara, so refleksi večinoma še monoftongi, vendar kvalitetno lahko tudi različni, kjer pa je bila zgodnja, so zanju večinoma diftongi ali pa že iz njih po mlajši monoftongizaciji nastali monoftongi (*ie-iä-i:/ej-e- - piest-piäst-pi:st/ pejst-pe:st*).

Kar velja za razvoj nazalov, v glavnem velja tudi za razvoj staroakutiranega *ě* in novoakutiranih *e* in *o* v nezadnjih besednih zlogih. Ti so se na večjem delu slovenskega ozemlja podaljšali, vendar je bilo tudi to podaljšanje dolgotrajen proces, ki se je ponekod začel zgodaj in je potekal hitro, drugod pa je bil kasen in počasi potekajoč. Tudi ta proces podaljševanja novoakutiranih *e/o* in staroakutiranega *ě* se slikovito zrcali v današnjih tako pestrih slovenskih dialektičnih refleksih: monoftongih, diftongih in iz njih na novo razvitih monoftongih.

Najmlajši je v slovenskem jeziku pojav diftongizacije tistih *e/o*, ki so bili v psl. v predakcentski poziciji, pa so v slovenščini postali akcentuirani zaradi prehoda akcenta s kratkega končnega zloga nanje (sestra, kosà). Taki *e* in *o* so se v slovenskem jeziku, ko so postali akcentuirani, lahko podaljšali, lahko pa so ostali tudi kratki, kar je bilo med drugim verjetno odvisno tudi od vsakokratnega dialektičnega sistema vokalov in seveda od časa, ko je nanje prešel akcent. Na večini slovenskega ozemlja pa so se podaljšali. To je bilo v skladu z zakonitostjo, zaradi katere slovenski jezik vsaj tedaj ni trpel kratkih akcentuiranih vokalov v nezadnjih besednih zlogih. Vendar je bilo tudi podaljšanje teh vokalov dolgotrajen proces, ki se je tod začel bolj zgodaj in je potekal hitro, drugod pa bolj pozno in je potekal počasi. Vse to pa se izraža v današnjih zelo različnih dialektičnih refleksih tudi teh dveh vokalov. V njih lahko razbiramo relativno kronologijo prehoda akcenta s končnega kratkega zloga na predakcentska *e* in *o*. Na terenu slovenskega jezika lahko sledimo vsem razvojnim stadijem od še psl. oksitoneze do že premaknjenega akcenta s še kratkima *e/o* do dolgih *e:/o:* in do diftongov različnih kvalitet, ki so se razvili iz podaljšanih akcentuiranih *ę:/ɔ:* ali *e:/o:*, pa do najmlajših novih monoftongov, ki so se razvili iz starejših diftongov (*ie:/uo:/ /e:/ɔ:/ /ie/uo/ /ja:/ /ja:/ /e:/a:/ /ä:/uä:* itd.).

Tako so slovenska narečja in govori živa pričča procesov in razvojev v slovenskem vokalizmu, segajočih od praslovanščine do današnjih dni. V tem je posebna dragocenost slovenskih narečij in govorov, brez katerih si zgodovinskega razvoja slovenskega jezika, zlasti pa njegovega glasoslovja ne bi mogli zamisliti. Vse to pa je posledica tega, da je slovensko ljudstvo skozi vsa obdobja svoje zgodovine, odkar se je stalno naselilo v Alpah in na Krasu, vztrajalo na svojih tleh in ni doživljalo večjih selitev, kar je v zvezi s turško okupacijo tako značilno za druge Južne Slovane, zlasti pa za Srbe.

Diftongi, ki so se razvili iz monoftongov, pa so kmalu začeli podlegati novim razvojnim tendencam, ki se izražajo bodisi v novih monoftongizacijah bodisi v diferenciacijah, nato pa spet v mlajših monoftongizacijah. Tako sta se diftonga *ej/ou* lahko asimilirala in monoftongizirala v *e:* in *o:* ali *u:*, lahko pa sta se, če sta se le ohranila, diferencirala v *ej-aj-äj* oziroma v *ou-au*. Kasneje pa so se lahko taki diferencirani diftongi monoftongizirali, vendar so se rezultati te monoftongizacije izrazili v širših mlajših monoftongih (*e:-ä:-a:/ɔ:-o:*). Lahko pa so se kot diftongi ohranili vse do danes. Vsi ti številni refleksi so v slovenskih dialektih živi še danes, tvorna pa sta še vedno tudi procesa diferenciacije in monoftongizacije diftongov.

Najstarejša monoftongizacija *ej* in *ou* je zajela današnje gorenjsko, verjetno pa tudi savinjsko narečje. Zdi se mi, da je do te zgodnje monoftongizacije, ki sega v XIV. stoletje, prišlo zato, ker se je ta teritorij s svojima *ej* in *ou* – *ě:/o:* stikal s teritorijem z refleksoma *ie/uo* iz istih psl. vokalov na severu in zahodu slovenskega ozemlja (Koroško, Posočje,

Kras, Benečija). V gorenjsko-savinjski monoftongizaciji $e_i \rightarrow \epsilon : o_u \rightarrow \varnothing$: zato vidim kompromis med govori z dvema diametralno nasprotnima tipoma diftongov, ki so mejili drug na drugega. Gorenjsko in savinjsko narečje sta tako z novimi monoftongi postala vezni člen, prehodna dialekta med severozahodnimi in jugovzhodnimi slovenskimi govori ($e_i/o_u \rightarrow \epsilon:/\varnothing$; — $i\epsilon/u\varnothing$). Nekaj povsem podobnega se je zgodilo tudi v govoric Mislinjske doline, kjer sta se stikali štajerska pohorščina in koroščina. Na Dolenjskem pa se je diftong e_i ohranil tudi še po XIV. stoletju, v poznejšem razvoju pa se je ponekod diferenciral, drugod pa monoftongiziral, kar je bilo verjetno odvisno od posameznega dolenjskega govora in njegovega vokalnega sistema.

Nasprotno pa se je diftong o_u monoftongiziral tudi na dolenjskem teritoriju in to prav tako zgodaj kot na Gorenjskem, vendar ne v o ; temveč v u . Zdi se mi, da je dolenjsko-notranjska pa tudi južnoštajerska monoftongizacija $o_u \rightarrow u$: povezana z nekim drugim pomembnim pojavom, namreč z izgubo prvotnega u , ki je na tem ozemlju prešel v \ddot{u} , ne glede na to, ali je bil dolg ali kratek. Na izgubo starega u je ta dialektični teritorij zato reagiral z monoftongizacijo $o_u \rightarrow u$: ($nous \rightarrow nus$). Na Gorenjskem pa pojava $u \rightarrow \ddot{u}$ ni bilo, zato tudi ne monoftongizacije $o_u \rightarrow u$; temveč $o_u \rightarrow \varnothing$. Tendanca po monoftongizaciji $e_i \rightarrow \epsilon$; $o_u \rightarrow \varnothing$: pa se je zlasti v gorenjskem narečju realizirala tudi še pozneje po XVII. stoletju, ko je tudi $o_u \leftarrow \ddot{u}$: prešel v \varnothing .

Tendanca po monoftongizaciji diftongov pa se je razvila tudi tam, kjer sta se ϵ : in o : diftongizirala v $i\epsilon/u\varnothing$, torej na slovenskem severozahodu. Vendar je do monoftongov tod prihajalo po drugačni poti, namreč s slabljenjem drugega diftongičnega elementa: $ie \rightarrow i\epsilon \rightarrow i:/u\varnothing \rightarrow u\epsilon \rightarrow u$. Tudi tu je v slovenskih severnih in zahodnih narečjih še danes iz refleksov razviden ves potek monoftongizacije. Večji del slovenskih narečij in govorov na zahodu ima še danes $i\epsilon/u\varnothing$, na Koroškem pa večinoma govore $i\epsilon/u\epsilon$, v posameznih, zlasti končnih odprtih zlogih pa že $i:/u$. Del zahodnih rožanskih govorov na Koroškem pa ima že povsod $i:/u$; vendar samo za stalno dolgi ϵ (e): in cirkumflektirani zgodaj podaljšani o . Novoakutirani e in o ter akutirani ϵ , ki so se na tem področju pozno podaljšali, pa imajo drugačne reflekse, večinoma monoftonge, ki so stari, arhaični, ne pa razviti iz diftongov.

Vzroka rožanskega procesa $i\epsilon/u\epsilon \rightarrow i:/u$: ne poznam. Dialekt je namreč stara $i:/u$: ohranil in sta se z novo monoftongizacijo $i\epsilon/u\epsilon \rightarrow i:/u$: v besednem gradivu samo še pomnožila. Vokalni sistem pa je kljub tej monoftongizaciji ostal uravnovešen, saj ima poleg $i:/u$: tudi $\epsilon:/\varnothing$; $e:/o$: in a ; torej sistem, ki je za slovenske govore naravnost klasičen.

Monoftongizacija $i\epsilon/u\varnothing \rightarrow i:/u$: pa je na slovenskem severozahodu nastala še v dveh dialektih, namreč rezijanskem in cerkljanskem. V Reziji je monoftongizacija, katere rezultat sta nova $i:/u$; očitno povezana z neko drugo tipično rezijansko inovacijo, namreč s spremembo starih $i:/u$: \rightarrow zasopla \ddot{i}/\ddot{u} ; ki sta posebna rezijanska vokala.

Podobno kot zahodni rožanski govori je tudi rezijanščina razvila nov monoftongični sistem, ki poleg običajnih slovenskih vokalov obsega še dva zasopla rezijanska vokala \ddot{i}/\ddot{u} . Rezijanski monoftongični sistem je tako kot gorenjski in zahodnorožanski sekundaren, razvit iz starejšega monoftongično-diftongičnega sistema.

Monoftongizacija $i\epsilon/u\varnothing \rightarrow i:/u$: pa je nastala še v enem zahodnem slovenskem dialektu, namreč cerkljanskem. Vendar je razlog zanjo tu drugačen. Cerkljanščina je stara $i:/u$: prav tako izgubila kot rezijanščina, vendar z drugačno inovacijo, kot je bila rezijanska. Cerkljanski dialekt je eden od tako imenovanih rovtarskih slovenskih dialektov. Zanje je še posebej značilno skrajšanje vseh starih $i:/u$: $\rightarrow i/u$. Sistem dolgih vokalov je tako ostal brez dveh, za vse dolge vokalne sisteme bistvenih vokalov. Cerkljanski dialekt je na to spremembo očitno reagiral tako, da je starejše diftonge $i\epsilon/u\varnothing \leftarrow \epsilon:/o$: preko $i\epsilon/u\epsilon$ monoftongiziral $i:/u$. Tako je defekten vokalni sistem ponovno postal normalen. Pri tem je bilo

pomembno tudi to, da je cerkljanščina nekoč prej imela dva zelo podobna diftongična para: ię/uo in ie/uo. Prvi par je zastopal stara ē/o; drugi pa psl. nazale in novoakutirane e in o v slovenskih dolgih zlogih. Ta dva para sta si bila artikulacijsko in akustično preveč podobna, da bi ne težila bodisi k diferenciaciji bodisi k asimilaciji in zlitju. Cerkljanski dialekt pa je diferenciacijo dosegel z monoftongizacijo prvega para preko iə/uə → i:/u:, medtem ko je drugi par asimiliral v ię/uo, ki sta tako zavzela nekdanje mesto sedanjih i:/u: ← ię/uo. Arhaični govori na obrobju cerkljanskega dialeкта pa so oba ta subtilno različna para še do danes ohranili, medtem ko jih je večina drugih govorov tega področja izenačila v ię/uo (lięš/gliędam, nięsu:nuoęs/huędim).

V tem referatu se ne morem spuščati v vse druge diftongizacije in monoftongizacije slovenskih vokalov, ki so se dogajale na drugih geografskih področjih slovenskega jezika, zlasti pa na Štajerskem in na Dolenjskem. Še enkrat bi rad poudaril, da sta procesa diftongizacij in monoftongizacij za razvoj slovenskega jezika tako bistvena in v vseh razvojnih obdobjih delujoča, da brez njihovega upoštevanja ni mogoče razumeti glasoslovnega razvoja slovenskega jezika niti ne vokalnih sistemov v današnjih slovenskih narečjih. Monoftongični vokalni sistemi so namreč v slovenskih narečjih sekundarni, razviti iz monoftongično-diftongičnih po procesih monoftongizacij, ki pa so nastajale iz različnih vzrokov in pobud, notranjih sistemskih, in zunanjih, ki jih je sprožal zlasti stik med govori z dvema diametralno različnima paroma diftongov za prej enake psl. vokale.

Jože Pogačnik

Pedagoška fakulteta v Osijeku

RECEPCIJA DANTEJA V SLOVENSKI KNJIŽEVNOSTI

(Nadaljevanje in konec)

IV

Z romantizmom je Dante prišel v slovensko književno zavest kot klasik. Njegov vstop v panteon svetovne književnosti je odprl recepciji nove prostore in možnosti. M. Čop se je tako že zavedal, da je potrebno prevajati njegova dela. V korespondenci s Fr. Saviom je pisal o delikatnih vprašanjih prenosa italijanskega enajsterca v slovenski verz, pred majem 1835 pa je nagovoril brata Janeza, naj prevede epizodo o Ugolinu, ki jo je mislil objaviti v almanahu St. Vraza *Cvetice*. Prevod se ni ohranil, pa zato prvenstvo v prevajanju Danteja pripada Vrazu, ki je poslovenil III., fragmentarno pa tudi I. in XXXIII. spev *Pekla*. Interes za *Pekel*, posebno za III. in XXXIII. spev je karakterističen za slovensko recepcijo vse do 1921. leta. Ta okvir ostane prisoten tudi v poskusih Fr. Zakrajška, v anonimnih prepesnitvah gimnazijcev iz 1870. in 1871. leta, predvsem pa v prvem kompletnem prevodu *Pekla*, ki ga je 1878 objavil J. Vesel Koseski. Vzporedno s tem nastanejo

²⁷ Probleme »slovenskega« Danteja je razčlenil Alojz Rebula v študiji *La Divina commedia nelle traduzioni slovene* (Ricerche slavistiche VIII/1960, str. 199–252). Najpopolnejši bibliografski pregled slovenske dantologije predstavlja delo M. Breclja *Bibliografia dantesca slovena*, objavljena v publikaciji *Onorate l'altissimo poeta*, Gorica 1965, str. 11–38.

tudi prvi poskusi dantološke literature, ki pa se le redko vzpne nad pozitivistično-biografsko raven (J. Primorski = Fr. Zakrajšek, psevdonimni Bogoslav, B. Fr. Štifter, J. Bleiweis, A. Ušeničnik) ali nad apokrifno izročilo o »Dantejevi jami«. Med prispevki te vrste, tako po obsegu kot po pristopu, zasluži posebno pozornost samo eden: njegov avtor je Ivan Jurič, ki je obravnaval Božansko komedijo in Fausta.²⁸ Razčlemba je hotela biti tipološka; Goethejev Faust se je izkazal za predstavnika »naturalistične«, Dantejeva *Božanska komedija* pa za model »krščanske« poezije.

Juričeva tipologija ni naključna. Predvsem se vklaplja v tedanjo slovensko idejno (ideološko) polarizacijo. Liberalni duhovi, kot npr. Fr. Levstik ali J. Stritar, so videli v Danteju približno isto, kar je nakazal že Čop. Nasprotna (katoliška ali klerikalna) stran pa je krčevito poskušala objektivno stvarnost prilagoditi svoji socialno-politični in idejno-estetski viziji, pa je v tem prizadevanju segla po tradiciji, v kateri se je znašel tudi Dante. Ne bo odveč opozoriti na to, da se druga epizoda iz Komedije, ki je nanjo opozoril že Čop, to je epizoda o Francesci da Rimini, ves ta čas ne eksponira. Recepcija italijanskega pesnika se v drugi polovici XIX. stol. odvija v svojevrstnem obzorju pričakovanja. J. Jurič je to obzorje imenoval »krščanska« besedna umetnost, kar je samo drug izraz za kulturološko dominacijo sinteze ali težnje identitete, da popolnoma podredi svoji volji vse, kar je drugačno od nje. Dante je v takšni tendenci uporabljen kot nekaj, kar naj bi rešilo eksistenco volje in potrdilo njeno vitalnost.

Model, ki o njem govorimo, je svojo uradno potrditev dobil v encikliki papeža Benedikta XV. *In preclara summorum* (1921)²⁹, na slovenskem književnem področju pa je prisoten v filološkem prizadevanju J. Debevca, ki se mu je med 1910 in 1925 posrečilo prevesti celotno besedilo *Komedije*. Njegova idejna usmeritev je očitna iz polemičnih vrstic, kjer nasprotuje poskusu dveh nemških avtorjev, ki sta italijanskega pesnika tolmačila v protestantskem smislu.³⁰ Gre torej za strukturo mišljenja in osvajanje književne tradicije, za kar je več razlogov. Slovenska književnost se je v XIX. stol. razvijala v znamenju utilitarizma, kar je blokiralo vsak poskus estetskega uma, ki bi se hotel reflektirati kot absolutno avtonomna duhovna sfera. Načelo krščanskega utilitarizma, in o njem je sedaj beseda, je zahtevalo ustvarjanje takih struktur, ki bi bile korektne v odnosu do etičnih norm, religiozno transparentne, idejno zmerne in družbeno didaktične. Od srede XIX. stol. dalje je slovenski kulturni prostor prostor odprtega tipa, kar pomeni predvsem iskanje oblik, ki bi predstavljale normo. Ta težnja je prisotna na vseh ravneh duhovnega življenja; saj to je obdobje vsesplošnega kodificiranja, v katerem se vehementno poskuša afirmirati tudi katoliška struja. Vredno je omeniti, da je na primer Juričev članek objavljen v časopisu *Rimski katolik*, medtem ko je Debevčev prevod *Božanske komedije* izhajal v reviji *Dom in svet*. Prvi je bil glasilo ekstremne (Mahničeve) ideološke desnice, ki je hotela pripeljati do tako imenovane »delitve duhov«, drugi pa je povezoval pisce, ki so pristajali na premiso o krščanskih osnovah umetniškega ustvarjanja.

Do preobrata v nova in drugačna iskanja je prišlo 1921. leta, ko je svet slavil 600. obletnico Dantejeve smrti. V osebi Alojzija Resa (1893–1936) se je našel Dantejev oboževalec, organizator in mecen, katerega entuziazmu se imamo zahvaliti za pomemben dantološki dosežek – za zbornik *Dante 1321–1921*. V knjigi je zastopanih šest italijanskih in sedem slovenskih avtorjev, ki so v svojih prispevkih obdelali življenje in delo in recepcijo Danteja, poseben tematski kompleks pa je predstavljal prvi poskus primerjalne analize Prešernove *Nove pisarije* v odnosu do Dantejevih premis o literaturi. Med prispevki je tudi en sam prevod, ki ga je naredil O. Župančič; beseda je o V. spevu *Božanske komedije*, ki

²⁸ Goethejev »Faust« in Dantejeva »Divina commedia«. Donesek v označitev naturalistične in kristjanske poezije. *Rimski katolik* II (1890), str. 53–62 in 168–78.

²⁹ Prevod enciklike je objavljen v *Slovincu* XLIX (1921), št. 208, str. 2.

³⁰ A. Rebula, n. d., str. 217.

vsebuje epizodo o Francesci da Rimini in Paolu Malatesta.³¹ Prišlo je torej do novega vrednotenja Dantejeve poezije, kar se kaže tudi iz posameznih prispevkov v zborniku.

Zbornik je na široko obravnaval Dantejevo *Novo življenje*, opisal pojem *dolce stil nuovo*, opozoril z objavo Crocejeve študije (*Carattere e unità della poesia di Dante*) na zgodovinski prelom v preučevanju dantoloških problemov, na dveh mestih pa se je celo spustil, čeprav nenamerno, v polemiko z modelom recepcije Danteja, kakršen je dotlej prevladoval na Slovenskem. V svoji študiji E. G. Parodi obravnava komedijo s stališča poeme o osebni svobodi (poema della libertà dell'individuo), medtem ko V. Rossi govori o Danteju kot pesniku naroda in človeštva (poeta della nazione e dell'umanità). S takimi novimi poudarki je ovržena dotedanja recepcijska norma, s tem pa so bili ustvarjeni pogoji za drugačen, kakovostno bogatejši, in predvsem, duhovno svobodnejši pristop k Dantejevi poeziji. Prejšnja norma seveda ni bila premagana naenkrat in docela, napad nanjo pa je bil vendarle tako silovit, da jo je to potisnilo na vzporeden tir. Ko so že potihnilli slavnostni zvoki proslavljanja 600-letnice, so se še vedno pojavljali članki, ki so načenjali vprašanje Dantejeve ideološke pripadnosti. Takšna orientacija je dobila podporo v knjigi G. Papinija *Dante vivo* (1933) in v evropski družbeno-politični situaciji, v kateri so se oblikovali pogoji za drugo svetovno vojno. V takšni klimi so postali aktualnejši odlomki iz *Raja* (XIV. in XXXIII. spev), ki so najbolj ustrezali iskanju metafizično-religioznih rešitev v stiski časa. Glavna smer pa je vendarle vodila na druge poti. Njen najboljši izraz je Debevec prevod *Novega življenja*,³² zelo uspešen prevodni in antologijski dosežek pa predstavlja *Italijanska lirika*, ki jo je 1940. leta pripravil A. Gradnik. Ta zbirka z enajstimi odlomki iz Danteja je poudarila ravno erotični spiritualizem italijanskega avtorja, kar je pomenilo najprej idejno-estetsko pozicijo, zatem pa tudi svojevrstno ravnotežje izvirnemu dantološkemu raziskovanju, ki je istega leta dalo pomemben rezultat – monografijo S. Lebna z naslovom *Problem Dantejeve Beatrice*.³³

Za obdobje treh desetletij po izidu Resovega zbornika je značilno ravno to, da se je tedaj oblikovala slovenska izvorna dantološka misel. To je vsekakor povezano z ustanovitvijo univerze, ki je od samega začetka imela v načrtu konstituiranje katedre za italijansko in za komparativno književnost. Prizadevanja posameznikov (J. Debevec, J. Puntar, M. Kos, B. Calvi, A. Budal, A. Ušeničnik)³⁴ so s tem dobila organizirano obliko, ki je omogočila prehod od zasebnega zanimanja na raven sistematičnega znanstvenega raziskovanja. Omenjena Lebnova knjiga, ki sloni na crocejskih idejno-estetskih premisah, je inavgurirala za slovensko književnost nov »notranji pristop«, ki je dantološke probleme izvlekel iz biografskih in zgodovinskih območij in jih dvignil v sfero estetskokritičnih obzorij. Tako je spet prišlo v središče zanimanja konkretno umetniško delo, kar je ponovno aktualiziralo vprašanje ustreznega prevoda. Atmosfera pričakovanja, ki jo je to ustvarilo, je doživela potrditev; začeli so se vrstiti prevodi *Božanske komedije* (T. Debeljak 1959 *Pekel*, A. Gradnik istega leta *Pekel*, A. Gradnik 1965 *Vice*, T. Debeljak 1965 *Božanska komedija* in A. Capuder 1972 *Božanska komedija*), prvikrat pa je bilo v celoti objavljeno tudi delo *Novo življenje* (1956 v prevodu C. Zlobca). Te prevode je spremljalo tudi komentatorsko in interpretativno delo (T. Debeljak, N. Košir, J. Kos, A. Capuder), ki ni dantološke problematike samo pasivno podoživljalo, ampak jo je tudi izvorno oživljalo. Uvajanje Dantejevih tekstov v šolske čitanke, ki se je začelo 1935. leta (epizoda *Il nocchiero infernale*), ki pa se intenzivno nadaljuje danes (v čitanki pod naslovom *Svetovna književnost*), je poznavanje pesnika razširilo do te mere, da lahko govorimo o recepciji, ki zajema množico dijaške in razumniške populacije.

³¹ Župančič je že 1914. leta objavil priložnostni prevod I. speva Pekla (Slovan XII/1914, str. 193–94).

³² Objavljeno v reviji *Dom in svet* L (nova serija V)/1937–38, str. 238–42 in 281–89 (prevod obsega I.–XIV. spev).

³³ Monografija je objavljena v Ljubljani (102 + I str.); podnaslov se glasi: »uvod v monografijo o Beatrice kot pesniškem liku.

³⁴ Njihovi prispevki so navedeni v citirani bibliografiji M. Breclja.

Navedeni prevodi so nastajali iz različnih osebnih pobud. T. Debeljaku je bil *Pekel* pri-spodoba vojnega časa; ko je 1941 objavil I. spev, ga je postavil pod pomenljiv naslov z dve-ma konotacijama (»na dnu . . . pekla«). A. Gradniku je šlo za to, da izpriča svoje pesniško in prevajalsko znanje, kar pa mu ni v celoti uspelo. C. Zlobec se je lotil *Novega življenja* na osnovi izbora po nasprotnosti, medtem ko je edino A. Capudru *Božanska komedija* hkrati vrhunsko prevajalska naloga in intimni eksistencialni problem. V spremni študiji Capuder, drugače kot drugi komentatorji, ki se drže literarnozgodovinskih podatkov, piše izpoved o tem, kaj Dantejeva poema pomeni sodobnemu svetu. Svet Dantejeve po-ezije pojmuje kot izziv in kažipot na področje, v katerem vlada *la luce intellettuale*, kar po-meni, na področje duhovnosti ali po T. de Chardinu v noosfero. Potovanje v noosfero je vezano na človekovo osredotočenje (centrifikacijo), ki pa bo omogočilo moralno obnovo sveta: nastanek kraljestva ljudi. Capudrova vizija kajpada ni religiozna; sam navaja Pa-pinijevo misel, da je italijanski pesnik kot vernik – zavožen (un raté), ker s svojo stva-ritvijo ni dokazal niti nezadostnosti tega sveta, niti ni afirmiral zveličavnosti onega sveta. V takšni situaciji, ko človeku v načelu preostanejo samo njegovo telo, duh in ljubezen, v praksi pa samo ljubezen (*L'amor che muove il sole e l'altre stelle*), pride do metafizičnega požara, v katerem izginejo estetika in etika, telo in duh, nebo in zemlja, to se pravi, vse, kar je trdnega in končnega. »In tu se pričinja tista čudovita metamorfoza, cilj in želja to-likernih posameznikov v človeški zgodovini: »il trasumanar«, prečlovečenje ali nadčlove-čenje. . . . Vse človeško, vsa naša danost odstopa in izgineva v tem velikem požaru, splet kategorij se umakne doživetju enovitosti, in to je trenutek, ko se ljubezen, prispodoba in načelo človekovega življenja, uresniči v svoji mistični razsežnosti v svetovno ekstazo. Gi-banje in življenje, nikoli pretrgano in z ničimer pečateno. Ideal enovitega polja se ures-ničuje pod tem apokaliptičnim plamenom, ki v vsem, kar jê, išče tisto, kar je vnetljivo, do-kler se ne izkaže, da je vnetljivo vse, kar jê.«³⁵

Takšne doživljajske tone je spremljala tudi obojestranska, italijanska in slovenska, raz-iskovalna misel (M. Breclj, S. Vilhar, B. Marušič, A. Rebula, S. Škerlj, U. Urbani).³⁶ Oboje je povzročilo, da je slovenska recepcija Danteja šele v sodobnih razmerah dosegla raven odprtega branja in globinskega tolmačenja, kar bi lahko bilo relevantno tako za izvirno kulturno fiziognomijo kot tudi za svetovne horizonte. In na tej ravni je Dante postal naš sodobnik.

V

Recepcija Danteja v slovenski književnosti je torej izkoristila tisti diapazon konotacij, ki jih je predvidel sam avtor in ki so bile omenjene v uvodu v to razpravo. Beseda je o in-dividualnem sprejemanju ali odklanjanju posameznih plasti v Dantejevem opusu, to se pravi o samoniklo pogojenem izboru, ki izvira iz poglobitv in iskanj v slovenski književ-nosti in kulturi. Italijanski pesnik je bil vedno aktualen, nikoli pa ni bil docela povezan z ritmom duhovnega dogajanja na slovenskih tleh. Slovenska recepcija je iz bogatih plasti njegovega opusa odbirala posamezne elemente, iščoč na ta način potrdila za svoja strem-ljenja ali za določene opredelitve. Trubarjev primer v času reformacije kaže še na eno dej-stvo. Z eliminacijo Danteja iz vrste »pričevalcev resnice« in s sprejemom modela knjiž-nega jezika je bil avtor Božanske komedije potisnjen na pragmatično raven, ki je bila upo-rabna v konkretni nacionalni individualizaciji. S stališča celote je bil videti osiromašen in poenostavljen, vzrok za to pa je bilo slovensko prizadevanje, ki je bilo prisotno na vseh ravneh kulturnega življenja, prizadevanje namreč, da bi se vsa duhovna dejavnost raz-vijala v eni smeri in vodila k enemu cilju. Tu se torej kaže moč kulturološke konvergence, ki je sicer osrednji dejavnik slovenskega duhovnega življenja.

³⁵ Prim. avtorjev predgovor pod naslovom Dante v prvi knjigi (*Pekel*), str. 5–19. Citirano mesto je na 18. strani.

³⁶ Ustrezne bibliografske podatke glej v omenjeni bibliografiji.

Najvidnejši izraz te konvergence najdemo v poskusu, do katerega je prišlo v dobi romanizma. Med 1842. in 1847. letom je nastala poema *Katoliška cerkev*; besedilo obsega okrog 9800 verzov, ki so razdeljeni na 15 spevov, njihov avtor pa je J. Levičnik.³⁷ Inspiracija za to »slovensko epopejo« je prišla neposredno iz *Božanske komedije*; zunanja struktura (pekel, vice, nebo, spremljevalec) je v celoti identična italijanski pesnitvi, idejne (ideološke) plasti pa so vse usmerjene v reševanje vprašanj slovenskega prostora. S konfrontiranjem objektivne resničnosti in svojih idealov (njegova vizija »zlate dobe«) se je Levičnik postavil po robu sodobni filozofiji (Voltaire, Strauss, Feuerbach) in obsodil pojavljanje zahtev, ki jih je pred zgodovino postavil delavski razred. Njegovi ideali so »nedolžno srce« in »trezni kmetje«, kar priča o ideološki aktualizaciji posebne vrste. Levičnik prevzame z estetsko avreolo posvečeno obliko, njen okvir pa napolni z idejno-politično in pedagoško-pragmatično vsebino. Živo zgodovinsko vsakdanjost s tem abstrahira, abstrakcije takšne vrste pa so sredstvo prosvetljevalske usmerjenosti, ki vse okrog sebe spreminja v predmet manipulacije. Distanca subjekta do objekta, to pa je pogoj takšne abstrakcije, je enaka distanci, ki jo ima gospodar do tistega, s čimer upravlja in čemur vlada. Levičnikova epopeja, preko nje pa tudi Danjeteva poema se pojavita kot instrumentalni um, za katerega sta narava in družba komponenti upravljanega sveta. Ta um se je povzpел nad objektivno realnost in na vse njene zakonitosti gleda kot na nekaj, kar mu je podrejeno in kar mu je na voljo.

Prav take so tudi pogloblitve tendence v drugi polovici XIX. stol. in obzorje pričakovanja v prvih treh desetletjih XX. stol. Podlaga recepcije v tem času je Dante kot krščanski pesnik, *Božanska komedija* pa kot religiozno-alegorični ep. Zlasti v XX. stol. je močneje naglašeno pesnikovo izstopanje iz okvirov dogmatskega krščanstva in afirmirano njegovo približevanje evangelijski resnici in osebnemu stiku z Bogom. Tako je poudarjena njegova distanca od hierarhičnega katolicizma in cerkve kot institucije. Njegovo vero imajo za revolucionarno, njegovo krščanstvo postaja sorodno personalizmu, v njegovem pesništvu pa vidijo mešanico ekstaze in racionalizma. G. Papini, ki je v določenem trenutku tudi v slovenski javnosti zelo aktualen avtor, razpravlja celo o Dantejevem antiklerikalizmu, katerega jedro predstavlja svobodna kritika duhovščine in afirmacija odprtega ter celo agresivnega duha.

Enake izvore in motive ima Dantejeva recepcija tudi na drugi idejni (ideološki) strani. Čisto gotovo je, da za Čopovim priporočanjem epizode o grofu Ugolinu niso samo estetski, ampak tudi družbeno-moralni razlogi (problem izdajstva), ki so vplivali tudi na koncentracijo prevajalcev okrog te scene. Seveda ni naključje niti to, da je v skladu s to tradicijo ravnó motiv izdajalcev prišel v pesem M. Klopčiča, ki je bila objavljena 1945. leta in ki se njen najpomembnejši del takole glasi:

In šla sva dalje v kolobar naslednji:

»Tu so, ki jim bila je naložena
najtrša kazen. Bili so je vredni ...

.....
svojat le-teh, ki tu so izgubljeni,
teh IZDAJALCEV SVOJE DOMOVINE!«³⁸

Tu se Dante znajde v političnem kontekstu, ki je narekoval tako način doživljanja kot tudi idejno formulacijo v navedenem besedilu. Spodbuda za T. Debeljaka, da se je med okupacijo lotil prevajanja *Pekla*, je tudi prišla od zunaj. Zlo, ki je kumulirano v tem delu *Božanske komedije*, je očitno bilo metafora za sočasno dogajanje, izbira pesnika, ki je pri-

³⁷ O avtorju je napisal študijo Fr. Koblar: J. Levičnik in njegova pesnitev »Katoliška cerkev«, Čas XXXV(1941), str. 225–42, 297–342.

³⁸ Beseda je o pesmi *Pekel*, ki je nastala 1944. leta, objavljena pa je v publikaciji Slovenski zbornik (1945). Tekst in opombe glej v: Mile Klopčič, *Pesmi in prepesnitve*, Ljubljana 1968 (Kondor 99), str. 62–5 in 146.

padal istemu narodu kot fašisti-okupatorji, pa je posredno kazala na to, da je jedro naroda treba ločiti od politične evforije na njegovih perifernih območjih. Dantejeva poema se torej v slovenskem kulturnem okolju pojavlja tudi kot eklatanten primer *poesiae in actu*.

Če primerjamo usodo Petrarke in Danteja v slovenski književnosti, opazimo, da so koncentrični krogi, ki jih je povzročil pisec *Canzoniera*, nedvomno močnejši in trajnejši.³⁹ Le v Prešernovi poeziji lahko odkrijemo sledove Dantejevega spiritualnega erotizma, ki je prešel skozi sito romantizma, pa bi zato v tem primeru bolj upravičeno lahko govorili o določeni analogni duhovni atmosferi kot pa o resničnem ustvarjalnem oplajanju. Te ugotovitve bi veljale vse do današnjih dni (izjema je morda le kakšen manj pomemben pesnik iz tako imenovanega katoliškega kroga tipa S. Sardenka). V tem smislu je zelo pomemben primer C. Zlobca, ki je prevajal *Božansko komedijo* in ki je objavil prvi celotni prevod *Novoga življenja*. Zlobec je tudi sam predvsem ljubezenski pesnik, kar bi opravičevalo domnevo, da se je morda inspiriral pri Danteju. Domneva pa je vendarle neutemeljena; analiza nam pokaže, da je prav v Zlobčevih pesmih prišlo do najradikalnejšega odmika od tistega modela ljubezenske poezije, ki ga je izoblikovala italijanska renesansa. V njegovih knjigah je prisotna konkretna ljubezenska dinamika, v kateri sta udeležena duh in čutnost, erotike kot idealitete v dantejevskem smislu pa tu ni.

Fenomen, ki ga obravnavamo, nam nakazuje dve duhovni konstanti, italijansko in slovensko, kar pogojuje, v našem primeru, slovensko recepcijo. V tem kontekstu je zanimivo, da tako Prešeren kot romantiki nasploh sprejemajo predvsem dantejevske (in renesančne) formalne pobude. To je seveda ena od pomembnih plasti kompleksa, iz katerega prevzemamo, a je vendarle samo ena plast, medtem ko je slovenska relacija do te plasti rezultat racionalnega izbora. Italijanska posebnost, ki stremi za popolnostjo oblike, kar pomeni za zunanjim opredmetenjem nekih doživljajev in spoznanj, se je srečala s prav takšno zunanjo (prerodno) tendenco. Bil je srečen splet okoliščin, da se je to dogajalo v času, ko je literarni program uresničeval pesnik takšnih ustvarjalnih potencialov, kot je bil Prešeren; v nasprotnem primeru bi iniciativa ostala le dekorativna komponenta, brez globlje zveze z eksistencialnimi procesi v novejši slovenski književnosti.

Obravnavano dogajanje spada v problematiko estetske zavesti v slovenski kulturi. Načelno lahko za literarno tradicijo rečemo, da sta oba njena elementa, ustvarjanje besedne umetnosti in kritično-refleksivna tematizacija tega ustvarjanja, le redko v ravnovesju. Estetska zavest se zato pojavlja reducirana, redukcija pa prizadeva obe omenjeni področji. V Dantejevem primeru se zdi, sodeč po recepciji in njeni zgodovini, da je njegova poezija zaživela na Slovenskem svoje samostojno življenje, kar pomeni, da so njena sporočila v vseh smereh enako tvorna. Refleksija književnosti pa je z druge strani preveč usmerjena v prakticistični funkcionalizem, ki ne more imeti literarne in filozofske teže. Namesto dialoga teče govorjenje v prazno; sogovornika sicer priznavata obstoj, pa celo nujnost drugega, vendar v tem drugem ne vidita produktivne moči, ki bi bila sposobna vplivati na idejne in na artistske vsebine. V tem pogledu je slovenska književnost, po vseh spremembah, ki jih je doživljala v zadnjih treh desetletjih, šele danes sposobna vzpostaviti sintezo estetske zavesti. Stvaritve, kakršne sta dala na primer A. Rebula in A. Capuder⁴⁰, opravičujejo upanje, da bo v prihodnje recepcija Danteja ustvarjalna in izvirna in celovita. To upanje je hkrati nujen pogoj za književno prakso; kulturni narod mora zavzeti odnos do celotne duhovne tradicije, v tej pa Dante Alighieri predstavlja zelo pomembno idejno-estetsko plast.

Prevedel Jože Sever

³⁹ Prim. J. Pogačnik: Slovenski romantizam i Petrarca, Petrarca i petrarkizam u slavenskim zemljama, Zagreb – Dubrovnik 1978, str. 425–43.

⁴⁰ Tu je mišljeno predvsem Rebulovo delo iz opombe št. 27, poleg tega pa še eseji Dante, ki je, skoraj nespremenjen, izšel v ljubljanski Novi poti XVII (1965), str. 161–73 in v tržaškem Mostu II (1965), str. 73–85. Delo A. Capudra je navedeno v opombi št. 35.

Helena Poláková

Filozofska fakulteta v Ljubljani

ČEŠKA TEORIJA O POUKU KNJIŽEVNOSTI

Celotna problematika teorije o pouku književnosti¹ je precej obsežna. Kot znanstvena disciplina si je morala najprej zamejiti specifičen, njej lasten predmet raziskovanja (predstavljajo ga zakonitosti literarnovzgojnega procesa), potem podrobneje določiti svoj odnos do sorodnih znanstvenih vej in končno razmišljati o ustreznih metodah svojega raziskovanja. Pri tem ne gre prezreti kritičnega zgodovinskega pretresa te discipline. V širšem gledanju obsega ves kompleks gradiva, ki ga predstavljajo npr. učni načrti, učbeniki, metodični priročniki k učbenikom. Ne nazadnje uvrščamo v njeno področje tudi sistem izobraževanja učiteljev. Stroka je razvejena tudi glede na posamezne stopnje šolskega pouka. Češka teorija skuša rešiti ves omenjeni problemski prostor. Poskusimo navesti nekaj tendenc iz te discipline, in sicer poglede glavnih njenih predstavnikov.

Disciplina se je konstituirala samostojno nekako v zadnjih petindvajsetih letih, kar ne pomeni, da do tega časa ni bilo teoretično rešenih problemov, ki so povezani s književno vzgojo. Njih rešitve pa so bile odvisne od sorodnih znanstvenih strok (zlasti od literarne zgodovine, estetike itd.). Sam razvoj teorije o pouku književnosti ni bil izoliran, povezan je bil z razvojem teorije o pouku drugih predmetov, predvsem s teorijo jezikovne vzgoje, pa tudi s poukom tujih jezikov, zgodovine, s teorijo pouka estetskovzgojnih predmetov (z likovno, glasbeno vzgojo) itd. Vzpodbujevale so ga tudi tuje izkušnje, predvsem sovjetske. Razvoj se je odražal v visokošolskih didaktikah učiteljske smeri in bil povezan s pedagoško-psihološkimi disciplinami. Teorija o pouku književnosti je prišla v tesno zvezo s pedagogiko. Pomembno vlogo je v tem razvoju igralo obnovljeno visokošolsko izobraževanje učiteljev osnovnih šol, upošteva je pri tem tudi nižjo stopnjo. Leta 1958 so bili za pripravo učiteljev ustanovljeni pedagoški inštituti, leta 1964 pa pedagoške fakultete s popolno visokošolsko izobrazbo. Tu so se didaktike posameznih predmetov razvijale v naravni povezanosti s pedagogiko in psihologijo ter začele predstavljati oblikovalno sestavino v profesionalizaciji učiteljske izobrazbe. Teorija je postopoma definirala meje književne vzgoje in drugih sorodnih disciplin. Čeprav se seveda upošteva njeno tesno povezanost z literarnimi vedami, so danes področja deljena glede na smotre in sredstva književne vzgoje.

Teorija o pouku književnosti si prizadeva najti ravnotežje med sistemom literarnozgodovinskih dognanj (t. i. dimenzija znanstvene stroke) in izborom ter aplikacijo znanstvenih dosežkov v učnem procesu (t. i. dimenzija učnega predmeta). Pri tem se poraja vrsta problemov, kot npr.: proporcionalnost v strukturi učnega predmeta na posameznih stopnjah izobrazbe, medsebojna proporcionalnost in funkcija posameznih sestavin v predmetu (npr. literarnozgodovinske, literarnoteoretične sestavine), zamejitev predmeta v sistemu splošne izobrazbe, povezave med šolskim poukom in zunajšolskimi literarnimi pobudami, povezanost med vse večjo družbeno funkcijo literature in njeno umetnostno (estetsko) naravo ter drugi problemi.

S tega vidika se je npr. spremenil odnos med literarno vzgojo in poukom zgodovine književnosti. Pristop k literarni zgodovini je bil dolgo časa pod vplivom pozitivizma, kritizirali pa so ga že od devetdesetih let preteklega stoletja v glavnem zaradi pomanjkanja estet-

¹ Proti starejšemu izrazu metodika literarne vzgoje se disciplina danes označuje kot teorija o pouku književnosti. Prejšnja »metodika« je pogosto poenostavljala in izhajala preveč enostransko iz posameznih izkušenj učiteljev. Poleg termina teorija o pouku književnosti se sinonimno rabi tudi poimenovanje teorija književne vzgoje. Izraz književna vzgoja se pojmuje kot označitev pouka književnosti na šolah.

skih kriterijev. Konec preteklega in v začetku našega stoletja prihaja do prve pomembne konfrontacije nazorov o vlogi literarnega pouka, kjer se soočajo mnenja literarnih kritikov in estetikov (npr. H. G. Schauer, O. Hostinský idr.).² Konfrontacija je takrat najbrž pritrčila dejstvu, da so gimnazijski načrti iz leta 1910 narekovali poznavanje tipičnih predstavnikov češke literature ob upoštevanju čtiva. Niso pa kazali kaj velike spremembe v načinu pouka, kjer je še prevladoval pozitivistično faktografski pristop, usmerjen k popolnosti. Ta je imel vpliv tudi v obdobju med vojnami in se deloma podaljšal v povojni čas. Med vojnami je v dvajsetih letih prišlo do druge pomembne konfrontacije nazorov. Takrat je npr. J. Mukařovský kritiziral mehanizem spominke faktografije in zahteval pri učencu samostojnejši pristop, ki upošteva analizo besedila. Gimnazijski načrti iz leta 1933 so temeljili na dognanjih takratnega strukturalizma in funkcijske lingvistike in bili orientirani v besedilno razčlenitev ob poudarku na najnovejši književnosti. Niti ti načrti niso v praksi preveč zaživel, njih vplivanje je pretrgala okupacija. Brž po izidu so bili kritično ocenjeni z marksističnih izhodišč, bilo je to v obdobju tridesetih let, ko se je teoretično dovolj izrazito oblikovala češka marksistična estetika, z gledišča katere je posvečal pozornost pouku književnosti npr. B. Václavek. Reševanje vprašanj te vrste je spet stopilo v ospredje v povojnem obdobju. V znatni meri je k temu prispeval zgodovinar, literarni zgodovinar in takratni minister za šolstvo Z. Nejedlý. V glavnem je šlo tedaj za soočenje s preživeli vplivi pozitivizma in strukturalizma (kazala sta se negativno v opisni in formalistično sebi namenski razlagi besedil) in za iskanje novih rešitev, katerih osnovne obrise so prinesli učni načrti iz leta 1949. Temeljili so na marksističnih vidikih in že vsebovali glavne značilnosti sodobne usmeritve v književni vzgoji. V teh načrtih je bila poudarjena družbena funkcija literature, vidni so bili poskusi razrednega vrednotenja posameznih obdobj in književnih predstavnikov. V razvoju različnih gledanj se je nenehno iskal uravnotežen model, ki bi poleg zgodovinskega pregleda puščal prostora tudi drugim sredstvom pouka. Ta rešitev se je v celoti uveljavila v povojnem obdobju, ko se je težišče predmeta premaknilo predvsem k branju. Sodobni učni načrti na srednjih šolah posvečajo spoznanjem iz literarne zgodovine kakšno tretjino v celotnem obsegu literarnega pouka. Omenjena spoznanja si učenci pridobivajo v glavnem z branjem literarnih del. Gre za izbrano učno snov v kronološkem zaporedju, ki mu je prilagojen izbor čtiva.

S povezavami med književno vzgojo in literarno zgodovino se je podrobno ukvarjal Svatočluk Cenek, docent teorije o pouku književnosti na Filozofski fakulteti Karlove univerze.³ Po Cenkovem gledanju naj bi izbrano znanje iz zgodovine ne imelo samo informativne funkcije, v ospredju naj bo instrumentalna in oblikovalna funkcija, povezana s specifično estetsko vlogo literature. Težišče dela je v neposrednem stiku z literarnimi besedili. V marksistični zasnovi je teorija književne vzgoje usmerjena v socialno zgodovinsko razlago literature ob upoštevanju estetskih meril. Kvaliteta umetniškega bistva v literaturi veča njeno spoznavno moč pa tudi izobrazbeno aktivnost. Nedeljivost socialno zgodovinske in estetske interpretacije vodi k temu, da naj bi književna vzgoja razlagala literaturo strukturalno in funkcijsko, pojasnjevala in ocenjevala sestavine umetniške strukture dela, in sicer z vidika njihove idejno vsebinske funkcionalnosti, ne pa jih le opisovala in registrirala. Cenkova teoretična dela so postala osnova pri sestavljanju učnih načrtov in prešla v prakso.

Napetost med znanstveno disciplino in učnim predmetom se je pokazala tudi pri odkrivanju povezav med literarno teorijo in književno vzgojo. Medtem ko je pozitivistični pristop literarnoteoretična vprašanja pogosto pomikal v ozadje, jih je v nasprotnem primeru strukturalizem bolj poudarjal, seveda v smeri sebi namenskih formalističnih analiz. V po-

² Glej npr.: J. Hrabáková: Z historie vyučování literatury, V: O literární výchově (zb.), Praha 1971, s. 46–60.

B. Hoffman: Základní vývojové tendence vyučování české literatury na gymnáziu, Praha 1980, s. 10–26.

³ S. Cenek: Úvod do teorie literární výchovy, Praha 1979, 5. pogl., s. 143–165. S. Cenek: K literární historii v literární výchově na středních školách, V: O literární výchově (zb.), Praha 1971, s. 61–67.

vojnem odkrivanju teh povezav je spet znatno prispeval S. Cenek.⁴ Literarnoteoretično znanje si učenci osvojijo z branjem čtiva, poudarjeni so literarnoteoretični problemi spoznavanja, estetska in družbena funkcija literature.

Iskale so se tudi meje in povezave s predmeti šolskega pouka. Šlo je predvsem za temeljni odnos med literarno in jezikovno vzgojo, za odnos, ki je bil na Češkem utemeljen zgodovinsko in pogojen z integriranostjo enega samega šolskega predmeta češki jezik in literatura. Ni brez zanimivosti, da ob koncu preteklega stoletja, ko je bilo slišati glasove proti pozitivističnim metodam pri pouku književnosti, nastaja odpor tudi proti metodam jezikovne vzgoje, proti praznemu gramatiziranju, »ki z enostranskim precejevanjem logičnega drila izhaja iz stavkov brez notranje povezanosti in brez vsebine, s katero bi se moglo vzbuditi zanimanje pri učencih.«⁵ Odpor proti gramatičnemu pouku, kakor tudi odpor proti pomanjkljivostim pozitivističnega pristopa, je bil usmerjen hkrati proti tradiciji herbartizma, ki se je razrastla v opisnem pouku, osnovanem predvsem na spominu, in obvladala pedagoški proces v 19. stoletju. Oslabitev odnosa med književnim in jezikovnim poukom oz. poukom stilistike se je kazala močno v šestdesetih letih našega stoletja, ko se je stilistika usmerjala pretežno v strokovni stil oziroma v sporočevalni jezik. Takrat so se pojavljale težnje po dezintegraciji češkega jezika in literature in predlogi o nastanku dveh povsem samostojnih predmetov. Književna vzgoja je po mnenju nekaterih teoretikov (v glavnem Josefa Šlajerja⁶) bila bliže estetskovzgojnemu predmetu (likovni in glasbeni vzgoji), preudarjalo se je o nastanku samostojnega predmeta estetska vzgoja, ki bi združeval književno, likovno in glasbeno vzgojo. J. Šlajer je enostransko povzdigoval čustveno sprejemanje literarnega besedila na škodo njegovih intelektualnih učinkov. Mnoge od tedanjih metod so obogatile proces književne vzgoje in si pridobile v njej trajno mesto (obiski gledaliških in filmskih predstav, poslušanje umetniške recitacije v zvezi z vzgojo kultiviranega gledalca in poslušalca). Šlajerjeva zamisel je bila teoretično utemeljena: »Pri humanizaciji tehnike, pri lomu tesnobne obkolitve človeka s tehniko, bi naj bila udeležena predvsem estetska vzgoja, ki naj bi skrbela zlasti za razvoj senzibilnosti, spontanosti in ustvarjalne fantazije pri osebnosti ter za aktivno izrabo prostega časa. Smotri estetske vzgoje (z njo tudi smotri drugih »vzgojnih« predmetov) – po principu delitve dela v vzgoji in izobraževanju – so bili postavljeni v ostro nasprotje z vzgojnoizobraževalnimi smotri predmetov znanstvene narave.«⁷ Kot še naprej komentira Bohuslav Hoffman, ni mogla biti Šlajerjeva koncepcija zaradi svoje enostranskosti sprejeta v celoti, kajti oslabila bi bila znanstveni značaj predmeta. Enostransko se je naglaševala percepcija literarnega dela, pomen estetskih aktivnosti, podcenjevalo pa se je analizo besedil. Literarni pouk bi se tako spremenil v vrsto emocionalnih pobud, ustvarjalnih aktivnosti brez zadostne spoznavne strukture.

V drugačnih izhodiščih odkriva povezavo med literarno in estetsko vzgojo Otakar Chaloupka, znanstveni delavec Pedagoškega inštituta J. A. Komenskega pri Češkoslovaški akademiji znanosti v Pragi.⁸ Chaloupkove obsežne raziskave upoštevajo branje literarnih del, zanimanja bralcev in razvrščanje tega zanimanja pri učencih višje starostne stopnje (predpubertetnikov in pubertetnikov). Podrobno raziskuje povezavo med starostjo učencev in njihovim zanimanjem za knjigo, razlike med fanti in dekleti glede na različne književne vrste literature za mladino. Smoter videva v oblikovanju estetskega odnosa do umetniške literature, v zmožnosti razumeti literarno delo v njegovi umetniški specifičnosti. Chaloupka pa ne zanemara spoznavne strani književne vzgoje, v literarnih infor-

⁴ S. Cenek: *Teorie literatury v literární výchově*, Praha 1966.

⁵ K. Svoboda: *Metodika vyučování českému jazyku a slohu na školách 2. cyklu*, Praha 1964, s. 59.

⁶ J. Šlajer: *K problematice moderního pojetí základní estetičké výchovy (V: Moderní pojetí základního všeobecného vzdělání)*, Praha 1966.

⁷ B. Hoffmann: *Základní vývojové tendence vyučování české literatury na gymnáziu*, Praha 1980, s. 130.

⁸ Glej npr.: O. Chaloupka, *K problémům literární výchovy jako součásti estetičké výchovy*. V: *Pedagogika XVI*, 1966, s. 56–70.

macijah opaža organski del celote, ki ni v nasprotju z estetskovo vzgojno naravo predmeta. V Chaloupkovem pojmovanju je torej branje literature v pravem pomenu literarnovzgojno vplivanje in sredstvo oblikovanja pri vzgoji. Chaloupka ustvarja v svoji teoriji književne vzgoje in izobraževanja (termin razširja) sistemsko strukturo.⁹ Poudarja pomen točne definicije termina. Natančneje določi nekatere zveze, rabljene pogosto zelo ohlapno (npr. odnos do literature, zanimanje bralcev, literarna kultura ipd.). Zanimanje bralcev definira kot konkretno usmeritev odnosa do literature glede na določeno literarno področje, književno vrsto, avtorja ipd., torej kot subjektivno modifikacijo širšega odnosa do literature. Odnos do literature pa označi kot trajno intencionalno povezanost osebnosti z literaturo, kot zavestno, premišljeno in aktivno usmeritev bralca v literaturo, uresničeno na različnih ravneh, v optimalnem primeru najmanj na ravni, ki ustreza osnovnim smotrom književne vzgoje. Predmet svoje raziskave usmerja na širok sistem teorije o književni vzgoji, v katerega uvršča zapleteno strukturirane podsisteme:

- a) učitelj kot subjekt in objekt, ki je definiran s svojimi vlogami v sistemu, s svojimi lastnostmi in odnosi, ki so odločilni;
- b) učenec kot objekt in subjekt, ki je definiran s svojimi vlogami v sistemu, s svojimi lastnostmi in odnosi do drugih prvin v sistemu;
- c) projekt izobrazbe kot zapleten podsistem, ki zajema predmetnik in učne načrte, učbenike, berila itd., ter izraža smotre, vsebine, pogoje in sredstva izobrazbe v dialektični enotnosti z vzgojo v šoli in zahtevami socialistične družbe;
- d) šolski pogoji vzgoje in izobrazbe, tj. pretežno zunanji organizacijski pogoji, kot je stopnja in vrsta šole, značilnosti šolskega kolektiva, opremljenost šole itd.

Chaloupka se dotakne tudi sistema učiteljeve izobrazbe, v zapletenosti katere uvršča znanje in globlje razumevanje smotra vzgoje in izobrazbe, znanje metodike in književni vzgoji, poznavanje učne snovi in ustrezno uveljavitev osvojene snovi, poznavanje širšega literarnega konteksta, učiteljev odnos do literature, njegovo zmožnost reagiranja na neposredne pobude družbeno aktualne literarne resničnosti, zmožnost vzpodbujati, krepiti in usmerjati učenčev odnos do literature, njegovo zanimanje za knjigo in stališče do nje, njegovo estetsko osvajanje literature.

Prvine sistema ustvarjajo zapletene podsisteme, med katerimi prihaja do številnih in spremenljivih interakcij, ki bi jih mogoče razdelili v tri osnovne tipe. Gre za izbor učenčevega čtiva, za delo s tekstom in za literarno informacijo. Največ pozornosti posveča Chaloupka izbiranju čtiva. V individualnem izboru literarnih del opaža odprtost sistema glede na zunajšolsko resničnost. Celoten sistem je dinamičen, njegove dominante ni moč trdno postaviti. Njegov združevalni faktor je energetski princip.

V zvezi s sistemom podčrtuje Chaloupka procesualnost književne vzgoje, katere temeljni smoter je formirati učence v daljšem vzgojno-izobraževalnem procesu.¹⁰ Do nje lahko pridemo samo z organsko navezanostjo vseh prvin sistema. Izobrazbena sprememba je pri učencu odvisna od medsebojnega odnosa med učencem in projektom izobrazbe in še od odnosa med učencem in učiteljem. Učenec in učitelj naj ne stopata samo v reproduktivne, ampak tudi v kreativne vloge. V učiteljevo delo naj bi pronicalo njegovo lastno stališče do literature. Chaloupkovo pojmovanje procesualnosti temelji na dejstvu, da prihaja učenec v šolo že z določeno stopnjo kulturnosti, ki mu je bila dana s predšolsko vzgojo in pod vplivom javnih občil. Pri književni vzgoji v nižjih letnikih se je mogoče opirati na spontanost branja in na druge kulturne dejavnosti otroka, npr. na njegovo zanimanje za

⁹ O. Chaloupka: Teoretické a metodologické problémy systému literární výchovy a vzdělání. V: *Systém výchovy a vzdělání*. Pedagogický ústav J. A. K. ČSAV, Praha 1972.

¹⁰ O. Chaloupka: *Procesualnost literární výchovy*. V: *Český jazyk a literatura XXXII*, št. 5, s. 193–199.

filme, televizijo ipd. Višji letniki osnovne šole predstavljajo najmanj stabilizirano obdobje v kulturnem razvoju učenca; obdobje, ki ga najbolj ogrožajo retardacije oziroma padanje kulturnih dejavnosti, hkrati pa je to obdobje v izobrazbenem pogledu ključnega pomena. V fazi, ki navezuje na osnovno šolo, se v šolanju še pogosto kaže določena stabilnost v oblikovanju kulturne ravni. Težišče dela z učencem je tu v intenzivnem poglobljanju kulturnih aktivnosti, da umevamo te aktivnosti v njihovem družbenem smislu in jih uveljavljamo v širšem kontekstu. Zaključenost šolske književne vzgoje na katerikoli stopnji šolanja, torej tudi ob koncu šolske obveznosti, je zaključenost relativnega značaja in se nikakor ne konča v smislu zaključenosti za celo življenje.

Chaloupka prihaja v svoji teoriji do sklepa, da so med človekom in literarno umetnino mnogostranske podobnosti, ki so pogoj za njuno medsebojno interakcijo. Komunikacija lahko nastane samo takrat, če je med njima ujemanje na določeni ravni. Osnovna naloga književne vzgoje pa je rešitev odnosa med literarnim delom in sprejemalcem z vidika možnosti njunega medsebojnega vplivanja.

Sistemske pristop uveljavlja tudi S. Cenek. Sistem pojmuje kot »razporeditev« med seboj odvisnih posameznosti v celoto pojavov, med katerimi so funkcijski odnosi. Sistem (sestav) ni torej le skupek ali seštevek.¹¹ Sistem ne pomeni popolnost. Tvorijo ga naslednje temeljne prvine:

1. aktivnost učenca, 2. osvajanje učne snovi, 3. aktivnost učitelja, 4. vplivanje zunajšolskih dejavnikov, 5. koncepcija književne vzgoje, 6. organizacijski pogoji.

S. Cenek razvija problematiko književne vzgoje kompleksno. Naštejmo vsaj nekaj njegovih rešitev, ki se nanašajo na načrtani smoter književne vzgoje in na literarnovzgojno interpretacijo. Za smoter književne vzgoje¹² postavlja integracijo njenih informativnih, izobrazbenih in instrumentalnih funkcij. Smoter in proces sta v dialektičnem odnosu. Literarnovzgojne aktivnosti, ki smoter uresničujejo, imajo dve nedeljivo povezani strani: vsebinsko (»kaj«) in organizacijsko uresničljivo stran (»kako«). Vsebinsko stran si gre predstavljati kot sistem funkcijsko izbranih vrst aktivnosti (npr.: neposredno seznanjanje z literaturo ob branju in poslušanju, usedanje spoznanj o literaturi, estetske dejavnosti, vaja v sposobnostih in zmožnostih, razvijanje pritrilnega estetskega odnosa do literature in prebuditev zanimanja zanjo). Organizacijsko uresničljivo stran označujemo navadno kot metode, načine dela. Njih povezanost z vsebinsko stranjo literarnovzgojnih aktivnosti je očitna. Cenek zatem poudarja: Po estetskovzgojnem značaju se književna vzgoja kvalitetno loči od ostalih predmetov. Zanja je značilna kompleksnost, ki temelji na kompleksnosti literarne umetnine. V delih umetniške literature nastopa človek s svojimi odnosi, pri seznanjanju z literaturo se bralec bogati in dobiva celovitejši pogled v človeško in družbeno resničnost. Književna vzgoja je usmerjena v pripravljenost subjekta, da si relativno na najboljši način osvoji idejne in umetniške vrednote književnosti. Omenjena pripravljenost predstavlja temeljno literarno kulturo, ki sintetizira čutno (predstavno) čustveni in razumski pristop k besedni umetnini. Iz tega potem raste sposobnost vživljanja in interiorizacije idejno umetniških vrednot v osebnem življenju percipienta. Prilastek »temeljni« v zvezi temeljna literarna kultura računa s pretehtano strukturacijo učne snovi, z njeno ustreznostjo, samo kvantiteto pa lahko določa le približno.

S. Cenek je podrobno obdelal teorijo interpretacije. Interpretacijo¹³ označuje kot zapleteno intelektualno aktivnost, ki združuje predvsem analizo s sintezo; obe potekata istočasno, in sicer v obliki pojmov, mnenj, sklepov, indukcije in dedukcije. Razumsko bistvo interpretacije je lahko samó iz nerazumevanja postavljeno nasproti spontani, emocionalno

¹¹ S. Cenek: Úvod do teorie literární výchovy, Praha 1979, s. 11.

¹² Ibid. s. 29–38.

¹³ Ibid. s. 97–143.

predstavljeni percepciji literature. Samó v zmoti se ji lahko prisoja vloga rušilnega posega v estetski užitek, ki naj bi seveda dopolnjeval aktivno osvojitve umetnine. Kot ekstremno gre razumeti tudi mnenje, po katerem naj bi literarno delo bilo prepuščeno konsumentu, njegovemu neposrednemu sprejemanju brez racionalne udeležbe. Ekstrem te vrste je nastal iz odpora proti neustreznemu, shematičnemu, opisnemu in nefunkcionalnemu seciranju umetniškega teksta. Interpretacije potekajo na različnih ravneh, odvisno od specifičnosti funkcije. Drugačno funkcijo ima znanstvena analiza in literarnozgodovinska razlaga umetnine, drugače je usmerjena interpretacija, ki želi pripomoči ustvarjalni, reprodukcijski in bralni praksi in spet drugačno vlogo ima šolska literarnovzgojna interpretacija. Ne zanemarija načela znanstvenosti niti ne praktičnih vidikov, je pa zavestno determinirana s pedagoško-didaktičnim gledanjem, z gledanjem postopne in sistematične literarne kultivacije. Odnosa do bralca ne pogrešamo tudi v drugih oblikah analize, v literarnovzgojni interpretaciji pa mu celo pritiče pomembna vloga. Efektivnost interpretacije je tem večja, čim bolj poteka res kot dejavnost samih učencev. Učitelj jo navezuje in vodi, ne pa suplira. Interpretacija opravlja tri temeljne funkcije: 1. informativno (prispeva k spoznavanju in razumevanju teksta), 2. izobrazbeno (oblikuje sposobnost za literarno sprejemanje in aktivno osvajanje vrednot), 3. instrumentalno (prebuja nadaljnje zanimanje za literaturo in bralne navade). Didaktično potrebo analize in razlage je med drugim priklicala nujnost, da bi se odstranilo tisto, kar otežuje pronicanje v strukturo umetnine in s tem v njene pomene, torej tisto, kar onemogoča zaznati smisel. Take izgube imajo dva glavna vira: samo naravo umetnine in značaj percipienta. Učitelj naj sam ne odkriva prehitro pomena nekega pojava, niti naj ne predstavlja umetniško sporočilo v konvencionalno podobo. Na ta način bi likvidiral umetniško funkcijo samega pojava. Da bi do tega ne prišlo, jemlje pri razlagi v poštev širši kontekst. Za interpretacijo je važna večpomenska narava umetnine, razlaga pomena je pri bralcih odvisna tudi od vrste individualnih bralnih in človeških izkušenj ter od generacijskega, zgodovinskodružbenega konteksta, v katerem percipient živi. Samostojnost v razlaganju umetnine je dragocena pedagoška kvaliteta. Ne izključuje učiteljevega taktičnega vodstva tam, kjer bi npr. premajhna literarna in življenjska izkušnja lahko privedla do zmotne ali obubožane razlage pojavov. Didaktični, literarnovzgojni vidik načeloma orientira vsebino, obseg in postopke literarnovzgojne interpretacije, ki se razlikuje od literarnoznanstvene interpretacije, čeprav se vsebinsko opira na literarno vedo. Pristop k delu kot k umetniški strukturi vodi k pomenu funkcij posameznih sestavin in k iskanju odnosov med sestavnimi deli in celoto. Strukturalni pristop onemogoča nadomeščanje interpretacije z opisom ali naštevanjem. Funkcijski pristop ne deli oblike od vsebine. Interpretacija načrtno razvija tudi splošnejše kvalitete osebnosti: čutenje, fantazijo, čustva, mišljenje in bogati razglede po življenju. Pridobljene sposobnosti omogočajo bralcu boljšo orientacijo v svetu in v samem sebi. Praviloma se umetnine ne razčlenjuje in ne razlaga z vseh strani. Literarnovzgojna interpretacija je izbira: obrača pozornost k sistemu, kar je potrebno za razumevanje teksta in kar sodi k postopnemu uresničevanju načrtovanega literarnovzgojnega procesa. Cenek formulira svojo teorijo literarnovzgojne interpretacije v skladu s sodobno literarno vedo, estetiko, psihologijo in pedagogiko. Posrečilo se mu je najti in določiti njeno mesto ter začrtati njene meje v sistemu književne vzgoje.

Čeprav so z nazori teoretika Jaromira Plcha, profesorja teorije o književni vzgoji na Pedagoški fakulteti Karlove univerze v Pragi, bili bralci Jezika in slovstva že seznanjeni,¹⁴ menimo, da je tudi v našem pregledu treba opozoriti na nekatera njegova stališča.¹⁵ Avtor izhaja iz estetskovzgojne narave predmeta in skuša dojeti notranjo dinamiko literarnovzgojnega procesa. Osnove tega procesa vidi v medsebojnih odnosih treh dejavnikov: učitelj – vsebina učne snovi – učenec. Odnos med učiteljem in učencem označuje kot od-

¹⁴ J. Plch: O vlogi besedne umetnosti v vzgojnem procesu, *Jezik in slovstvo* XX, št. 4, s. 90–95.

¹⁵ J. Plch: Razvoj osebnosti a slovesné umění, Praha 1974 in *Slovesné umění v rozvoji osobnosti dítěte v předškolním věku*, Praha 1975.

nos interakcije (v skladu z gledanjem sodobne pedagogike in didaktike). Tretji člen procesa – vsebina učne snovi – se uveljavlja v estetsko-vzgojnih predmetih (glasbena, likovna in književna vzgoja), in sicer kot umetniško delo, ki se ga ne da istovetiti z značajem učne snovi v znanstvenih predmetih. Plch razlikuje dve vrsti interakcije: 1. interakcija med učiteljem in učencem, ki jo imenuje didaktično, in 2. interakcija med živimi akterji procesa (med učiteljem in učencem) in umetniškim delom, ki jo označuje kot estetsko interakcijo. Obe vrsti se med seboj bistveno razlikujeta. Potek didaktične interakcije se poleg notranjega sveta obeh njenih dejavnikov (učitelja in učenca) kaže ob njuni aktivnosti na objektivni ravni, njen zunanji potek in njeni rezultati so očitni, nasproti temu se estetska interakcija uresničuje pretežno v notranjem svetu sprejemajočega subjekta, njen potek ima v veliki meri subjektivni značaj. Medtem ko je bil odnos med učiteljem in učencem, torej potek didaktične interakcije, v znatnem obsegu raziskan, je bila estetska interakcija doslej malo pojasnjena, težavnost tiči v njeni subjektivnosti. Za nastanek estetske interakcije šteje Plch kot nujen pogoj načrtno aktivnost sprejemajočega subjekta. V temeljnih členih razvojne dinamike v procesu vzgoje s pomočjo umetnosti pa razlikuje nekaj stopenj. V osnovnem stadiju nastaja pri sprejemalcu fikcija o resničnosti, upodobljeni v delu. Na tej ravni se usmerja v glavnem na informacije v zvezi s samo zgodbo, ta tendenca se lahko v nadaljnjem razvoju okrepi in postane ovira pri razvijanju estetske interakcije. V višjem stadiju je sprejemalec zmožen v fiktivno upodobljeni resničnosti polagoma ločiti estetske kvalitete umetnine in zakonitosti njenega ustroja. Šele na osnovi ugotovljenih kvalitete in zakonitosti umetniškega dela kot edinstvene celote lahko osvetlimo njegov prispevek in pomen, ki ga ima za umetniško ustvarjalnost in za širše družbeno življenje v času svojega nastanka, in lahko doumemo njegove pomene v aktualnem kontekstu resničnosti.

V zvezi z omenjeni stadiji se oblikujejo stopnje estetske interakcije. Temeljni vezni člen je estetski užitek. Ob novih estetskih interakcijah in novih umetninah se ustaljujejo ali pa spreminjajo učinki prejšnjih estetskih užitkov in formira se polagoma estetska izkušnja. Primerjava estetskih užitkov iz različnih estetskih interakcij ob drugih umetniških delih izoblikuje pod raznovrstnimi vplivi iz objektivne resničnosti pogoje za nastanek estetske sodbe. V njej se formirajo kriteriji, na osnovi katerih prihaja percipient do estetskega vrednotenja, ki pa ima glede na celotno raven procesa različne kvalitete. Estetsko vrednotenje lahko končno preseže področje umetnosti in vpliva pri sprejemalcu na odnos do objektivne realnosti ter tako ustvari estetski odnos do resničnosti, le-ta pa lahko prenese vpliv na razvoj odnosa do objektivne realnosti. Plch poudarja tudi vlogo učiteljeve priprave, nepogrešljivi del katere bi naj za uveljavitev didaktične interakcije bila uresničena estetska interakcija med učiteljem in umetniškim delom. Teoriji o dveh vrstah interakcije je uspelo ovreči dosedanje poenostavljeno gledanje, da gre pri vzgajanju s pomočjo umetnosti za nediferenciran proces.

V področje teorije o književni vzgoji sodijo tudi strokovna dela, ki razvijajo teorijo o literarni pripravi učitelja v izobraževanju skozi celo življenje. Dela s tega področja so nastajala v raziskovalni dejavnosti Centralnega inštituta za izobraževanje pedagoških delavcev v Pragi in nekdanjega Inštituta za izobraževanje učiteljev pri Karlovi univerzi; znanstvena dela so usmerjena v sodobne razvojne tendence ob upoštevanju zgodovinskega razvoja in ob primerjanju z razvojem v drugih državah. Omenimo še, da je literarni in jezikovni vzgoji na šolah posvečen poseben strokovni časopis, ki obravnava teoretično in praktično problematiko predmeta in izhaja že 32. leto. To je Češki jezik in literatura.

Nekaj pogledov, ki smo jih navedli v naši informaciji, ne more zajeti celotnega kroga teoretično rešenih vprašanj.

Prevedla A. Lipovec

POSKUS INTERPRETACIJE LIRSKE PESMI Z METODO MODIFICIRANEGA PROGRAMIRANEGA POUKA (2)

Dane Zajc

ČRNI DEČEK

Stojiš na rumenem pesku puščave,
stojiš črni deček.
Okrog tebe so stene neba.
Sprehajajo se skoz tebe
z zateglo žalostjo.

Zjutraj zagledaš sledove noči v pesku:
tenke kačje vijuge.
Zgrabi te rumena groza peska.
Ampak ti ne smeš bežati.
Ti imaš naročje polno ptic.

Opoldne pridejo starci.
Naslonijo se na palice kot sive ujede.
Molče te gledajo.
Ti rečeš besedo.
Ampak ko jo izrečeš,
ti presahnejo usta.

Imaš naročje polno ptic.
To je vse, kar imaš.
Zato vzdiguješ roke k nebu.
In tvoje ptice polete.
Tvoje ptice se dvigajo
in zakrijejo nebo.

Ampak podnevi jih zagleda zlobno sonce.
Zato razpadejo v perje.
Razpadejo v meso.
Razpadejo v pepel.

Ponoči jih ubijejo ledene zvezde.
Zato je pokrajina siva od pepela.
Zato imaš usta polna pepela.
Zato meče v vodo tvojih oči
pepel sive mreže.

Vendar ti razprostreš roke
in nove ptice odlete,
ker morajo odleteti,
ker moraš imeti ptice.
Ptice, ki vzlete.
Ptice, ki razpadejo.
Ker si sam v puščavi.
In žalost kaplje skoz tvoje steklene kosti.

Preberi pesem vsaj dvakrat. Kakšna se ti zdi podoba, ki jo je naslikal pesnik:

a) realistična

b) nerealistična

Odgovor: Nerealistična.

Taki pesmi se moramo, kolikor jo skušamo razlagati, približati tem bolj previdno. Nikakor nam ne sme biti izhodišče zelo pogosto, toda naivno vprašanje: Kaj je hotel pesnik z njo povedati? Opravka imamo s pesniško stvaritvijo, ne s sporočilom, skritim za pesniškimi prispodobami. Res je: pesem je nastala iz potrebe po komunikaciji z bralcem, toda komunikacija preko umetnine ne poteka na miselni ravni; umetnino moramo doživeti.

To pa je odvisno od tega, koliko nam je jasen svet pesmi. Poskušajmo torej postopoma prodreti vanj.

Če pesem pazljivo preberemo, postanemo pozorni na slovnično rabo oseb. V katerih osebah je napisana?

Odgovor: V 2. in 3. osebi.

Kdaj uporablja pesnik 2. in kdaj 3. osebo?

Odgovor: Drugo osebo uporablja, kadar govori o dečku, tretjo, kadar prikazuje svet, v katerega je deček postavljen.

Druga oseba običajno označuje ogovorjenega, tretja tistega, o katerem se govori, pa se pogovora ne udeležuje. Kako je v našem primeru? Ali pesnik dečka res ogovarja ali le pripoveduje, kaj se z dečkom dogaja?

Odgovor: Drugo.

Če bi šlo npr. v prvih dveh verzih za pravi ogovor, bi pesnik to označil z vejico. Kako?

Odgovor: Stojiš na rumenem pesku puščave, /stojiš, črni deček.

Pesnik pa vejice ni postavil, ker gre le za prenos povedanega iz 3. v 2. osebo. Zapiši verza v 3. osebi.

Odgovor: Stoji na rumenem pesku puščave, /stoji črni deček.

Tako bi lahko vse verze, ki so napisani v drugi osebi, prestavili v tretjo. Kaj je dosegel pesnik s tem, ko nam je dečka namesto v tretji prikazal v drugi osebi? (Rekli smo: 2. os. običajno označuje ogovorjenega, torej nekoga, ki je v naši bližini, 3. os. tistega, o katerem se le govori in ga ponavadi ni poleg. Prenos iz 3. os. v drugo ali iz druge v prvo skoraj vedno vpliva na čustveno obarvanost govora, prenos v obratno smer pa ima odtujevalne učinke!)

Odgovor: Pesnik je s tem dosegel dvoje: približal nam je dečka in njegovo usodo, obenem pa je pripoved o njem močno čustveno obarval. (Oboje je med seboj tesno povezano.) Tako se, ne da bi vedeli kdaj, pričnemo z dečkom identificirati, svet, ki ga obdaja (prikazan v 3. osebi), pa začutimo kot nekaj tujega.

Ustavimo se najprej pri podobi dečka. Pesnik ni naslikal njegove zunanosti, pač pa njegovo doživljanje sveta. Kakšna čustva prevzamejo dečka? (Svoje trditve podpri s citati iz pesmi.)

Odgovor: Žalost (Okrog tebe so stene neba./ Sprehajajo se skoz tebe/ z zateglo žalostjo. – In žalost kaplje skoz tvoje steklene kosti.), groza (Zgrabi te rumena groza peska.) in občutek osamljenosti (Ker si sam v puščavi.). Gre torej za občutje sveta-puščave, ki je značilno za sodobnega človeka, »zgroženega, prestrašenega in deformiranega«, če uporabimo Zajčeve oznake iz nekega intervjuja.

V prvem delu pesmi je poudarjena predvsem dečkova ogroženost. Najbolj vidno v katerih verzih?

Odgovor: Zjutraj zagledaš sledove noči v pesku: tenke kačje vijuge.

Tega, kar ga (nas) ogroža, samih kač, ne vidimo: pojavlja se »ponoči«. Ne vemo, od kod in kdaj bo prišlo – odtod »rumena groza peska«, občutek življenjske negotovosti in strahu.

Kakšno občutje vzbuja v tebi podoba starcev?

- a) občutek spoštovanja
- b) tesnobo
- c) grozo
- d) zdi se mi komična
- e) ne vem, kam bi z njo
- f) (Kak drug odgovor).

Odgovor: Najbrž b) ali c).

V kakšnem pomenskem odnosu sta si besedi deček in starec?

Odgovor: Gre za pomensko nasprotni besedi ali antonima (mlad: star).

S čim primerja pesnik starce? Je ta komparacija v kaki zvezi z dečkom?

Odgovor: Primerja jih s sivimi ujedami, ujede pa so sovražnice ptic, ki jih ima deček v naročju. Starci molče gledajo dečka. Kakšen občutek imaš, če te kdo dalj časa opazuje?

a) prijeten

b) neprijeten

Odgovor: Najbrž neprijeten. Gledanje je svoje vrste polasčanje.

Starci molčijo. Kaj, misliš, se skriva za njihovim molkom?

a) prijazni nagibi

d) škodoželjnost

b) sovraštvo

e) pretnja

c) sočutje

f)

(Lahko se odločiš za več odgovorov!)

Odgovor: Le a) in c) zagotovo ne.

Izraz starci uporablja pesnik tudi v svojih intervjujih, vedno v pejorativnem (slabšalnem) pomenu: za označitev nesposobnih, omejenih ljudi, ki »s četrtinskim ostankom možganov« vladajo svetu in ga nasiljujejo. Bi tudi podoba v pesmi lahko razumeli v tem smislu?

Odgovor: Morda, čeprav je podoba v pesmi »večdimenzionalna« in deluje na nas predvsem s svojo srhljivo grotesknostjo. Prej bi torej lahko rekli, da so grozljiv privid dečku (človeku) sovražnega sveta (katerega sestavni del so postali z leti), morda kar njegova posebitev. Ko dečka zgrabi groza, bi rad zbežal, a ne zbeži. Kako pesnik to »utemelji«? Parafraziraj ali citiraj ustrezne verz.

Odgovor: Deček »ne sme bežati«, ker »ima naročje polno ptic.«

Toda ptice, ki jih spušča deček k nebu, so žrtve zlobnega sonca in ledenih zvezd. Ima torej njegovo početje sploh kak smisel?

Odgovor: Gledano z očmi razuma – nima.

Kako naj potem razumemo »trditve«, da deček *ne sme* bežati in da *mora* imeti ptice, ptice, ki so že vnaprej obsojene na razpad?!

Odgovor: Dečku drugega ne ostaja. Ptice so »vse, kar ima«. Bežati bi pomenilo odpovedati se pticam, odpovedati se vsemu, kar mu je dano, se pravi – samemu sebi.

In kako naj si razlagamo sam akt spuščanja ptic?

a) kot poskus počlovečenja sveta, že vnaprej obsojen na neuspeh

b) kot neuspeh realizacije samega sebe v svetu, ki ni ustvarjen za človeka

c) kot vztrajanje v zvestobi sebi in etiki življenja

d)

Odgovor: Za odgovor se je najbrž težko odločiti. Vsaka od zgoraj navedenih možnosti se pesniške podobe dotika, nobena je pa ustrezno ne »prevaja«. Za c) bi morda govorilo to, kar je pesnik zapisal v nekem eseju o vprašanih ustvarjanja: »Višja zavest o svetu nam prišepetava, da plačila za naše delo ni. Da je plačilo edinole v razdajanju tistega, kar smo prejeli brez kakšne posebne zasluge, v razdajanju svojih darov. Drugačna alternativa je, da darov ne razdamo, da jih nedotaknjene odnesemo s sabo v grob. Ta se upira etiki življenja, čeprav življenje ne kaže, da mu je naša navzočnost potrebna.«

Pesem sloni na čutnih podobah, ki so, kot smo videli, neprevedljive v drugačen jezik. Toda »energija« pesmi je vedno v njenem ritmu. Ritem je tista živa sila, iz katere se pesniška umetnina poraja. Oblika pesmi, tvorba stavkov, izbor besed – vse je podrejeno ritmu. To je zlasti vidno v pesmih, napisanih v verz, kakršnega uporablja Zajc. Kako literarna teorija imenuje tak verz?

Odgovor: Svobodni verz.

Je v osnovi tega verza kaka metrična shema? Kako je z dolžino verzov?

Odgovor: Metrične sheme ni. Vrstice imajo različno število zlogov.

Ritem – vemo – sloni na ponavljanju. Kakšne vrste ponavljanje je v Zajčevi pesmi najbolj opazno?

Odgovor: Ponavljanje istih besed na začetku verza (anafora).

Katera besedna vrsta prevladuje v anaforični rabi?

Odgovor: Vezniki.

Pesnik uporablja veznike večinoma: a) v okviru zloženega stavka, b) kot del samostojnega stavka (medpovedno).

Odgovor: Prevladuje medpovedna skladnja.

Taka raba je v knjižnem jeziku:

a) običajna, najpogostejša

b) manj pogosta

c) nedovoljena

c) nepriporočljiva

Odgovor: b).

Kaj je pesnik dosegel z razdruževanjem povedi? Je s tem kaj vplival na ritem pesmi? Da bo odgovor lažji, vzemimo primer iz pesmi in ga zapišimo v razdruženi in nerazdruženi obliki:

Ponoči jih ubijejo ledene zvezde.
Zato je pokrajina siva od pepela.

Ponoči jih ubijejo ledene zvezde,
zato je pokrajina siva od pepela.

Pazljivo preberi obe varianti in odgovori na gornje vprašanje.

Odgovor: V razdruženi obliki je odmor med stavkoma daljši, drugačna pa je tudi stavčna intonacija. Oboje kajpak vpliva na ritem pesmi.

In še eno vprašanje: ali je veznik v obeh primerih enako poudarjen? Bi bila njegova anaforična funkcija enako opazna v zloženem stavku?

a) da

b) ne

Odgovor: Ne. Prepričaj se o tem na primerih z veznikom in!

Podčrtaj vse vezniške anafore. Kolikokrat se pojavijo posamezni vezniki v anaforični funkciji?

Odgovor: Posledični zato (5), vezalni in (4), protivni ampak (3), vzročni ker (3). Vsi skupaj se pojavijo petnajstkrat.

Podčrtaj še nevezniške anafore. Koliko je teh?

Odgovor: **Stojiš** na rumenem pesku puščave,

stojiš črni deček.

Ti imaš naročje polno ptic.

Ti rečeš besedo.

Razpadejo v meso.

Razpadejo v pepel.

Ptice, ki vzlete.

Ptice, ki razpadejo.

Druge anafore se pojavijo v osmih verzih. Podčrtaj še druge ponovitve (paralelizme), tudi take, pri katerih ne gre za ponovitev istih besed, ampak enakih konstrukcij (paralelno grajenih delov stavka, celega stavka). Koliko je teh vzporedij? (Verzov z anaforo ne štejemo še enkrat!)

Odgovor:

Imaš naročje polno ptic.
to je vse, kar **imaš**.

(In tvoje ptice polete.)
Tvoje ptice se dvigajo.

Zjutraj zagledaš sledove noči v pesku
Opoldne pridejo starci.

(Ampak podnevi jih zagleda zlobno sonce.)
Ponoči jih ubijejo ledene zvezde.
Vendar ti razprostreš roke

V tretjem in četrtem primeru gre za ponovitev vsebinsko tehtnih in pomensko sorodnih časovnih prislovov na začetku zaporednih kitic, v zadnjem primeru pa za zamenjavo protivnega veznika. Verzov z neanaforičnimi paralelizmi je 7.

Koliko ima pesem verzov in v koliko verzih se pojavljajo paralelizmi?

Odgovor: Pesem ima 39 verzov. Od teh jih je 30 s paralelizmi (23 z anaforami, a tudi drugi primeri slone na ponovitvi začetnega dela verzal).

Razmisli: ali anafore in drugi paralelizmi vplivajo na razčlenbo in organizacijo verza – in s tem na ritem?

- a) da
- b) ne

Odgovor: Da. Statistični podatki o številu paralelizmov torej govore o močni ritmični razgibanosti besedila.

Z analizo paralelizmov, najbolj opaznega ritmičnega elementa Zajčeve poezije, še zdaleč nismo prodrli v skrivnost ritma njegove pesmi. Ritem je zapleten pojav, sam pesnik pa je zapisal, da »izhaja najbrž iz krvi, iz tistega, kar imenujemo temperament, in leži globoko pod besednim zakladom. Vlada nad tem zakladom, izbira iz njega besede. Kadar se misel in ritem sporečeta, izberemo napačno besedo. Zato se ob njej pisanje ustavi, ritem ponikne v skrivalnice kraških labirintov, od koder ga nobeden več ne priklíče.«

Pomembno vlogo pri izbiri prave ali napačne besede ima gotovo njena zvočna podoba. Iz pesnikovih izjav vidimo, da se – vsaj zavestno – ne zateka k izrabljanju zvočnih učinkov, ki jih ponuja besedno gradivo. Zato si bo zanimivo ogledati, ali se pojavljajo v pesmi kake glasovne figure in kako pogoste so.

Podčrtaj najprej vse primere aliteracij (besede znotraj verza ali stavka, ki se pričenjajo z istim so-glasnikom).

Rešitev naloge: **pesku puščave**; **so stene**; **sprehajajo se skoz**; **zjutraj zagledaš**; **polno ptic**; **ptice polete**; **zagleda zlobno (sonce)**; **polna pepela**; **razprostreš roke**; **si sam**.

Zdaj poišči še asonance (ujemanje v samoglasnikih od zadnjega naglašenege zloga naprej):

- a) na koncu verza
- b) v sosednjih besedah
- c) v sosednjih verzih

Rešitev naloge:

- a) v pérje, zvézde, mréže
- b) ledéne zvézde
- c) róke – tvóje, méče – mréže, róke – nôve, odletéti – iméti

Podčrtaj soglasnike, ki se ponovijo:

a) znotraj istih besed

b) v sosednjih besedah

Rešitev naloge: a) **rumenem, okrog** (tebe), **sprehajajo, skoz** (tebe), **zjutraj, naslonijo, zakrijejo, pepel, ubijejo, zvezde, razprostreš, odleteti, skoz** (svoje).

b) **črni deček; puščave; stojiš črni deček; stene neba; tebe z zateglo žalostjo; zagledaš sledove; tenke kačje vijuge; zgrabi te rumena groza; peska. / Ampak; naročje polno; opoldne pridejo starci; naslonijo se na** (palice); **ampak ko; presahnejo usta; roke k** nebu; **tvoje ptice polete; zagleda zlobno sonce; razpadejo v perje; razpadejo v pepel; ledene zvezde; v vodo tvójih (oči); vendar ti razprostreš roke; ptice odlete; imeti ptice; in žalost kaplje skoz tvoje steklene kosti.**

Poišči še primere, ko gre za ponavljanje sosednjega naglašeneega samoglasnika.

Rešitev naloge: molčé te glédaajo; dvigajo in zakrijeajo; podnévi jih zagléda; v vódo tvójih oči; (Ptice, ki) razpádeajo. / Ker si sám v puščavi. / In žalost káplje ...

Povzemi na kratko rezultate, ki nam jih je dala dozdajšnja zvočna analiza besedila.

Odgovor: Aliteracij in drugih soglasniških ponovitev je v pesmi veliko, a sonanc in ponovitev vokalov malo. Kako naj to razložimo?! Asonanca sama na sebi svobodnemu verzju ni nenaklonjena. Nasprotno: ko se je svobodni verzj uveljavljal, so se njegovi privrženci v Franciji odvrnili od rime in se v nemali za asonanco. Na Slovenskem so večinoma ostali pri rimi (npr. Kette, Na trgu), čeprav ne vsi (Murn, Zima). Zajc v tem pogledu sledi Murnu. Asonanca se je v naši pesmi pojavila popolnoma nehoti in je neopazna, saj so asonirani verzji med seboj preveč oddaljeni. Če bi se pojavljala pogosteje, bi postala opazna – tega pa pesnik očitno ni hotel, sicer bi jo gotovo večkrat uporabil. Aliteracija in druge ponovitve soglasnikov so daleč manj zaznavne, bolj prikriti in se lažje pojavljajo mimo pesnikove volje, njihov fonični učinek pa je ob tolikšni koncentraciji vseeno močan. Še močnejši je ta učinek, kadar se ponovi soglasniška skupina ali več glasov skupaj. V prvi kitici se v vsakem verzju ponovi skupina st. Podčrtaj jo. Ponovita pa se tudi skupini šč in sk. Podčrtaj ju dvakrat ali z drugo barvo.

Rešitev naloge:

Stojiš na rumenem pesku puščave,

stojiš črni deček.

Okrog tebe so stene neba.

Sprehajajo se skoz tebe

z zateglo žalostjo.

Ne ponovita pa se v tej kitici soglasniški skupini sp(r) in gl (**sprehajajo, zateglo**). Ali se ponovita v nadaljevanju pesmi?

Odgovor: Da: sp v štirikrat ponovljeni besedi **razpadejo**, spr v **razprostreš**, gl pa že v sosednjem verzju 2. kitice: **zagledaš**.

Glasovna skupina »led« (zagledaš) se ponovi še večkrat. V katerih besedah?

Odgovor: **sledove, gledajo, zagleda, ledene.**

Če skupino led skrcimo na ed, se pojavi pogosto zlasti v 3. kitici. V katerih besedah?

Odgovor: V treh zaporednih verzjskih koncih: **ujede, gledajo, besedo.**

Vzemimo za primer še nekaj besed z dovolj opaznimi glasovnimi kombinacijami. Poišči jim pare!

a) **kačje** b) **zgrabi** c) **polno** d) **naslonijo** e) **presahnejo** f) **zakrijejo**

Rešitev naloge:

a) **naročje** b) **groza** c) **opoldne** d) **sledove** e) **sprehajajo** f) **pokrajina**

Zadnja dva primera se sploh glasovno močno ujemata:
PRESAHneJO : SPREHAjaJO; zAKRIJeJO: pOKRAJIna.

Za popolno zvočno analizo bi porabili preveč časa. A saj že navedeni primeri kažejo, kako so besede v pesmi zvočno med seboj močno povezane, in zdi se, kot da so pri nastajanju pesmi klicale druga drugo. Lahko da je marsikatera med njimi našla prostor v pesmi bolj zaradi svojega zvoka kot zaradi svojega pomena.

Na nekaterih mestih imajo glasovna ponavljanja očitno ekspresivno funkcijo. Vzemimo verz: »Zgrabi te rumena groza peska.« Se ti zdi, da v tem verzu zvok podpira pomen besed?

a) da

b) ne

c) se ne morem odločiti

Odgovor: Čeprav je sodba o zvočni ekspresivnosti pogosto zelo subjektivna, v tem primeru lahko rečemo: a) da.

Kateri dve besedi v verzu sta si zvočno najbližji?

Odgovor: **Zgrabi**; **groza**. In prav ti besedi sta v stavku najpomembnejši. Glasovno ju podpira tudi »rumena« – z začetnim zvočnikom r. In kaj še (v zvočnem pogledu) združuje te tri besede?

Odgovor: Vse so sestavljene iz samih zvonečih glasov.

Verz zaključuje beseda »peska«, ki deluje s svojo kontrastnostjo: ima le nezveneče soglasnike. Spremeni jih v zvoneče. Kaj opaziš?

Odgovor: psk – bzg. V zadnji besedi verza (**peska**) nastopajo soglasniki, ki so nezveneči pari soglasnikom prve besede verza (**zgrabi**). Zvočnik r nezvenečega para seveda nima.

Zvočnemu delu verza, v katerem se ponavljajo konzonanti g, r in z ter tako stopnjujejo slišnost besede groza, sledi kratek, nezveneč konec, ki deluje zvočno »plehko« in ga zaradi padajoče stavčne intonacije čutimo kot nekak padec v prazno.

Glasovno najbolj impresiven pa je gotovo zaključek pesmi:

Ptice, ki vzlete.

Ptice, ki razpadejo.

Ker si sám v puščávi.

In žalost káplje skoz tvóje stekléne kosti.

Kateri besedi sta v prvih dveh verzih najbolj poudarjeni?

Odgovor: **vzlete** in **razpadejo**.

So naglašeni vokali v teh besedah v skladu z vsebino stavkov?

a) da b) ne Svojo odločitev utemelji.

Odgovor: Da. V glagolu vzlete imamo visok prednjejezični vokal, v glagolu razpadejo pa najnižji samoglasnik a. Vokal é nastopa v končnem odprtem zlogu in »upodablja« trenutek, ko ptice polete navzgor, proti nebu, vokal a pa zvočno ponazarja njihovo padanje in – ker sledita še dva nenaglašena zloga – postopnost tragično-mračnega dogajanja: razpadanja.

Samoglasnik a sledi nato še štirikrat zaporedoma, v besedah, ki slikajo dečkovo žalostno osamljenost: sám, v puščávi, žalost, káplje. Kakšni pa so vokali ob koncu zadnjega verza? Opaziš kako zakonitost?

Odgovor: Dvigajo se od a preko ô in é do i. Gre za glasovno stopnjevanje, ki pa deluje na nas vedno le preko pomena besed. Kaj stopnjujejo samoglasniki v našem primeru?

Odgovor: Občutje žalosti, osamljenosti, stiske...

To občutje pa je bolj kot z vokali posredovano s soglasniki. Pesem nam v prvi kitici podaja podobo žalostnega dečka. V vsakem verzu te kitice se pojavlja soglasniška skupina st (glej analizo spredaj).

V zadnjem verz, ki je zgoščena in stopnjevana podoba iz prve kitice, je zgoščeno tudi ponavljanje skupine st. Podčrtaj vse njene ponovitve.

Rešitev naloge: In žalost kaplje skoz tvoje steklene kosti.

Večkrat pa se ponovita še dva soglasnika. Katera?

Odgovor: k (4) in l (3); In žalost kaplje skoz tvoje steklene kosti.

Ali lahko ta verz izgovoriš hitro? a) lahko b) težko

Odgovor: Verz je težko govorljiv in zveni zamolklo, predvsem zaradi nezvenečega mehkonebnega zapornika k.

Verz je sorazmerno dolg. Pesnik ga ni členil. Ga morda lahko mi pri branju segmentiramo (razdelimo z odmori na smiselne dele)?

a) da b) ne

Odgovor: Ne, ne moremo. In ker ga hitro tudi ne moremo brati, smo prisiljeni počasi nizati besedo za besedo:

In žalost / kaplje / skoz tvoje / steklene / kosti.

Je tak ritem v skladu z »vsebino« verza? a) je b) ni

Odgovor: Je. Počasni, enakomerni ritem, s kratkimi odmori za posameznimi besedami, ponazarja, kako žalost »kaplje« skoz dečkove (naše) »steklene kosti«. Zvočno ta vtis podpira ponavljajoči se soglasnik k.

Zvočni analizi, ki nam je odkrila vrsto zakonitosti, na katerih temelji estetski učinek pesmi, naj sledi še bežna likovna analiza.

Je podoba sveta-puščave v pesmi prostorsko zamejena? a) da b) ne

Odgovor: Ne.

Prostorska utesnjenost (ujetost) vzbuja v nas tesnobo. Kako pa deluje na nas nezamejen prostor, prostor z neizmerljivimi razsežnostmi?

Možen odgovor: Navdaja nas prav tako s tesnobo in strahom. Človek se čuti v njem izgubljenega, osamljenega, majhnega (= dečkal).

Prostor ima potemtakem v pesmi pomembno vlogo; nič manj barve, čeprav je pesnik uporabil le tri. Katere?

Odgovor: Črno, rumeno in sivo.

Kaj slika s sivo barvo?

Odgovor: Starce (primerja jih s sivimi ujedami) in pokrajino, ki je siva od pepela razpadlih ptic.

Kako bi razložil zadnjo podobo?

Možen odgovor: Svet, ki nas obdaja, je siv, do kraja odtujen; v njem ne more ostati nič »živega«, pristinega, v pravem pomenu človeškega: vse se spreminja v mrtvi, sivi »pepel«.

In kakšno usodo doživlja ob tem črni deček?

Odgovor: Tudi vanj prodira pepel: napolnjuje mu usta, oči... Pepel nekdanjih ptic! Alienacija neusmiljeno posega tudi v našo notranjost.

Vendar pa deček kljub temu ostaja črni deček. Je črna barva v primerjavi s sivo:

a) polnejša

b) medlejša

Odgovor: Polnejša.

Črna barva (v nasprotju s sivo) poudarja: a) dečkovo obsojenost na smrt; b) dečkovo emocionalnost – »žalost«; c) dečkovo senzibilnost v odnosu na obdajajoči ga svet

Odgovor: b) in c). Predvsem njegovo »žalost«, ker se zaveda svoje usode.

Posebno zanimiv je odnos med črno in rumeno barvo. Psihologi so ugotovili, da sta ti kontrastni barvi (v kombinaciji črno na rumenem) najbolj opazni, zato ju uporabljamo za opozorilne znake. Poznaš kak tak primer?

Odgovor: Označevanje vozil z nevarnim tovorom, prometni znaki, znaki za karanteno ...

Je pesnik s tem, ko je postavil **črnega** dečka na ozadje **rumenega** puščavskega peska, že s kontrastnostjo barv nakazal odnos med obema podobama, med podobo dečka in podobo puščavskega peska?

a) da; b) ne

Odgovor: Da. Rumeni puščavski pesek navdaja črnega dečka z grozo.

Na kakšnih podobah sloni Zajčeva pesem:

a) predvsem na slušnih

b) predvsem na vidnih

Odgovor: Na vidnih.

Če hočemo tako pesem dojeti, jo moramo vizualizirati. Kako si doslej bral Zajčevo pesem:

a) z vidno predstavo

b) brez nje

Zajčeva pesem je v bistvu halucinatorična podoba, zato jo lahko doživimo le, če jo beremo z vidno predstavo.

Preberi zdaj pesem še enkrat, dvakrat. Če ti bo postal njen »jezik« bolj razumljiv in če boš začutil, da pesem vsaj do neke mere govori tudi tebi, smo z analizo besedila dosegli svoj namen.

Opomba: Interpretacijo seveda lahko skrajšamo. Tako bomo na primer natančno zvočno analizo verjetno izpustili ali jo dali učencem kot samostojno raziskovalno nalogo. – Če bi se nam razmnoževanje »programov« zdelo prezahtevno opravilo, lahko razdelimo učencem samo besedilo pesmi in se zatečemo k pogovorni metodi.

Vinko Cuderman
Solski center v Ildriji

SLOVENISTIKA V LETU 1981

Bibliografski pregled

BIBLIOGRAFIJA

Matičetov, Milko: Resia. Bibliografija regionata (1927–1979). Udine, Graphik studio 1981. 39 str.

Sedej, Danijela: Gradivo za leksikon sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev. 2. del. – Otroki in knjiga 12 (1981), 67–83.

JEZIKOSLOVJE IN LITERARNA ZGODOVINA

Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi (tipološka problematika ob jugoslovanskem in širšem evropskem kontekstu). Mednarodni simpozij v Ljubljani od 26. do 28. junija 1980. Ured. Boris Paternu s sodel. Franca Jakopina (jezik) in Jožeta Koruze (književnost in kultura). Lj., Filozofska fakulteta 1981. 560 str.

Vsebuje mdr.: Književnost: Boris Paternu, Konstituiranje slovenske poezije; Matjaž Kmecl, Konstituiranje slovenske pripovedne proze; Janko Kos, Matija Čop in evropska romantika; Aleksandar Flaker, Avangarda i romantizam; Juraj Martinović, Neki vidovi srodnosti i osobnosti slovenačke i poezije srpsko-hrvatskog jezičkog izraza u razdoblju romantizma; Milorad Živančević, Prešeren – Mažuranić – Njegoš; Viktor Kudělka, Prešeren in drugi (poskus tipološkega sootčenja); Kajetan Gantar, Slovenska romantika in Homer; Rudolf Neuhäuser, Zur Rolle von Lautinstrumentierung und Lautmetapher im lyrischen Gedicht der Romantik anhand von Beispielen aus den Poesie Prešerens; Josip Matešić, O metafori u poziji F. Prešerna na njemačkom jeziku; Henry R. Cooper, Jr., The Baptism on the Savica as Romantic Program; Andreas Leitner, France Prešerens Sonette nesreče; Klaus D. Olof, Bürgers Lenore in den Übersetzung France Prešerens; France Zadavec, Stikalnice med Trdinovo in Cankarjevo umetnostjo; Štefan Barbarič, Določanje romantike v starejši slovenski literarni vedi; Jože Pogačnik, Receptija Prešernovega pesništva do leta 1866; Marija Stanonik, Vprašanje romantične mitološke teorije pri Slovencih. – Jezik: Franc Jakopin, Kopitar in slovenska filologija; Jože Toporišič, Kopitar – Prešeren – Čop; – Hanna Orzechowska, Skladnia między wierszami Gramatyki B. Kopitara; Martina Orožen, Slovenski knjižni jezik in zaton pokrajinskih različij v prvi polovici 19. stoletja; Miroslav Kravar, Klasička metrika u slovenskom pjesništvu II: Prešernov izbor između metra i ritma; Tone Pretnar, Prešernov in Vrazov jamski enajsterec; Stane Suhadolnik, Linhartov Matiček v izdaji 1848; Barbara Oczkova, Slovenizmi v zgodnjem Vrazovem hrvaškem pesništvu.

Paternu, Boris: Obdobja v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi. Ob mednarodnem simpoziju »Obdobje realizma v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi« govori vodja simpozija – . – NRazgl 30 (1981), 416.

Rode, Matej: Slavistika v Sloveniji v letih 1870–1919. – V: Istorija na slavistikata ot kraja na XIX i načaloto na XX vek. Sofija, BAN 1981, 208–215.

Rotar, Janez: Upoštevanja vredna zavzetost Po slavističnem zborovanju v Mariboru. – NRazgl 30 (1981), 583.

JEZIKOSLOVJE

Bačić, Jakov: On the etymology of Beljak. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 23–29.

Bezljaj, France: Iz južnoslovanske leksike. – JiS 27 (1981/82), 45–47.

– Kočljivi onomastični problemi. – V: Jugoslovanska onomastična konferenca, 4., Portorož 1981: Zbornik referatov. Lj., SAZU 1981, 1–9.

– Slovenski delež v razvoju etimologije 19. stoletja. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 117–127.

Čop, Dušan: Narečne in etimološke značilnosti vodnih imen na zgornjem Gorenjskem. – V: Jugoslovanska onomastična konferenca, 4., 1981, Portorož: Zbornik referatov. Lj., SAZU 1981, 23–35.

– Nekaj manj znanih narečnih posebnosti v krajevnih imenih zgornje Gorenjske. – Onomastica Jugoslavia (Zagreb) 8 (1979), 63–74.

Izšlo 1981.

D[olenc], J[ože]: Dr. Anton Breznik – učitelj lepega jezika. (Ob 100-letnici rojstva). – Mohorjevo koledar 1981, 83–86.

Domej, Teodor: Novoodkrite stenske slike na Dholic: pomemben kulturnozgodovinski spomenik. – Slovenski vestnik 36 (1981), št. 25, 7.

Tudi o slov. napisih iz 18. stol.

Duličenko, A. D.: Odnia iz poslednih popytok sozdaniya novogo slavjanskogo literaturnogo jazyka: rez' janskij v Italiji. – V: Voprosy stanovleniya i razvitiya jazykovoj sistemi. Trudy po ruskoj i slavjanskoj filologii (Učennye zapiski Tartuskogo gos. univ. 579). Tartu 1981, 20–38.

Str. 39–43: Priloženje I. Obrazy rez' janskijh tekstov; str. 43–45: Priloženje II. Rezijani hočejo svoj jezik ne le govoriti, ampak tudi pisati (Novi Matajur, leto 7, Čedad, 1980, št. 17, 1–15. sept. s.1–2.)

– Slavjanske literaturne mikrojazyki. – Sovetskoe slavjanovedenie 17 (1981), nr 3, 86–98.

Tudi o prekmurščini in rezijanščini.

Feinig, Anton: Hišna in ledinska imena v Koženavri. – Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 24 (1980/81), 65–70.

Fonološki opisi slovenskih govorov. – V: Fonološki opisi srpskohrvatskih/hrvatskosrpskih, slovenačkih i makedonskih govora, obuhvaćenih opšteslovenskim lingvističkim atlasom. Sarajevo, Akademija nauka i umjetnosti BiH 1981, 27–218.

Vsebuje: Tine Logar, Izhodišni splošnoslovenski fonološki sistem; opis 25 govorov, avtorji Tine Logar, Jakob Rigler, Martina Orožen idr.

- Galton, Herbert: The specific position of Slovene in the Slavic verbal aspect. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 49–58.
- Gjurin, Velemir: Koritkov prevod Krokerja. – SR 29 (1981), 325–338.
- Sopomenskost besed cilj, namen in smoter. – JiS 26 (1980/81), 122–125.
- Gledališki besednjak. Slovensko strokovno izrazje v gledališču, filmu in televiziji. Ured. Dušan Tomše. Lj., MGL 1981. 612 str.
- Golias, Janko: Družbena slovenščina in znanstveni prevajalci. – Mostovi 1981, št. 14, 2–8.
- Grad, Anton: Nekaj obrobnih pripomb k Brižinskim spomenikom. – SR 29 (1981), 69–77.
- Gradišnik, Janez: Domneve z 'naj'. – JiS 27 (1981/82), 23–24.
- Še znamo slovensko? V Celju, Mohorjeva družba, 1981. 149 str.
- Hafner, Stanko: Dvojezičnost, temeljni problem slovenistike na Koroškem. – SR 29 (1981), 423–434.
- Herman, Bogdana: Kdaj bo novi slovenski pravopis? Komunist 39 (1981), št. 2, 19.
- Inzko, Valentin: Wir lernen Slowenisch. Učimo se slovensko. Celovec, Družba sv. Mohorja 1981. 148 str.
- Jakopič, Bogo: Življenje besed. Ob stoletnici rojstva dr. Antona Breznika. – NRazgl 30 (1981), 392.
- Jakopin, Franc: Miklošič in njegovi slovenski učenci. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 163–171.
- Miklošičev pomen za slovansko imenoslovje (ob devetdesetletnici smrti). – V: Jugoslovanska onomastična konferenca, 4., 1981, Portorož: Zbornik referatov. Lj., SAZU 1981, 11–19.
- Johnson, D. J. L.: Neo-circumflex in the nominal paradigm of Slovene. – The Slavonic and East European Review (London) 59 (1981), 481–499.
- Josipovič, Draško: K pravilnemu pisanju ledine »v Lajhu« (Kranj – Lajh). – Kronika 29 (1981), 51–52.
- Jug-Kranjec, Hermina: O pomenski in stilni vlogi besednega reda pri oblikovanju sporočilne perspektive povedi. – JiS 27 (1981/82), 37–42.
- Jurančič, Janko: Slovensko-srbohrvatski slovar. – Lj., DZS 1981. 1406 str.
- Karničar, Ludvik: Oblikoslovne premene ženske a-jevske sklanjatve v govoru Obirja in Sel. – SR 29 (1981), 453–462.
- Keber, Janez: Priimki v Skokovem in Bezlajevem Etimološkem slovarju. – Onomastica Jugoslavica 8 (1979), 125–136.
- Izšlo 1981.
- Korošec, Tomo: Besediloslovna vprašanja slovenščine. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 173–186.
- O Levstikovem publicističnem jeziku v Napreju. – SR 29 (1981), 351–371.
- Kovačič, Erik A.: Slovenska imena na zemljevidu Amerike. – Ave Maria koledar (Lemont Ill.) 1981, 85–96.
- Kraut, Bojan: O terminološki (ne)enotnosti. – Strojniški vestnik 27 (1981), 207–208.
- Kreft, Bratko: Osebnost dr. Antona Breznika. – NRazgl 30 (1981), 411.
- Kunst-Gnamuš, Olga: Od pomena do oblike povedi. – JiS 26 (1980/81), 163–171.
- Pomenska sestava povedi. Lj., Pedagoški inštitut pri Univ. E. K. 1981. 187 str. (Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani. 31)
- Logar, Tine: Govor kraja Podlešče na Banjšicah (glasoslovna študija). – Goriški letnik 8 (1981), 275–283.
- Govor Repenj – Kopitarjevega rojstnega kraja. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 129–141.
- Ložar, Rajko: K teoriji o skandinavskem izvoru Slovencev. – Most 1981, št. 61/62, 13–31.
- Polemika s Francem Jezo.
- Madžarevič, Branko: Jezik se zlahtni na prepihu žive besede. Govori prevajalec Gargantue in Pantagruela. – NRazgl 30 (1981), 688, 677.
- Maksimovska, Stojka, Barbara Oczkova, Tone Pretnar, Jovo Bašković: Egzystencjalne znaczenie czasowników być i mieć w językach: polskim, macedońskim, serbsko-chorwackim i słoweńskim. – Studia z filologii polskiej i słowiańskiej (Warszawa) 20 (1981), 141–156.
- Matičeto, Milko: Pred izbiro pisave za rezijanščino. – Jadranski koledar 1981, 117–121.
- Merkù, Pavle: Onomastični problemi ob slovensko-romanski meji. – V: Jugoslovanska onomastična konferenca, 4., 1981, Portorož: Zbornik referatov. Lj., SAZU 1981, 389–400.
- Slovenski priimki na zahodni meji. Str. 37–68 (Krapec – Zubic). – Pril. k Mladika 25 (1981), št. 1–10.
- Miklič, Tjaša: Kriteriji izbire med perfektom in imperfektom v primerjavi s kriteriji izbire med dovršniki in nedovršniki. Italijansko-slovenska kontrastivna analiza. Lj., Filozofska fak. 1981. 113 str.

Mlakar, Franc: Slovenska elektrotehniška terminologija. – Elektrotehniški vestnik 48 (1981), 258–263.

– Terminologija s področja mikrovalovnih instrumentov in impulzne tehnike. – Prav tam, 306–310.

– Terminologija s področja optičnih kablov za telekomunikacije. – Prav tam, 133–136.

Moder, Janko: O sodobno zapletenem jeziku. – NRazgl 30 (1981), 93–94.

Müller, Jaka: Pomenoslovje samostalniških besed. – JiS 27 (1981/82), 10–16.

Načrt pravil za novi slovenski pravopis. Izdala Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik. – Lj., DZS 1981. XI, 210 str.

Naloge ZK v družbeni akciji za razvoj slovenskega jezika in jezikovne kulture. – Komunist 39 (1981), št. 7, 18–19.

Nartnik, Vlado: Klitike in vezanje stavkov. – Slavia (Praga) 50 (1981), 141–145.

Neweklowsky, Gerhard: Nekatere posebnosti tvorbe slovenskih samostalnikov v južnoslovenskem kontekstu. – SR 29 (1981), 413–422.

Novak, France: O delu za slovenski zgodovinski slovar na Slovenski akademiji znanosti in umetnosti. – JiS 27 (1981/82), 32-ov. III.

Orešnik, Janez: Krajevno ime Laibach v Nemčiji. – Onomastica Jugoslavica (Zagreb) 8 (1979), 47–49.

Izšlo 1981.

Orožen, Martina: Arhaizacija jezika v Jurčič-Levstikovem Tugomerju. – SR 29 (1981), 383–400.

– Jezikovne značilnosti Jurčičeve humoreske Kozlovska sodba v Višnji gori. – JiS 26 (1980/81), 271–275.

– Kako pojmovati Kopitarjevo opredelitev za ljudsko osnovo slovenskega knjižnega jezika. – SR 29 (1981), 187–200.

Paulin, A[ndrej]: O metalurškem strokovnem izrazoslovju – predlog za slovenski metalurški slovar. Nadaljevanje XV–XVII, črke 0–Pre, str. 197–260. – Rudarsko-metalurški zbornik 28 (1981), št. 1–4, priloga.

Pertl, Eman: Kako naj se ravnamo pri oblikovanju slovenskega pridevnika, izhajajočega iz latinskih ali grških strokovnih izrazov? – Zdravstveni vestnik 50 (1981), 108.

Pismo na prispevek E. Pertla in odgovor avtorja (B. Ogrizek, E. Pertl) na str. 139.

Pfandler, Heinrich: K regionalni porazdelitvi izoleks v slovenskih narečjih na Koroškem. – SR 29 (1981), 449–452.

Podbevšek, Katja: Menjavanje izraznih prvin v sodobni slovenski dramatiki. – SR 29 (1981), 43–68.

Pogorelec, Breda: Ustalitev pisne in knjižne norme slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981) 113–116.

Prunč, Erik: Jezikoslovno anketiranje v dvojezičnih prostorih. – SR 29 (1981), 435–447.

Rigler, Jakob: K članku o rezijanski besedi za polento. – SR 29 (1981), 215–218.

E. P. Hamp, SR 28 (1980), 487–488.

Schiavi Fachin, Silvana: Parlato e scritto nella didattica bilingue. San Pietro al Natisone – Trieste, Editoriale stampa Triestina 1981. 28 str.

O grafični realizaciji slov. narečij pri jez. pouku v Benečiji.

Simonič, Lidija: O jeziku v Butalcih. – Gled. list SNG Maribor drama 35 (1980/81), št. 6, 108–109.

Slovenska zvrstna besedila. Uredil Jože Toporišič. Sourednik Velemir Gjurin. – Lj., Filozofska fak. 1981. 637 str.

Smolik, Marijan: Franc Veriti ali Jožef Bugar? Slovenski lekcioniarij – Sloveščina v obrednikih III. – JiS 26 (1980/81), 158–163.

Splošni tehniški slovar. II. del P–Ž. 2. izd. Lj., Zveza inženirjev in tehnikov SR Slovenije 1981. Str. 873–1598.

Stankiewicz, Edward: Slovenian. – V: The Slavic literary languages: formation and development. New Haven, Yale concilium on internat. & area studies 1980, 85–102.

Suhadolnik, Stane: Breznikove raziskave morfoloških vprašanj slovenskega knjižnega jezika iz druge polovice 19. stoletja. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 143–162.

– Kopitarjeva (dopisovalna) sloveščina. – SR 29 (1981), 171–186.

Šivic-Dular, Alenka: Slovenski priimki na -en. – V: Jugoslovanska onomastična konferenca, 4., 1981, Portorož: Zbornik referatov. Lj., SAZU 1981. 507–519.

Škerlj, Ružena: Češko-slovenski slovar. Lj., DZS 1981. 678 str.

Tollefson, James W.: The language situation and language policy in Slovenia. Washington, University press of America 1981. X, 285 str.

– The maintenance of Slovenian in Carinthia. A Yugoslav-Austrian dispute. – Canadian Slavonic papers (Ottava) 23 (1981), No. 3, 302–314.

Toporišič, Jože: Brez potrebe mimo domačega besedja. – JiS 26 (1980/81), 134.

– Dinamika razvoja slovenskega knjižnega jezika. – JiS 26 (1980/81), 193–199.

Obj. tudi v Slavica Slovaca (Bratislava) 16 (1981), 263–271.

– K teoriji spola v slovenskem (knjižnem) jeziku. – SR 29 (1981), 79–94.

– Norma in predpis v Kopitarjevi slovnici. – SR 29 (1981), 123–148.

– Preveč žebļjev (Hipolit bi rekel: klincev). – JiS 26 (1980/81), 134.

O ponavljanju iste besede ali besedne zveze v prekratkih razdajah.

– Slovenisch-deutsche Sprachkontakte. – V: Kulturelle und sprachliche Minderheiten in Europa. Tübingen, Niemeyer 1981, str. 69–79.

– Stilne negode. – JiS 26 (1980/81), 133.

O stilističnih ohlapnostih v Raziskovalcu.

– Strukturalno pomenoslovje besed. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 95–112.

Vidovič-Muha, Ada: Pomenske skupine nekakovostnih izpeljanih pridevnikov. – SR 29 (1981), 19–42.

LITERARNA ZGODOVINA

Bajt, Drago: Graditeljska poezija 1946–1950. – Dialogi 1981, 215–222.

– Mlada slovenska proza. – Dialogi 1981, 118–124.

– La nouvelle prose slovène. – Le livre slovène 19 (1981), No. 2/3, 2–5.

– Posleratna slovenačka naučno-fantastična proza. – Delo (Beograd) 27 (1981), br. 3, 77–90.

– Znanstvena fantastika. Pojem, njegov pomen, obseg in razvoj pri nas. – Otrok in knjiga 12 (1981), 24–31.

Barbarič, Štefan: Proučevanje slovenskega razsvetljenstva v zadnjem četrstoletju. – Glasnik SM 5 (1981), 78–82.

Bernik, France: Od literarne zgodovine k znatnosti o literaturi. – NRazgl 30 (1981), 20, 9.

– Problem glavnega junaka v sodobnem slovenskem vojnem romanu. – SR 29 (1981), 529–539.

Cesar, Emil: Slovenačka književnost u razdoblju narodnooslobodilačkog rata. – Most (Mostar) 8 (1981), br. 37, 31–40.

– Slovenska književnost v obdobju narodnosvobodilnega boja. – Borec 33 (1981), 703–714.

Davison, Milena: The waste land in a state of siege: comments on the contemporary Slovene novel. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 72–86.

Glušič, Helga: Današnji pogledi na književnost prosvetiteljstva v Sloveniji. – V: Naučni sestanek slavista u Vukove dane 10. 11–14. IX 1980. Bgd 1981, 333–338.

– Lirsko v sodobni slovenski prozi. – SR 29 (1981), 477–482.

Gobec, Radovan: Dobili smo svojo pravo borbeno pesem. (Ob štiridesetletnici partizanske pesmi). – Borec 33 (1981), 621–637.

Goljevšček, Alenka: Mit in slovenska ljudska pesem. (Odlomek iz istoimenske knjige, ki bo izšla pri Slovenski matici). – Sodobnost 29 (1981), 1058–1087.

Grafenauer, Bogo: Vprašanje nove sinteze zgodovine starejše slovenske književnosti v luči dosedanjega dela Slovenske matice na tem področju. – Glasnik SM 5 (1981), 48–51.

Hladnik, Miran: Komunistični manifest in slovenska predvojna neumetniška verzifikacija. – JiS 27 (1981/82), 70–79.

– Slovenski ženski roman v 19. stoletju. – SR 29 (1981), 259–296.

Janež, Stanko: Štirje znameniti možje iz slovenske kulturne preteklosti. – Prešernov koledar 1981, 78–91.

Trdina, Jurčič, Gregorič, Aškerc.

Javoršek, Jože: Vstaja slovenskega naroda in poezija. – Sodobnost 29 (1981), 345–357.

Jevnikar, Martin: Zamejska in zdomska literatura. – Mladika 25 (1981), 18, 39, 60, 78, 97, 117, 138.

Kermauner, Taras: Slovensko dramsko izročilo. – Sodobnost 29 (1981), 808–821.

Med 1900 in 1918.

Kmecl, Matjaž: Rojstvo slovenskega romana. Lj., MK 1981. 126 str.

Koruza, Jože: Reformacija ter protireformacija in barok v zgodovini slovenskega slovstva. – Glasnik SM 5 (1981), 63–71.

Kos, Janko: Esei i Slovenci. – Izraz 25 (1981), knj. 49, 186–204.

– Miscellanea. – Sodobnost 29 (1981), 467–475, 617–624, 883–890.

– Problem objektivne kritike v današnji literarni situaciji. – NRazgl 30 (1981), 516–517.

Predavanje na IX. plenumu kult. delavcev OF v Velikih Laščah »Vloga kritike v slovenski umetnosti po letu 1945« ob 100-letnici rojstva Frana Levstika.

– Problemi starejšega slovstva. – Glasnik SM 5 (1981), 52–55.

– Slovenska literatura in Evropa. – Primerjalna književnost 4 (1981), št. 1, 41–47, št. 2, 24–30.

– Začetki slovenske pripovedne proze in evropska tradicija. – SR 29 (1981), 233–258.

Krakar, Lojze: Zapiski o slovenski književnosti v zadarski reviji »Iskra«. – JiS 27 (1981/82), 79–81.

Lencek, Rado L.: The language revolution in Slovene romantic poetry. – V: Papers in Slovene

studies 1978. New York, Society for Slovene studies 1981, 15–44.

Literatura słoweńska. Wybór i opracowanie Katarina Salamun-Biedrzycka i Tone Pretnar. – V: Interpretacja literacka na terenie zachodniej i południowej słowiańszczyzny. Tom I. Kraków, Univ. Jag. 1981, 271–304.

Matičev, Milko: Ljudsko slovstvo v slovenski literarni zgodovini. (Povzetek.). – Glasnik SM 5 (1981), 55–57.

Merkù, Pavle: Nadiški rokopis o zdravlilstvu. – Jadranski koledar 1981, 129–155.
Z objavo faksimila in prepisa.

Novak, Vilko: Stare ljudske molitve. – Znamenje 11 (1981), 112–117.
Ob pripravljani zbirki.

Ožbalt, Marija A. I.: The theme of the unwed mother in Slovene literature. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 59–71.

Paternu, Boris: K tipologiji realizma v slovenski književnosti. – JiS 27 (1981/82), 1–9.

– Problemi sodobnega slovenskega vojnega romana. – SR 29 (1981), 483–502.

Pibernik, Francè: Med modernizmom in avantgardo. Pričevanja o sodobni poeziji. Lj., SM 1981. 334 str.

– Pitanje literarne projekcije našeg novijeg istorijskog vremena. – Most (Mostar) 8 (1981), br. 37, 31–40.

Pogačnik, Jože: Na križiščih zgodovine. Lj., CZ 1981. 352 str.

– Pomen reformacije v kulturnozgodovinski podobi Kranja. – V: Kranjski zbornik 1980. V Kranju, Skupščina občine 1981, 125–138.

– Raziskovalna vprašanja v srednjeveškem slovstvu. – Glasnik SM 5 (1981), 72–78.

Poniž, Denis: Današnji položaj slovenske poezije. – Mentor 3 (1981/82), št. 3, 4–8, št. 4, 5–9.

– La jeune poésie slovène. – Le livre slovène 19 (1981), no. 2/3, 98–103.

– Slovenački roman danas. – Književne novine 33 (1981), br. 619, 17–18.

Anketa Savremeni jugoslovenski roman.

– Tradicionalizam i modernizam, dijaspora pojava i kulturno torbarenje savremenom slovenačkom prozom. – Gradina (Niš) 16 (1981), br. 2, 26–33.

Pretnar, Tone: »Mladost, podaj mi krila«. (Iz zgodovine prevajanja Mickiewiczzeve Ode na mladost v slovenščino.). – JiS 26 (1980/81), 125–133.

Raveggi, Patrizia: Dante in slovenski svet. Kratka zgodovinska panorama in analiza treh prevo-

dov petega speva Pekla. – NRazgl 30 (1981), 708–709.

Ribičič, Josip: Slovensko mladinsko slovstvo v povojni dobi. – Otrok in knjiga 12 (1981), 19–23.
Ponatis iz: Popotnik 20 (1938/39), 49–52.

Rode, Matej: Jordan Jovkov kod Slovenaca. – Bugarska u izgradnji (Sofija) 1981, br. 3, 10–11.

Rotar, Janez: Recepcija Ujevičeve pesmi pri Slovincih. – Dialogi 1981, 485–490, 641–646.

Rupel, Dimitrij: Novi senzibilitet, novi kriterijumi. Razgovor vodio Josip Osti. – Književne novine (Beograd) 33 (1981), br. 618, 25–27.
O sodobni slov. književnosti.

– Spori v kulturi (ali lažna dilema med izobčenjem in poobčenjem). – Dialogi 1981, 957–962.
Tudi v slov. književnosti.

– Besede in dejanja. Od moderne do (post)modernizma. Literarnosociološki eseji. Koper, Lipa 1981. 285 str.

– Esej o romanu. – Književnost (Beograd) 36 (1981), 2307–2330.
Tudi o slovenskem.

Ryžova, Majja Il'inična: Nemeckie stihii slovenskih poetov v kontekste razvitija slovenskoj nacional'noj literatury (XIX v.). – V: Mnogojazyčie i literaturnoe tvorčestvo. Leningrad, Nauka 1981, 240–289.

Simoniti, Primož: Srednjetlinska in novolatinska književnost v sklopu proučevanja starejšega slovenskega slovstva. – Glasnik SM 5 (1981), 57–63.

Skaza, Aleksander: Nekateri aktualni problemi primerjalnega proučevanja ruske in slovenske literature 19. in začetka 20. stoletja. – JiS 26 (1980/81), 135–138.

Slodnjak, Anton: Ljubljana v luči slovenske narodne misli. – Kronika 29 (1981), 124–126.

Smolik, Marijan: Stoletnica mohorske revije KRES. – Književni glasnik MD n.s. 1 (1981), 32–33.

Stanonik, Janez: Slovstvo ameriških Slovencev. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 189–203.

– Slovstvo ameriških Slovencev. – NRazgl 30 (1981), 502–503.

Predavanje v okviru simpozija o L. Adamiču na univ. v Pittsburghu 6. junija 1981.

Šalamun-Biedrzycka, Katarina: Przybyszewski a Słoweńcy. – V: Słowianie w świecie antynorm Stanisława Przybyszewskiego. Wrocław, Oss. & PAN 1981, 341–361.

Šekoranja, Matjaž: Slovenska monodrama v sedemdesetih letih. – NRazgl 30 (1981), 12–13.

Šrmpf, Franc: O nekaterih vplivih indijske kulture na slovensko literaturo. – V: Kolokvij slovenskih orientalistov »Orientalistični problemi«. Lj., Slov. orient. društvo 1981, 9–18.

Štih, Bojan: Pokojni Ljubljanski zvon. – NRazgl 30 (1981), 141.

Vodnik, Franc: Slovenska religiozna lirika. – Književni glasnik MD n.s. 1 (1981), 3–4.
Ob izidu.

Vučenov, Dimitrije: Fragment o slovenačkoj književnoj istoriografiji i o Antonu Slodnjaku kao istoričaru slovenačke književnosti. – V: Vučenov, D.: Tragom epohe realizma. Kruševac, Bagdala 1981, 281–306.

Zablatnik, Pavle: Sodobna slovenska književnost na Koroškem. – SR 29 (1981), 463–475.

Zadravec, Franc: Umetnikov »črni piruh«. Slovstvene razlage in primerjave. V Lj., CZ 1981, 460 str.

ADAMIČ LOUIS

Adamič, Louis: Izbrana pisma Louisa Adamiča. Izbr. in ured. Henry A. Christian. Prev. Jerneja Petrič. V Lj., CZ 1981, 473 str.

Bohinc, Tone: Tridesetletnica smrti Louisa Adamiča. – Glasnik Slov. duhovn. društva 11 (1981), 174–177.

Djukić, Branko: Louis Adamič v naših in tujih sodobnih enciklopedijah. – NRazgl 30 (1981), 529.

Dolenc, Ivan: »Bohunki« Louisa Adamiča. – Dialogi 1981, 935–943.

Jurak, Mirko: Razmerje med leposlovno in neleposlovno prozo v delih Louisa Adamiča. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 205–218.

Klemenčič, Matjaž: Opus Louisa Adamiča. Mednarodno znanstveno posvetovanje o Louisu Adamiču v Ljubljani. – NRazgl 30 (1981), 692–693, 726.

– Politično delo Louisa Adamiča. – Teorija in praksa 18 (1981), 1054–1068.

– Pričevanja o Louisu Adamiču. – NRazgl 30 (1981), 373–374.

O simpozijih in srečanjih v ZDA ob 30-letnici smrti.

Kurent, Tine: Pismo Louisa Adamiča sestri Tončki 7. oktobra 1926. – SR 29 (1981), 317–323.

Louis Adamič. Simpozij. Symposium. Glavni urednik Janez Stanonik. Lj., Univerza E. Karde-lja 1981, 409 str.

Vsebuje 40 prispevkov.

Paternu, Boris: Ob Adamičevem pisateljevanju. – JiS 27 (1981/82), 42–44.

Petrič, Jerneja: Pisatelj Louis Adamič in njegove

korenine. Ob 30. obletnici smrti. – Slovenski koledar 1981, 239–242.

– Svetovi Louisa Adamiča. Ob tridesetletnici smrti. V Lj., CZ 1981, 235 str.

Samec, Smiljan: Partizansko pismo Louisu Adamiču. – NRazgl 30 (1981), 425.

Pismo slov. partizanov z Visa 25. 4. 1944.

Tomšič, Janez: Louis Adamič in Slovensko Primorje. – Primorska srečanja 5 (1981), 289–292.

Zadravec, Franc: Louis Adamič in Oton Župančič. – Seminar slovenskega jezika, lit. in kulture 17 (1981), 219–231.

AŠKERC ANTON

Boršnik, Marja: Anton Aškerc. Lj., Part. knjiga 1981, 236 str. (Znameniti Slovenci)

Lukež, Igor: Anton Aškerc. Tri njegove neobjavljene pesmi. – Obzornik 1981, 724–729.

Prva objava pesmi: Čenstohov, Studeniške nune, Zrakoplov pa rožni venci.

– Govori nam Anton Aškerc – pesnik balad in romanc. Ob 125-letnici rojstva Antona Aškerca. – Obzornik 1981, 647–648.

BEVK FRANCE

Bernik, France: Bevkova povojna družbeno angažirana proza. – SR 29 (1981), 1–18.

Brecelj, Marijan: Usoda slovenske knjige na Primorskem pod fašizmom. Pisma Ive Breščakove Francetu Bevku. – Znamenje 11 (1981), 506–520.
Obj. 9 pisem Bevku in 1 Bevkovo pismo. O neizdani zbirki novel I. Breščakove »Ogenj«.

Brenk, Franc: Kota 1200. Spomin na Franceta Bevka. – Obzornik 1981, 1–3.

Glušič, Helga: Razvoj Bevkovega pripovedništva. – Sodobnost 29 (1981), 5–9.

Mahnich, Joža: Spominu treh velikih Tolminec. – Mohorjev koledar 1981, 71–74.

Ivan Pregelj, France Bevk, Ciril Kosmač.

Pavšič, Tomaž: France Bevk in Cerkljanska. – V: Idrijski razgledi 1980. Jubilejni letnik. Idrija 1981, 165–172.

Rode, Matej: France Bevk i b"lgarskata literatura. – Ezik i literatura (Sofija) 36 (1981), kn. 3, 95–101.

– Odmevi Bevkovih obletnic pri Bolgarih. – Primorska srečanja 5 (1981), 248–250.

BLEIWEIS JANEZ

Dolenc, Milan: Dr. Janez Bleiweis (ob 100-letnici njegove smrti). – Mohorjev koledar 1981, 87–91.

BREŠČAK IVA

Glej pri Bevku France

BUDAL ANDREJ

Brecelj, Marijan: Še nekaj dokumentov o deležu dr. Andreja Budala pri Goriški matici in Luči

1927-1940. Drugi del neobjavljene korespondence z Bevkom. – Jadranski koledar 1981, 189-206.

Obj. 39 Budalovih pisem Bevku, prvi del v Jadranskem koledarju 1975, str. 149-156.

Budal, Andrej: Pesmi. Izbr., ured. in spremno besedo napisala Milena Lavrenčič-Lapajne. – Trst, ZTT 1981. 98 str. (Leposlovje, 7)

Str. 91-98: M. Lavrenčič-Lapajne, O življenju in poeziji Andreja Budala.

Pahor-Verri, Nadja: Andrej Budal kot pesnik. – Primorska srečanja 5 (1981). 141-145.

CANKAR IVAN

Bressan, Arnaldo: Upor, ki se ponavlja. (Ob Cankarjevem Kačurju v italijansčini.). – Sodobnost 29 (1981), 957-963.

Cankar, Ivan: Izbrano. Prevod so slovenskoga, Sostavlenie i primečanja Aleksandra Romanenko. Moskva, Hudož. lit. 1981. 2 knj.

T. 1, str. 3-24: E. Rjabova, Ivan Cankar.

– Podobe iz sanj. Spremnio besedo in opombe napisal Francè Bernik. V Lj., MK 1981. 142 str. (Kondor. 197)

Str. 121-130: Fr. Bernik, Cankarjevo upanje v Podobah iz sanj.

– Proza. Izbor Marija Mitrović. Prevod Marija Mitrović [idr.]. Novi Sad, Matica srpska 1981, 458 str. (Slovenačka književnost. 11)

Str. 5-27: M. Mitrović, Višeznačnost i deklarativnost u Cankarjevom delu; str. 443-456: France Dobrovoljic, Ivan Cankar.

– Widok z pudełka i inne opowiadania. Przełożyli Maria Dąbrowska-Partyka, Tone Pretnar, Barbara Świńska. Wybór i postłowie Maria Dąbrowska-Partyka. Kraków, Wyd. literackie 1981. 175 str.

Str. 170-174: M. Dąbrowska-Partyka, Ivana Cankara sen o rzeczywistości

Hribar, Tine: Drama hrepenenja. (Od Cankarjeve do Šeligove Lepe Vide III). – Problemi 19 (1981), št. 1 (204), 41-51.

Nadaljevanje iz prejšnjega letnika.

Koncilija, Rudi: Cankar o družbeni vlogi Cerkve na Slovenskem. Inauguralna disertacija. Delni natis. Lj., R. Koncilija 1981. 130 str.

Kos, Janko: Ljubljanska dramaturgija. Četrti list. Hlapci 1980. – Sodobnost 29 (1981), 113-128.

Ožbalt, Marija A. I.: Ivan Cankar and Morley Callaghan: a study in contrastive parallelism. – V: Papers in Slovene studies 1978. New York, Society for Slovene studies 1981, 45-66.

Peršak, Tone: O Hlapcih in narodu. – Sodobnost 29 (1981), 310-317, 412-429, 555-574.

Slodnjak, Anton: Ivan Cankar in Slovene and world literature. – The Slavonic and East European review (London) 59 (1981), 186-196.

CERKVENIK ANGELO

Janež, Stanko: Angelo Cerkenvenik. In memoriam. – NRazgl 30 (1981), 362.

ČOP MATIJA

Bernik, France: Kopitarjev in Čopov nazor o poeziji. – SR 29 (1981), 201-213.

DETELA JURE

Poniž, Denis: Kriteriji rojstva poezije. – Dialogi 1981, 432-436.

O poeziji Jureta Detele v Zemljevidih.

ELLER FRAN

Bernik, France: Fran Eller. Ob petindvajsetletnici pesnikove smrti. – NRazgl 30 (1981), 77.

FILIPČIČ EMIL

Partljič, Tone: Iskanje smisla, identitete, resnice... ali črna farsa Emila Filipčiča. – Gled. list SNG Maribor drama 36 (1981/82), št. 2, 55-57.

FINŽGAR FRAN SALEŠKI

Finžgar, Fran Saleški: Zbrano delo. Tretja knjiga. Iz modernega sveta. Črtice. Spomini. Znanci s poti. Ured. in opombe napis. Jože Šifer. Lj., DZS 1981. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 133.)

Taučar, Marija: Srečanje s pisateljem Finžgarjem. – Obzornik 1981, 645-646.

FRITZ ERVIN

Pogačnik, Jože: O pesništvu Ervina Fritza. – Sodobnost 29 (1981), 86-95.

GOLIA PAVEL

Vidmar, Josip: Pavel Golia. – Stvaranje (Titograd), 36 (1981), 994-1012.

GRADIŠNIK BRANKO

Berger, Aleš: Skrivnostno življenje, raziskujoče pisanje. – V: Gradišnik, Branko: Zemljazemlja-zemlja. Lj., MK 1981, 279-288.

Isto v: Dialogi 1981, 13-16.

GRADNIK ALOJZ

Gradnik, Alojz: Pesni. Izbor, prepev i pogovor Aleksandar Popovski. Skopje, Naša knjiga 1980. 143 str. (Stranski i jugoslovenski avtorii)

Str. 139-143: Al. Popovski, Alojz Gradnik ispoved i refleksija

Zdravec Franc: Alojz Gradnik. V Lj., Part. knjiga 1981., 229 str. (Znameniti Slovenci)

– Pesnik, pesem in življenjepis. – JiS (1980/81), 117-121.

Željeznov, Dušan: Prevajalci in prevajanci: Kosovel, Gregorčič, Gradnik. – Jadranski koledar 1981, 207-212.

GREGORČIČ SIMON

Glej pri Gradnik Alojz

GRILL VATROSLAV

Jurak, Mirko: Cultural interrelation between Slovenia and America in Vatroslav Grill's Med dvema svetovima (Between the two worlds). – Acta neophilologica 14 (1981), 55-61.

HACE MATEVŽ

Glušič, Helga: Matevž Hace. – Prešernov koledar 1981, 92-93.

Šumrada, Janez: Prispevek k bibliografiji Matevža Haceta (1945–1980). – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 329–349.

HIENG ANDREJ

Kitičič, Božica: Funkcija i aspekti sna u novela-ma Andreja Hienga. – V: Književnici dvadesetoga stoljeća. Izbor književnokritičkih tekstova. Zagreb, Školska knjiga 1981, 131–139.

Kobal, Ana Marija: Mučenje i samoća. Egzistencijalistička tjeskoba Andreja Hienga. – Odjek (Sarajevo) 34 (1981), br. 2, 16 in 25.

HOFMAN BRANKO

Hofman, Branko: Beseda ustvarjalcev. Spraševal Borivoje Đorđević. – Knjiga 81, 462–465.

JANČAR DRAGO

Forstnerič-Hajnshek, Melita: Pripovedni sistem in kompozicija Jančarjevega Galjota. – Dialogi 1981, 340–347.

JANEZ SVETOKRIŠKI

Koruza, Jože: Oče Janez Krstnik Svetokriški in njegov Sveti priročnik. – Glasnik SM 5 (1981), 30–34.

JANEŽ STANKO

Kebe, Tone: Petdeset let kulturniškega delovanja. – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 303.

JARC MIRAN

Vodnik, France: Pisma Mirana Jarca Antonu in Francetu Vodniku. – Znamenje 11 (1981), 147–156, 223–234, 328–335.

Obj. 47 pisem.

JAVORŠEK JOŽE

Detela, Lev: Fašistoidnost navidezne morale v Javorškovih »Nevarnih razmerjih« ali primer značilnega sodobnega družbenega vedenja. – Most 1981, št. 61/62, 62–82.

JESIH MILAN

Poniž, Denis: Zvezde so ženske. (Esej o Volframu Milana Jesiha.) – Dialogi 1981, 174–177.

JOVANOVIĆ DUŠAN

Inkret, Andrej: Drama in teater med igro in usodo. – V: Jovanović, D.: Osvoboditev Skopja in druge gledališke igre. Lj., MK 1981, 391–412.

– Drama i teater između igre i sudbine. O drama-ma Dušana Jovanovića. – Scena (Novi Sad) 17 (1981), br. 2, 63–71.

JURČIČ JOSIP

Barbarič, Štefan: Josip Jurčič. Časnikarsko delo pri Narodu 1868. – NRazgl 30 (1981), 356–358.

– Jurčič in Turgenjev. – JiS 26 (1980/81), 246–252.

Dolenc, Jože: Pred sto leti je umrl Josip Jurčič. – Mohorjevo koledar 1981, 61–63.

Gregorič, Jože: Ljudska modrost v Jurčičevih spisih. – Književni glasnik MD, n. s. 1 (1981), 8–11, 26–28.

Kmecl, Matjaž: Pozabljena in založena spomin-ska pričevanja o Jurčiču. – JiS 26 (1980/81), 289–291.

Kocijan, Gregor: Josip Jurčič v besedi in sliki. Lj., MK 1981. 40 str. (Obrazi)

– Jurčičev prispevek h kratki pripovedni prozi. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 251–267.

– Jurčičevo delo in literarnokritični odmevi. – JiS 26 (1980/81), 261–267.

Lukež, Igor: Slovenska družba v 19. stoletju v luči Jurčičevih del. – Obzornik 1981, 286–293, 453–458.

Moder, Janko: Nekaj misli o Jurčičevi poti v svet. – JiS 26 (1980/81), 267–270.

Pogačnik, Jože: Jurčičevemu Sosedovemu sinu na rob. – JiS 26 (1980/81), 276–279.

Rupel, Dimitrij: Družbene razmere in razmerja v Jurčičevem romanu Doktor Zober. – JiS 26 (1980/81), 280–288.

Slodnjak, Anton: Pripovednik in kritik. (Ob Levstikovem pismu Josipu Jurčiču z dne 7. februarja 1868). – JiS 26 (1980/81), 241–245.

KALAN FILIP

Košir, Manca, Filip Kalan: Živeti z odprtimi očmi. Intervju. – Sodobnost 29 (1981), 585–601.

KAVČIČ VLADIMIR

Dolgan, Marjan: Pripovedna dela Vladimira Kavčiča z vojno tematiko. – SR 29 (1981), 297–316.

KERMAUNER TARAS

Milič, Jolka: Groznohvalne in mistično transfiguralne litanije na čas[t] Tarasa Kermaunerja. – Dialogi 1981, 369–373.

Popović-Perišič, Nada: Nikad dosledan – uvek radikalan. Intervju. – Književne novine (Beograd) 33 (1981), br. 627, 6–9, br. 628, 5–7.

KLEČ MILAN

Poniž, Denis: Pesniški svet Milana Kleča (poskus in razmislek). – Primorska srečanja 5 (1981), 300–302.

KNE MAJDA

Poniž Denis: O dotakljivosti svečenic. (Esej o poeziji Majde Kne.) – Dialogi 1981, 949–957.

KOCBEK EDVARD

Edvard Kocbek. 27. IX. 1904–3. XI. 1981. – NRazgl 30 (1981), 644–648.

Vsebina: Spomin-ska seja Društva slovenskih pisateljev in slovenskega centra PEN, 5. nov. 1981: France Vodnik, Pričevalec in bojevnik, Andrej Inkret, Poglavitni razsežnosti: peziija in zgodovina; Dragotin Cvetko, V poslanstvu slovenskega centra PEN; Mitja Vošnjak, Akcijska enotnost komunistične in krščanske mladine na tujski gimnaziji; Ivan Kreft, Kaj je več: mrtva resnica ali živa laž? – Poslovilne besede ob krsti na Zalah-Narvu, 6. nov. 1981: Milan Kučan, Delež, ki ga desetletja ne morejo ne zmanjšati ne razvrednotiti; Batrlič Jovanović, Resnič-no junajstvo in pripravljenost na žrtvovanje; Tone Pavček, »Rad

sem med vami in nič drugega ne vem, kakor da sem rad med vami«; Stane Kovač, Zoper klerikalno instituiranje krščanstva, Stanislav Lenič, Videc prihodnjih reči.

Gradišnik, Janez: Edvard Kocbek. (Ob 75-letnici). – Mohorjevo koledar 1981, 69–71.

Grafenauer, Niko: Pesnik i mislilac u čuđenju i pobuni. – Savremenik (Bgd) 27 (1981), knj. 54, 518–520.

Gregorič, J[ože]: Edvard Kocbek – umrl. – Glasnik SDD 11 (1981), 170–174.

Kermauner, Taras: Svetotvorna pesem (ob Kocbekovem Pentagramu). – Most 1981, št. 61/62, 83–97.

– Svetotvorna pesem. (Ob Kocbekovem Pentagramu). – 2000 1981, št. 19/20, 11–25. Različno besedilo.

– Temelji i obzorje slovenačke kulture. Edvard Kocbek (1904–1981). – Književne novine (Beograd) 33 (1981), br. 636, 4–5.

Kovačič-Peršin, Peter: Zgodovinska usoda Edvarda Kocbeka. – 2000 1981, št. 19/20, 3–10.

Pogačnik, Jože: Edvard Kocbek. In memoriam. – Oko (Zagreb) 9 (1981), br. 252, 3.

Poniž, Denis: Lirski in epski zapiski o Kocbekovem »Pentagramu«. – Most 1981, št. 61/62, 98–111.

Prunk, Janko: Edvard Kocbek (1904–1981). Skica za politični portret – Teorija in praksa 18 (1981), 1492–1496.

Rebula, Alojz: Hvala za milost duha in besede. Ob smrti Edvarda Kocbeka. – Mladika 25 (1981), 121.

Vodnik, France: Edvard Kocbek – pričevalec in bojevnik. – Znamenje 11 (1981), 477–478.

KOCBEK MATJAŽ

Poniž, Denis: Biti v biti poezije. (Esej o poeziji Matjaža Kocbeka). – Dialogi 1981, 945–948.

KOPITAR JERNEJ

Drugovac, Miodrag: Herder, Kopitar i druga recenzija na Vuk Stef. Karadžik. – Sovremenost (Skopje) 31 (1981), br. 4, 170–183.

Fried, István: Jernej Kopitar in madžarska kultura. – JiS 27 (1981/82), 62–65.

Ivič, Pavle: Kopitarov uticaj na Vuka Karadžića i razvoj Vukovih shvatanja. – SR 29 (1981), 149–158.

Lencek, Rado L.: A fragment from Jernej Kopitar's correspondence with Talvj. – Slovene studies (New York) 3 (1981), 12–19.

Pogačnik, Jože: Kopitarjev idejno estetski nazor. – Slovenski koledar 1981, 151–154.

Poglavje iz knjige Jernej Kopitar (Znameniti Slovenci).

Šaulič, Jelena: Kopitar i Mušicki. – SR 29 (1981), 159–170.

Glej tudi pri Čop Matijal

KOPRIVEC IGNAC

Vurnik, France: In memoriam. Ignac Koprivec. – Sodobnost 29 (1981), 129–131.

KOSMAČ CIRIL

Cesar, Ivan: Poetika pripovedne proze Cirila Kosmača. Prevedla Mojca Mihelič. – Lj., MK; Koper, Lipa 1981. 191. str.

Filipčič, Danica: Kosmačevi dnevi na Obali. – JiS 26 (1980/81), 151–152. 3. – 17. 10. 1980.

Glušič, Helga: Pripovednik Ciril Kosmač. – Prešernov koledar 1981, 93–94.

Kosmač, Ciril: Proze. Izbor Helga Glušič. Prevod Milorad Živančević [idr.]. Novi Sad, Matica srpska 1981. 490 str. (Slovenačka književnost. 21) Str. 5–39: Helga Glušič, Pripovedačka proza Cirila Kosmača; str. 487–491: France Dobrovoljc, Ciril Kosmač

Vurnik, France: Na poti za Tantadrujem. – Sodobnost 29 (1981), 10–14.

Glej tudi pri Bevk France!

KOSOVEL SREČKO

Kosovel, Srečko: Neznani pesmi Srečka Kosovela, najdeni v zapuščini njegovega brata Stana. Objavil in komentiral J. M. – Mohorjevo koledar 1981, 68–69.

Obj. pesmi: Anici, Pesem.

– Zlatni čun. Izbor Alfonz Gspan. Prepevao Gojko Janjušević. Novi Sad, Matica srpska 1981. 238 str. (Slovenačka književnost. 16)

Str. 5–34: Jože Pogačnik, Pesništvo Srečka Kosovela; str. 225–232: France Dobrovoljc, Srečko Kosovel

Vodnik, France: Kje je rokopis Kosovelove pesmi? – Znamenje 11 (1981), 37–39.

S prvo objavo treh Kosovelovih pesmi.

Glej tudi pri Gradnik Anton!

KOSOVEL STANO

Kosovel, Stano: Zrcala. Izbor pesmi. Izbr., ured. in uvodno besedo napisal Jože Mahnič. Koper, Lipa 1981. 183 str.

KOZAK JUŠ

Kozak, Juš: Rodno mesto. Izbor Bojan Štih. Prevod Branka Dimitrijević, Gojko Janjušević. Novi Sad, Matica srpska 1981. 506 str. (Slovenačka književnost. 15)

Str. 5–41: Bojan Štih. Predgovor; str. 501–505: France Dobrovoljc, Juš Kozak

KOZAR LOJZE

D[olenc] J[ože]: Lojze Kozar (ob 70-letnici). – Mohorjevo koledar 1981, 95–96.

KRAIGHER LOJZ

Kraigher, Lojz: Zbrano delo. Četrta knjiga. Mlada ljubezen. Matej in Matilda. Martin Klobasa.

Ured. in opombe napis. Dušan Moravec. V Lj., DZS 1981. 384 str. (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev. 132)

KRANJEC MIŠKO

Zadavec, Franc: Kranjčev »roman« Za svetlimi obzorji kot ustroj fikcije in modela (dokumenta). – SR 29 (1981), 503–528.

– Prekmurska revolucija in Kranjčeva proza. – V: Revolucionarno vrenje v Pomurju v letih 1918–1920. Murska Sobota, Pom. založba 1981, 301–317.

– Roman in politična snov. – V: Kranjec, Miško: Pisarna. 2., popr. izd. Murska Sobota, Pomurska založba 1981, str. 419–432.

KRAVOS MARKO

Poniž, Denis: Začarani in odčarani svet poezije Marka Kravosa. – Primorska srečanja 5 (1981), 14–18.

KÜZMIČ ŠTEVAN

Küzmič, Števan: Predgovori Števana Küzmiča. Prir., zbral in ured. Mihael Kuzmič. Ljubljana [i. e.] Zagreb, Teološka fakulteta Matija Vlačić Ilirik 1981. 127 str.

Str. 5–11: M[ihael] K[uzmič], Spremna beseda; str. 111–115: Vilko Novak, Pomen del Števana Küzmiča za slovensko slovstvo in kulturo; str. 117–121: Ludvik Jošar, Pomen »Števana Küzmiča« reformatorja Slovencev med Muro in Rabo» za slovenske evangelizane; str. 123–127: Peter Kuzmič, Kratak pogled na bibliistično-teološki pomen Küzmičevega predgovora Kratkemu nauku krščanske vere.

LEVEC FRAN

Bernik, France: Koncept realizma v Levčevem Ljubljanskem zvonu. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 233–249.

– Levstik in Levčevi pogledi na literaturo. – JiS 26 (1980/81), 252–256.

Odlomek.

Glej tudi pri Levstik Fran!

LEVSTIK FRAN

Debeljak, Janez: Popotovanje k Levstiku. Literarni in kulturnozgodovinski utrinki iz velikolaškega konca ob 150-letnici Levstikovega rojstva. Maribor, Obzorja 1981. 139 str.

Fatur, Silvo: Dva zakaj in en zato ali misel o Martinu Krpanu. – Primorska srečanja 5 (1981), 303–307.

Grafenauer, Niko: Prazničnost pesmi. Ob Levstikovi Pedenj-človek in laket-brada, kako sta se metala. – Mentor 2 (1980/81), št. 5, 2–9.

Javoršek, Jože: Fran Levstik. Prešernov koledar 1981, 73–77.

Kmecl, Matjaž: Fran Levstik. Lj., Part. knjiga 1981. 185 str. (Znameniti Slovenci)

– Fran Levstik in slovenski narod. – Seminar slov. jezika, literature in kulture 17 (1981), 269–281.

– Fran Levstik v besedi in sliki. Lj., MK 1981. 32 str. (Obrazi)

– Levstikovo literarno programiranje. – NRazgl 30 (1981), 616–617.

– O Levstikovi logiki. – JiS 26 (1980/81), 257–260.

Odlomek iz knjige Fran Levstik (Znameniti Slovenci).

Kreft, Bratko: Zapis o Levstiku. – Dokumenti Slov. gled. in film. muzeja 17 (1981), št. 36/37, 4–6.

Levstik, Fran: Izbrane pesmi in proze. Izbor, spremna beseda in opombe Anton Slodnjak. Lj., MK 1981. 282 str. (Izbrana mladinska beseda) Str. 231–248: A. Slodnjak, Beseda o Franu Levstiku

– Kerpàn z Verha. Izdajo pripravil in ured. Bogomil Gerlanc. Lj., MK 1981. 89 str. (Monumenta litterarum Slovenicarum. 18)

Str. 83–89: Anton Slodnjak, Dva Krpana?

– Pesmi. Izbr., ured. in razložil Anton Slodnjak. Uvodni esej Fran Levec. Lj., MK 1981. 185 str.

Str. 5–35: Fran Levec, Fran Levstik; str. 151–175: Anton Slodnjak, Spremna beseda, Opombe

Olóf, Klaus Detlef: Levstiks Prosa-Theorie im Rahmen zeitgenössischer deutscher Literaturtheorien. – SR 29 (1981), 373–381.

Paternu, Boris: Levstikov Martin Krpan med mitom in resničnostjo. – V: Levstik, Fran: Martin Kerpàn z Verha, Lj., MK 1981, 13–28.

Pogačnik, Jože: Levstikov kulturološki koncept. Uz 150-godišnjicu Frana Levstika. – Oko (Zagreb) 9 (1981), br. 250, 14.

Rupel, Dimitrij: Umetnost, kritika in odgovornost. – NRazgl 30 (1981), 582–583.

Ob Levstikovih pismih Gottfriedu Muysu.

Slodnjak, Anton: O Levstikovem značaju in delu. – Glasnik SM 5 (1981), 42–46.

Vučenov, Dimitrije: Fran Levstik in Srbi. – NRazgl 30 (1981), 525–526.

Glej tudi pri Jurčič Josip!

LINHART TOMAŽ

Beršadska, Marianna L.: Social'naja struktura slovenskogo i horvatskogo občestva konca XVIII – načala XIX veka v proizvedenijah A. Linharta i T. Brezovačkogo. – Sovetskoe slavjanovedenie (Moskva) 17 (1981), št. 2, 68–73.

Linhart, Anton Tomaž: Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije 1 in 2. Prev.: prva knjiga Marjetka Šašel-Kos, druga knjiga Alfonz Gspan, Nada Gspan-Prašelj. Koment. Bogo Grafenauer, Jaro Šašel, Franc Zwitter. Ured. Bogo Grafenauer. Lj., SM 1981. 400 str.

LIPUŠ FLORIJAN

Horvat, Jože: Slučaj Florijana Lipuša. – Život (Sarajevo) 30 (1981), 786–788.

Obid, Vida: Upor proti crkanju. Analiza Lipuševa romana »Zmote dijaka Tjaža«. – Koroško Mladje 1981, št. 44, 81–96.

MESSNER JANKO

Inzko, Valentin: Prof. Janko Messner odšel z gimnazije. – Letno poročilo Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu 24 (1980/81), 63–65.

MILČINSKI FRAN

Partljič, Tone: Pisatelj Fran Milčinski in Butalci. – Gledališki list SNG Maribor drama 35 (1980/81), št. 6, 84–86.

MLAKAR FRANK

Dolenc, Danica: Slovenski ameriški pisatelj Frank Mlakar (1913–1967). – Dialogi 1981, 235–241.

MURKO MATIJA

Barbarič, Štefan: Matija Murko in slovenska literarna veda. (Ob 120-letnici rojstva). – Glasnik SM 5 (1981), 25–28.

OŠLAK VINKO

Pungartnik, Marjan: Zamirajoči nasmev in poeziji Vinka Ošlaka. – Dialogi 1981, 178–181.

PALETTI SILVANA

Matičič, Milko: »Srčna govornica« ali poezija Rezijanke Silvane Paletti. – Jadranski koledar 1981, 122–124.

Z objavo 4 pesmi v rezijanščini in knjižnem jeziku.

PAVČEK MARKO

Kmecl, Matjaž: O vpesemvzetju mladega pesnika Marka Pavčka. – V: Pavček, M.: Z vsako pesmijo me je manj. Lj., DZS 1981, 47–53.

PODBEVŠEK ANTON

Poniž, Denis: Spomin v novembru. Pesniku Antonu Podbevšku. – NRazgl 30 (1981), 679.

POGAČNIK JOŽE (1902–1980)

D[olenc] J[ože]: Dr. Jože Pogačnik in Mohorjeva družba. – Mohorjev koledar 1981, 57–60.

PREGELJ IVAN

Glej pri Bevk France!

PREŠEREN FRANCE

Cooper, Henry R.Jr.: Francè Prešeren. Boston, Twayne Publishers 1981. 169 str. (Twayne world authors series. 620).

– Prešeren's erotic poetry. – V: Papers in Slovene studies 1978. New York, Society for Slovene studies 1981, 1–14.

Fried, István: France Prešeren und die europäische Romantik. – Slavica (Debrecen) 17 (1981), 85–94.

Lipovec, Albinca: Karel Hynek Mácha in France Prešeren. – JiS 27 (1981/82), 57–61.

Mahnič, Joža: Domača pokrajina in govornica pri Prešernu. – JiS 26 (1980/81), 200–208.

Močnik, Rastko: Mesčevo zlato. Prešeren v označevalcu. Lj., DDU Univerzum 1981. 117 str. (Analecta)

Neuhäuser, Rudolf: K vlogi glasovne instrumentacije in glasovne metafore v lirski pesmi romantike s primeri iz Prešernovih poezij. – JiS 26 (1980/81), 153–158.

Pirjevec, Avgust: Sabrana djela doktora Franca Prešerna. – Izraz (Sarajevo) 25 (1981), knj. 50, 181–186.

Iz: Reči na delu III, Beograd 1961, str. 969–975

Pogačnik, Jože: »Črni zamorec« v Prešernovi baladi o lepi Vidi. (Izbor, uresničitev in pomen motiva). – JiS 26 (1980/81), 171–175.

Prešeren, France: Pesmi. Prešernove nemške pesmi je prev. Oton Župančič. Izbr., ured. in spremno študijo napisal Janko Kos. Uvodni esej Josip Stritar. Lj., MK 1981. 233 str. (Pesmi)

Str. 5–36: Josip Stritar, Prešernove poezije; str. 199–217: Janko Kos, Klasika in romantika v Prešernovi poeziji.

– Poezije. Prir. Anton Slodnjak. Prev. Milorad Živančević. Novi Sad, Matica srpska 1981. 141 str. (Slovenačka književnost 2)

Str. 5–29: Anton Slodnjak, O Prešernovim pesmama; str. 127–139: France Dobrovoljc, France Prešeren

Škodlar, Čoro: Prešernova podoba. – NRazgl 30 (1981), 81.

Žigon, Avgust: Franc Prešern pjesnik i umjetnik. – Izraz 25 (1981), knj. 50, 187–189.

Iz: Reči na delu III, Beograd 1961, 1283–6.

PREŽIHOV VORANC

Koruza, Jože: Prežihov Voranc in boji za Koroško v letih 1918–1920. Celovec, Klub Prežihov Voranc 1981. 61 str. (Prežihova knjižnica. 2)

Kuhar, Lovro – Prežihov Voranc: Izbrana dela. Urednik Herman Vogel. Maribor, Obzorja 1981. 5 knj.

1. Požganica. 455 str.

Str. 437–456: Denis Poniž, Požganica, roman med tradicijo in modernizmom.

2. Doberdob. Vojni roman slovenskega naroda. 474 str.

Str. 455–474: Emil Navinšek, Spremna beseda – Doberdob

3. Samorastniki. Koroške povesti. 272 str.

Str. 257–273: Tone Sušnik, Spremna beseda

4. Jamnica. Roman soseske. 545 str.

Str. 513–544: Jože Pogačnik, Uvod v branje in umevanje Jamnice.

5. Nicina. Novela in črtice. Izbr., ured. in spremno študijo napis. Marija Kolar. 321 str.

Str. 301–321: Marija Kolar, Spremna beseda.

PRIJATELJ IVAN

Vidmar, Josip: Ivan Prijatelj. – Izraz 25 (1981), knj. 50, 501–508.

REBULA ALOJZ

Rebula, Alojz: Alojz Rebula odgovarja na vprašanja o Zelenem izgnanstvu. – Mladika 25 (1981), 152–153.

SAMEC JANKO

Samec, Janko: Sen morja. Soneti in druge pesmi. Izbr., ured. in spremno besedo napis. France Vurnik. Trst, ZTT, Lj., CZ 1981. 108 str.

Str. 106–108: France Vurnik, Simbolika morja v sonetih in pesmih Janka Samca.

SCHÖNLEBEN JANEZ LUDVIK

Smolik, Marijan: Janez Ludvik Schönleben. Ob tristoletnici smrti. – Književni glasnik MD n.s. 1 (1981), 33–35.

– Pridigar, mariolog in zgodovinar Janez Ludvik Schönleben (1618–1681). – Bogoslovni vestnik 41 (1981), 399–427.

SKUŠEK IVAN

Skušek, Ivan: Izgoreli dan. Zbr. in ured. Tone Pavček in Dušan Voglar. Lj., CZ 1981. 92 str.

Str. 83–93: Dušan Voglar, Spremna beseda.

SLODNJAK ANTON

Kmecl, Matjaž: O Slodnjakovem Neiztrohnjenem srcu. – V: Slodnjak, A.: Neiztrohnjeno srce. Lj., MK 1981, 461–474.

SMOLE DOMINIK

Kolokvij Antigona '80. Dvajset let Smoletove drame. – Primerjalna književnost 4 (1981), št. 1, 1–40.

Vsebina: Primož Kozak, Prostost in svoboda v Smoletovi Antigoni; Taras Kermauner, Antigona in smrt (umor). Dvakrat po enajst tez in ilustracije; Andrej Inkret, Vprašanje o odsotni Antigoni; Katja Podbevšek, Funkcionalnost jezikovnih sredstev v Smoletovi Antigoni; Jože Koruza, Vprašanje mita kot »mode« in »zaščitnega paravana«. Ob recepciji Smoletove Antigone v jugoslovanskem prostoru; Evald Koren, Misel, ki zanjo Antigona vztrajno išče smisel; Debata (Tine Hribar, Janko Kos, Jože Koruza, Taras Kermauner, Janez Stanek, Veno Taufer, Evald Koren).

SMOLEJ VIKTOR

Gerlanc, Bogomil: Sedemdesetletnica Viktorja Smoleja. – Mohorjev koledar 1981, 99–101.

SUHODOLČAN LEOPOLD

Kolar, Marjan: Leopold Suhodolčan 1928–1980. – Koroški koledar 1980, 190–193.

SUŠNIK FRANC

Lodrantski, Jože: Franc Sušnik. – Mohorjev koledar 1981, 86–87.

Mrdavšič, J[anez]: Franc Sušnik (1898–1980). – Koroški koledar 1981, 188–189.

SVETINA IVO

Poniž, Denis: Od besed do emblemov. – Dialogi 1981, 477–482.

ŠALAMUN TOMAŽ

Kermauner, Taras: Pesem v maskah. (Poskus razumevanja nove Šalamunove poezije). – Sodobnost 29 (1981), 276–286.

– Šalamunova skrivnost. (Ob njegovi novi zbirki Maske). – Problemi 19 (1981), št. 1(204), 5–13.

ŠELIGO RUDI

Štih, Bojan: Svatha. – Gled. list SNG Maribor – drama 36 (1981/82), št. 1, 5–7.

Glej tudi pri Cankar Ivan!

ŠUŠTERŠIČ FRANCE

Šumrada, Janez: France Šušteršič in njegovi »Mehurčki iz cemuna«. – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 318–319.

TAVČAR IVAN

Boršnik, Marja: Ob stotrideseti obletnici Tavčarjevega rojstva v Poljanah. – Loški razgledi 28 (1981), 227–231.

TRDINA JANEZ

Trdina, Janez: Bajke in povesti. Izbor, spremna beseda in opombe Gregor Kocijan. Lj., MK 1981. 151 str. (Izbrana mladinska beseda).

Str. 135–144: G. Kocijan, Pripovedništvo Janeza Trdine.

TRUBAR PRIMOŽ

Rajhman, Jože: Bernardova alegorija v Trubarjevi Eni dolgi predgovori. – Znamenje 11 (1981), 207–219.

TRUHLAR KAREL VLADIMIR

Michieletto, Luigi: Teološke vezi in vozli v pesniških delih Karla Vladimira Truhlarja. – Bogoslovni vestnik 41 (1981), 18–26.

VANDOT JOSIP

Vandot, Josip: Josip Vandot. Izbor, spremna beseda in opombe Miran Hladnik. Lj., MK 1981. 2 knj. (Izbrana mladinska beseda).

1. Kekec na hudi poti. Kekec na volčji sledi. 239 str.

Str. 229–235: M. Hladnik, V svetu Vandotove planinske pripovedke.

2. Kekec nad samotnim breznom. Kocljevo maščevanje. 238 str.

VIDMAR JOSIP

Istina kao životni zavjet. Razgovor sa Josipom Vidmarom ovogodišnjim dobitnikom »Njegoševe nagrade«... – Književnost (Beograd) 36 (1981), 2018–2025.

Zadavec, Franc: Josip Vidmar. Sa slov. prev. Gojko Janjušević. Novi Sad, Sterijino pozorje, 1981. 223 str. (Pozorišne monografije. 1.)

VODNIK FRANCÉ

Glej pri Jarc Miran!

VOGEL HERMAN

Vogel, Herman: U sjeni lipe. Izbor pjesma i prevod sa slov. Josip Osti. Pogovor Taras Kermauner. Sarajevo, Veselin Masleša 1981. 79 str.

Str. 65–75: Taras Kermauner, U sjenci svijeta

YUGA SAŠA

Trekman, Borut: Potovanje v začaranem krogu. – Sodobnost 29 (1981), 398–403.

WUDLER BORIVOJ

Poniž, Denis: Borivoj Wudler. In memoriam. – NRazgl 30 (1981), 412.

ZAGORIČNIK IFIGENIJA

Poniž, Denis: Iskati imena za neznano. (Esej o poeziji Ifigenije Zagoričnik). – Dialogi 1981, 436–440.

ZAJC DANE

Grafenauer, Niko: Roža mogota. – V: Zajc, D.: Ta roža je zate. Lj., MK 1981, 64–73.

– Ta roža je zate. – Otok in knjiga 12 (1981), 5–15.

Portret Daneta Zajca. Izbor i prevod Gojko Janjušević. – Detinjstvo (Novi Sad) 7 (1981), br. 1, 3–37.

Vsebina: Gojko Janjušević, Beleška o piscu; France Dobrovoljc, Bibliografska skica; Niko Grafenauer, Ta ruža je za tebe; Dane Zajc, Pesme; Dane Zajc, Svetlosti detinjstva.

ZLOBEC CIRIL

Zlobec, Ciril: Samo svoj obraz iščem. – Borec 33 (1981), 363–367.

Pismo Vidi Blažko o svoji udeležbi v NOB.

ZOREC IVAN

Gregorič, Jože: Pisatelj Ivan Zorec. – V: Zorec, Iv.: Beli menihi. 1. del. Stična, Cist. opatija; Lj., Družina 1981, str. 7–21.

– Podoba duhovnika v Zorčevih spisih. – Glasnik SDD 11 (1981), 184–188.

ZORMAN IVO

Zorman, Ivo: Četvero vprašan mladih bralcev. – Otok in knjiga 12 (1981), 32–34.

ZUPAN VITOMIL

Košir, Manca, Vitomil Zupan: Komedija Zupanovega tkiva. Intervju. – Sodobnost 29 (1981), 788–799.

Zupan, Vitomil: Preživeo sam pišuci. Razgovor vodio Slobodan Žukić. – Književne novine (Beograd) 33 (1981), br. 638, 10–11.

ZUPANČIČ BENO

Janež, Stanko: V spomin Benu Zupančiču, pisatelju, družbenopolitičnemu delavcu in našem podporniku. – Prešernov koledar 1981, 139.

Šimenc, Stanko: Beno Zupančič – velik prijatelj in tvorec slovenskega filma. – Sodobnost 29 (1981), 799–808.

Zlobec, Ciril: Beno Zupančič – u traženju sinteze. – Književnost (Beograd) 36 (1981), 209–211.

ŽABKAR LOJZE

Paternu, Boris: Pesmi Lojzeta Žabkarja. – V: Žabkar, L.: Brevir moj v travi. Lj., MK, Part. knjiga 1981, 79–85.

ŽNIDARŠIČ MARIČKA

Bohanec, Franček: Maričke Žnidaršičeve pot k drugim in vrnitev k sebi. – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 310–317.

ŽUPANČIČ OTON

Mahnič, Joža: Pesnik med loškimi ostrnicami. – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 284–292.

– Župančič kot prevajalec. – JiS 26 (1980/81), 175–177.

– Župančičevo delo za gledališče. – Dokumenti Slov. gled. in film. muzeja 17 (1981), št. 36/37, 7–34.

(mm): Oton Župančič in kratki nedoločnik. – Prav tam, 175.

Odlomek iz pisma Bratka Krefta.

Žnidaršič, Marička: Troje srečanj z Župančičem. – V: Notranjski listi 2. Cerknica 1981, 293–295.

Glej tudi pri Adamič Louis!

ANTOLOGIJE

Dravec, Josip: Glasbena folklorja Prekije. Pesmi. Lj., SAZU 1981. 525 str. (Dela SAZU 36. Razred za filološke in literarne vede. 11)

Klinček lesnikov. Zbral, ured., spremno besedo in opombe napis. Marko Terseglav. V Lj., CZ 1981. 210 str. (Žepna knjiga)

Slepi bratec. Prekmurske ljudske pripovedi. Izbr. in ured. Pavle Rožnik [ps. = Palko Gal]. Lj., MK 1981. 299 str. (Zlata ptica)

Str. 283–291: Pavle Rožnik, Prekmurske ljudske pripovedi.

Slovenske ljudske pesmi. Druga knjiga. Pripovedne pesmi. 2. Ured. Zmaga Kumer, Milko Matičetov, Valens Vodusek. Lj., SM 1981. XIII, 670 str.

Slowenische Texte aus der Reformationszeit. Nachdruck besorgt von G. Freidhof. Mit einem Nachwort von J. Pogačnik. München, Sagner 1981. 142 str. (Specimina philologiae Slavicae. 31. Materialien zum Curriculum der west- und südslawischen Linguistik. 4)

Sozvočje. Predstavitev šestih sodobnih pesnikov koroških Slovencev ter petih sodobnikov madžarske narodnosti iz Slovenije v slovenskem in madžarskem jeziku. Zbr. in ured. Jože Hradil in Lajos Bence. Prev. J. Hradil, J. Ternar, L. Bence, Murska Sobota, Pom. založba 1981. 158 str.

Škucev literarni zbornik. Ured. Miha Kovač, Aleš Debeljak, Jure Potokar. Lj., Štud. kult. center [1981]. 168 str. (Škuc. 23)

Tomasetig, Ada: Pravce mojga tat an moje mame. Špeter – Trst, ZTT 1981. 68 str. (Zvezki Nediža. 5)

METODIKA

Cenda-Klinc, Marija: Ekskurzija po Tržaškem. – JiS 26 (1980/81), 138–144.

Dolgan, Marjan: Pripombe k novemu učnemu načrtu za pouk književnosti v usmerjeni srednji šoli. – JiS 27 (1981/82), 26–32.

Dolgan, Milan: Naslov in razčlenitev. – JiS 26 (1980/81), 214–216.

Fatur, Silvo: Književnost I. Učbenik. (Poskusni učbenik). Maribor, Obzorja 1981. 277 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

– Mišljenje o rukopisu udžbenika Književnost I te oblici i metode rada s njim. Vera Gregorač: Udžbenik književnosti I, rukopis, Ljubljana, SR Slovenija. – Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika (Zagreb) 1981, br. 1, 27–31.

Gregorač, Vera: Književnost I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik. Maribor, Obzorja 1981. 90 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Kirn, Rafka, Ivo Zrimšek: Slovenski jezik I. Delovni zvezek. Poskusni učbenik. Maribor, Obzorja 1981, 113 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Kolar, Marija, Breda Pogorelec: Slovenski jezik I. Sporočanje. Poskusni učbenik. Maribor, Obzorja 1981. 102 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Kovačič, Lojze: Program oblikovanja književne vzgoje za literarne krožke v osnovnih šolah. (Klub mladih književnih ustvarjalcev pri Pionirskem domu – osnovnošolska skupina). – Mentor 2 (1981), št. 8, 4–8.

Kunst Gnamuš, Olga: Jezikovna vzgoja v osnovni šoli je pomanjkljiva. – Sodobna pedagogika 32 (1981), 49–55.

– Potrebna nam je znanstveno in interdisciplinarno zasnovana metodika. – Vzgoja in izobraževanje 12 (1981), št. 4, 12–16.

Pri pouku skladnje in jezikovnem pouku sploh.

– Sodobni koncepti jezikovne vzgoje. – Sodobna pedagogika 32 (1981), 369–374.

– Še o jeziku pri pouku matematike. – Sodobna pedagogika 32 (1981), 461–464.

Longyka, Igor: Merila za ocenjevanje šolskih glasil. – Mentor 3 (1981/82), št. 3, 8–13.

Mohor, Miha: Glasilo na magnetofonskem traku. – Mentor 2 (1981), št. 7, 3–6.

Nakrst, Marica: Motivacija učencev 8. razreda za branje Bevkovega romana Kaplan Martin Čedermac. – Vzgoja in izobraževanje 12 (1981), št. 1, 31–33.

Od realizma do moderne. Tretje slovensko berilo za višje srednje šole. Ured. Lojzka Bratuž – Marija Pirjevec. Trst, Deželni šolski urad za Furlanijo-Julijsko krajino 1981. 477 str.

Orožen, Božena: Po Dravski in Mislinjski dolini in njenem obrobju. – JiS 26 (1980/81), 180–185, 219–222.

Slabe, Vika, Olga Kunst–Gnamuš: Premagovanje jezikovnih težav v osnovni šoli. Besede naše so žive. I. Besedne vrste. II. Oblika besed. Delovni zvezek za učence. Lj., Pedagoški inštitut 1981. 217 str.

The Slovene textbook project. – V: Papers in Slovene studies 1978. New York, Society for Slovene studies 1981, 67–77.

Vsebina: William W. Derbyshire, The case for a Slovene language textbook; Henry R. Cooper, Jr., The case for a Slovene reader; Rudolph M. Susel, A Slovene text for non-slavists.

Slovenski jezik I. Poskusni učbenik. Napisali Janez Dular [idr.]. Maribor, Obzorja 1981. 164 str. (Srednje izobraževanje. Skupna vzgojno-izobrazbena osnova)

Stopar, Mirjana: Ciril Kosmač v osnovni šoli. Obrazložitev odlomka. – JiS 26 (1980/81), 216–218.

Učbeniki za književnost v srednjem izobraževanju. (Posvetovanje ob šesti mednarodni razstavi učil in šolske opreme (26. II. 1981). – Vzgoja in izobraževanje 12 (1981), št. 3, 3–37.

Vsebina: Franček Bohanec, Idejne in estetske razsežnosti literarne vzgoje v srednji šoli; Stjepko Težak, Vidiki povezovanja pouka književnosti, jezika in izražanja (sporočanja); Breda Rant, Dialektična interakcija med učencem, učiteljem in berilom; Zvonimir Diklić, Zapiski o metodičnem oblikovanju učbenika za književnost; Mihael Glavan, Konceptija učbenikov za književnost v srednjem izobraževanju (po SVIO) z vidika učnega načrta; Alenka Kozinc, Zasnova učbenikov za književnost v srednji šoli; Vera Gregorač, Delovni zvezek ob učbeniku za književnost v SVIO; Silvo Fatur, Učbenik književnosti I (v SVIO) ter oblike in metode dela z njim; Dora Gobec, Povezovanje književne in umetnostne vzgoje v srednjih šolah s pomočjo didaktičnih kompletov; Marija Pirjevec, Kratka informacija o slovenskih berilih za višje srednje šole v Trstu in Gorici.

Varl, Jože: Nekaj besed o urejanju šolskih glasil. – Mentor 3 (1981/82), št. 1, 7–14, št. 2, 6–10.

Vogrinc, Jože: Jezik pri pouku matematike. – Sodobna pedagogika 32 (1981). 266–281.

Zupan, Jože: Vloga mentorja pri tekmovanju za bralno značko. – JiS 26 (1980/81), 240–ov. III.

Žagar, Franc: Jezikovni učbenik in njegova uporaba pri pouku. – JiS 27 (1981/82), 16–20.

– Poučevanje frazeologije v osnovni šoli. – JiS 26 (1980/81), 178–179.

DODATEK ZA LETO 1980

JEZIKOSLOVJE

Čar, Janko: Kultura izražanja študentov na višjih (visokih) šolah s posebnim ozirom na Pedagoško akademijo in Višjo pravno šolo v Mariboru. – Zbornik Višje pravne šole Maribor 1 (1980), 227–236.

Dejanova, Marija: Nezasvisimijati infinitiv v s"vremeniji slovenski knjižoven ezik. – V: Ezikovedski proučevanja. V čest na akademik Vladimir I. Georgiev. Sofija 1980, 329–334.

Grobelnik, Slobodan: Poimenovanje gibal. – Zdravstveni vestnik 49 (1980), 436.

Groen, Ben M.: On the phonology of the Resian dialect – the consonantal system. – The studies in Slavic and general linguistics (Utrecht) 1 (1980), 69–101.

Hubad, Ivan: 400 zemljepisnih imen v 6 do 7 jezikih. – Mostovi 1980, št. 13, 45–75.

Slov., angl., fr., ruska, španska, nem., ital. in izvorna oblika.

J. G.: Jezikoslovje in slovensko prevajalstvo. – Mostovi 1980, št. 13, 16–22.

Jesenik, V[iktor]: »Slovenščina v javnosti«. – Mostovi 1980, št. 13, 27–34.

O sekciji pri SZDL, o posvetovanju v Portorožu.

Kastelic B., D. Novak: Deljenje slovenskih besed v procesorjih teksta. – Informatica 4 (1980), št. 2, 18–19.

Lük, Albina: Raba madžarskega in slovenskega jezika med učenci v Prekmurju. – Godišnjak Saveza društava za primenjeno lingvistiku Jugoslavije 3 (1979), 75–80.

Merkù, Pavle: Analisi di un dialetto come punto di partenza per proposte didattiche, culturali e letterarie. Trieste, Editoriale stampa Triestina 1980. 15 str.

O narečju in knjižni tradiciji v dolini Tera.

Nartnik, Vlado: Poskus nove obravnave slovenske skladnje. – Slavia (Praga) 49 (1980), 305–313.

Orzechowska, Hanna: Stopniowanie opisowe we współczesnym literackim języku słoweńskim i w obu językach łuzyczkich (studium konfrontatywne). – V: Zagadnienia kategorii stopnia w językach słowiańskich, t. II. Warszawa 1980, 39–65.

Pertl, Eman: Pogovorno oziroma pripovedno (literarno) ali anatomsko slovensko izrazje? – Zdravstveni vestnik 49 (1980), 508.

Ud ali okončina.

– Premalo izkoriščene možnosti, premalo uspehal – Zdravstveni vestnik 49 (1980), 410.

O medicinski terminologiji, o neuskajenosti med terminološko komisijo pri SAZU in rabo na medicinski fakulteti.

Plan(iranje)/načrt(ovanje)? – IB 14 (1980), št. 11, 21–25.

Vsebina: Z. Leder-Mancini, Tolmačenje vsebine in pomena pojmov plan in načrt; Denis Poniž, Nekaj misli o planu in načrtu; Marko Pleško, Ali je potrebno preveriti in ponovno opredeliti pomeni in vsebine pojmov: načrtovanje, plan, planiranje, družbeni plan, družbeno planiranje?; Ivan Urh, Planiram, planiraš, planiramo ...

Rojs, Jurij: Frazeološka problematika slovenskih družbeno-političnih besednih zvez v ruskem jeziku. – Zbornik Višje pravne šole Maribor 1 (1980), 237–245.

Skubic, Mitja: Bilingvizem na slovenski obali. – Godišnjak Saveza društava za primenjeno lingvistiku Jugoslavije 3 (1979), 101–105.

Stušek, Anton: Tehniška beseda o strojnih sestavih. – Strojniški vestnik 26 (1980), št. 10/12, 195.

Susič, Emidij: Pogovorni jezik v družinah. – Koledar GMD 1980, 143–144.

Szomi, Pál: A magyar és szlovén nyelv tudatos egybevetése-komparációja. – Naptár 1980, 121–126.

Primerjava med madž. in slov.

Šavli, Jožko: »Govorimo slovensko, mislimo pa nemško?«. – Koledar GMD 1980, 191–197.

Toporišič, Jože: O strukturalnem določanju besednih pomenov (ob glagolu biti). – Linguistica 20 (1980), 151–167.

LITERARNA ZGODOVINA

Cesar, Emil: Neznani zapisi revolucionarnih pesmi, nastalih v Medjurečju. – Jeklo in ljudje 4 (1979/80), 289–301.

Dolenc, Janez: Potres kot motiv v slovenski književnosti. – V: Potresni zbornik. Tolmin 1980, 351–365.

Kermauner, Taras: Obnova mita i rituala u savremenoj slovenskoj dramatici. – Zbornik Trećeg programa Radio Zagreba 1980, br. 4/5, 401–407.

– Žrec avangarde i njezin grobar. Prev. Kamilo Burger. Za tisak pripremio i predgovor prev. Slobodan Novak. Zagreb, Naprijed 1980. 304 str. (Jugoslavenski pisci).

Kersche, Peter: Bemerkungen zur Rezeption der slovenischen Literatur im deutschen Sprachraum 1945 bis 1978. – V: Prevodna književnost. Beograd, Udruženje knjiž. prevodilaca Srbije, 1980, 102–108.

Koruza, Jože: Sodobna slovenska literarna znanost med pozitivizmom in strukturalizmom. – V: Jugoslovanski seminar za strane slaviste, 31., 1980, Beograd: Savremeni tokovi u nauci o jeziku i književnostima jugoslavenskih naroda i narodnosti. Beograd 1980, 183–196.

Kovač, Anton: Unzeitgemässe Menschlichkeit: Das Kriegs- und Soldatenlied der Slowenen. – V: Kriegserlebnis: Der Erste Weltkrieg in der literarischen Gestaltung und symbolischen Deutung der Nationen. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht 1980, 312–330.

Krakar, Lojze: Jan Kochanowski w Słowenii i Chorwacji do roku 1941. – Poezja (Warszawa) 15 (1980), nr 8/9, 192–201.

Stanonik, Marija: Inverzija Matjaževega mita v himniko tovarišu Josipu Brozu-Titu. – Narodno

stvaralaštvo – folklor (Beograd) 19 (1980), sv. 74/76, 31–36.

ADAMIČ LOUIS

Klemenčič, Matjaž: Ob osemdesetletnici rojstva Louisa Adamiča, slovenskega izseljenca, ameriškega pisatelja, družbenopolitičnega delavca in praočeta etnicističnega gibanja v ZDA. – Zbornik občine Grosuplje 11 (1980), 197–202.

Vecoli, Rudolph: Louis Adamič in sodobno iskanje korenin. – Prav tam, 187–195.

Prev. iz Ethnic Studies, vol. 2, št. 3, 1978, str. 29–35.

CANKAR IVAN

Smolej, Viktor: Začetki zanimanja za Ivana Cankarja v krogu sodelavcev Dolnozemskega Slovačka. – V: Výročie vzniku časopisu Dolnozemský Slovák ako 75 rokov kontinuity slovenskej publicistiky vo Vojvodine. Novi Sad, Obzor 1979, 59–62.

Izšlo 1980.

JURČIČ JOSIP

Kastelic, Jože: Jurčičevo zanimanje za prazgodovinske gomile v Stični. – Zbornik občine Grosuplje 11 (1980), 175–178.

Kmecl, Matjaž: Jurčičevo uveljavljanje slovenskega romana. (Pred stoletnico pisateljeve smrti). – Prav tam, 151–159.

Potokar, Tone: Josip Jurčič in jugoslovanski svet. – Prav tam, 161–174.

KOPITAR JERNEJ

Birkfellner, Gerhard: Bartholomäus Kopitar und die Wiener slawischen Schriftaltertümer. (Literaturgeschichtliche Aspekte). – Österreichische Osthefte (Dunaj) 22 (1980), 302–310.

Pogačnik, Jože: Jernej Kopitar i kulturno-politička geneza južnih Slavena. – V: Jugoslovanski seminar za strane slaviste, 31., 1980, Beograd: Savremeni tokovi u nauci o jeziku i književnostima jugoslavenskih naroda i narodnosti. Beograd 1980, 147–171.

– Jernej Kopitar i Južni Sloveni. – Revija (Osijek) 20 (1980), 86–105.

PAVČEK TONE

Spasov, Aleksander: Životot – nasproti sèl – Razvitok (Bitola) 18 (1980), 161–166.

PREŠEREN FRANCE

Spasov, Aleksander: Za poezijata na France Prešern. – Razgledi (Skopje) 22 (1980), 838–847.

RIBIČIČ JOSIP

Jevnikar, Martin: O pisateljevem življenju in delu. – V: Sv. Jakob. Zgodovinski razgledi po življenju Slovencev v tržaškem delavskem okraju. Trst, ZTT, 15–29.

Str. 37–41: M. Jevnikar, Bibliografija Ribičičevih leposlovnih knjig, Minka Pahor, Šolska berila, pri katerih je Ribičič sodeloval.

Ribičič, Mitja: Zapis o očetu. – Prav tam, 9–14.

STRNIŠA GREGOR

Strniša, Gregor: Razgovor sa Gregorom Strnišom, savremenim slovenačkim pjesnikom. Razgovor vodio: Nenad Radanović. – Treći program Radio Sarajeva 1979/80, br. 27–28, 443–448.

SUŠNIK FRANC

Krivograd, Alojz: Dr. Franc Sušnik (14. XI. 1989–21. II. 1980). – ČZN n. v. 16 (1980), 3–5.

TRDINA JANEZ

Banaš, Leopoldina-Veronika: Janez Trdina u Rijeci. – Zbornik Pedagoškog fakulteta – Rijeka 1980, br. 2, 291–303.

VALJAVEC MATIJA

Kraker, Lojze: Hrvaška in slovenska publicistika o Valjavčevi knjigi »Narodne pripovjetke« (1958) ali »Narodne pripovjesti« (1890). – Sveučilište u Splitu. Filozofski fakultet – Zadar. Radovi. God. 19, sv. 19. Razdio filoloških znanosti (11) 1979/80. Zadar 1980, 187–194.

ŽUPANČIČ OTON

Darasz, Zdzisław: Z problemów ekspresjonizmu w liryce Otona Żupančiča. – Pamiętnik słowiański (Wrocław) 30 (1980), 89–99.

ANTOLOGIJA

Slovenska religiozna lirika. Izbr., ured. in spremeno besedo napis. Francé Vodnik. 2. izpop. izd. Celje, Moh. družba 1980. 124 str.

Str. 5–10: F. Vodnik, Uvod

METODIKA

Mirkulovska, Bistrica: Oton Župančič vo nastavnite programi vo SR Makedonija. – Literaturni zbor (Skopje) 27 (1980), br. 3, 79–82.

Od prvih zapiskov do romantike. II. slovensko berilo za višje srednje šole. Ur. Robert Petaros – Maks Šah. Trst, Deželni šolski urad 1980. 343 str.

Sestavil Marko Kranjec
s sodelovanjem Alenke Logar-Pleško
in Anke Sollner-Perdih

Zlatko Vince, Po poteh hrvaškega knjižnega jezika

Knjiga Zlatka Vinceja je bila objavljena pred dvema letoma (pred tremi leti, op. ur.) in je že sprejeta v srbohrvaško lingvistiko in zavest o njej kot nepogrešljivo in dragoceno delo.¹ To dejstvo kaže na njeno odliko, saj se v časovnem oddaljevanju njena vrednost ni mogla zmanjšati.

Skromno oznako v podnaslovu »Lingvistično-kulturnozgodovinski prikaz filoloških šol in njihovih virov« bi bilo nemara bolj primerno zamenjati z oznako »Zgodovina jezikovne zavesti pri Hrvatih«. To namreč Vincejevo delo pravzaprav je, čeprav upošteva samo tista pomembna stališča o jeziku, ki so bila izrečena bodisi neposredno ali pa v jezikoslovnih delih, kakršna so na primer *slovnica, slovar, jezikoslovni diskurz*.

Vincejevo delo je pomembno z več strani. Najprej predvsem zato, ker po svojem razumevanju in strukturiranju podatkov uveljavlja sodobno zgodovinsko misel v praksi. Tudi zgodovina jezika se namreč ne more omejiti samo na podatke, arhivsko gradivo ali bibliografijo, če je kot zgodovinsko misel, eno najbolj plodnih misli našega časa, ne želimo zablokirati. Kakor je človeška zgodovina odprt proces, tako je odprta tudi zgodovina kot metoda in razumevanje.

Knjiga je tako značilen poskus razbiti sheme in odpraviti posledice dogmatskega opazovanja jezika oziroma jezikoslovja. Primerjalnozgodovinsko jezikoslovje nam je zapustilo dediščino stvarnih in pomembnih dosežkov, pa tudi podzavestno razumevanje, ki implicite prepoveduje vsako nadaljnje vprašanje, dogmo, znotraj katere se nič ne dogaja in se niti ne more zgoditi. Ni težko dokazati, kako se tudi še danes v glavnem ukvarjamo s tistim, kar je samo okvir jezikovne zavesti, manj pa zavest sama. Naša premissljevana o jeziku so še vedno preveč normativna, praktična (tudi prakticistična), opremljena z neizogibnim sholastičnim okusom pragmatizma. Po svoje je znamenje usihanja ustvarjalne moči v stroki ali pa zapuščenje stroke. Umetno, pa tudi pretirano ustvarjanje »jezikovnih dilem« je verjetno že prvi znak gibanja v zaprtem krogu. V takšnem položaju imata zgodovina in njena misel svojo vrednost le, če nepreklicno potrjujeta naša stališča. Pogosto to ni daleč od navadnega prikrivanja dejstev.

Morda je v srbskohrvaškem jezikoslovju najbolj eklatanten primer t. i. *Dunajskega knjižnega dogovora* iz leta 1850. Ta dogovor vsebuje v bistvu meščansko ideološko predpostavko (»Znajuci (? – sic!), da jedan narod treba jednu književnost da ima«), ki ni bila v sto tridesetih letih ni-

koli potrjena. Ob taki predpostavki ima Dogovor obilico trditev, ki jih je zavrnil ne samo razvoj družbe, ampak tudi razvoj samega meščanskega jezikoslovja.

Pojem književnosti – naj omenim samo en pojem, s katerim se v Dogovoru ravna preveč enostavno – je kompleksen in heterogen fenomenološki stroj in danes nikakor ne pomeni tistega, kar je mišljeno v Dogovoru. Zato je jasno, da se ta Dogovor danes lahko obravnava samo tak, kakršen v resnici je. In to je – stopnja v razvoju jezikovne zavesti. Če se danes skušamo upirati tistim, ki se še leta 1980 sklicujejo na Dogovor, se ne upiramo Dogovoru, ampak današnji jezikovni zavesti, ki za svoje potrjevanje izbira ustrezne pretekle pojave, hkrati pa ni sposobna izpostaviti same sebe sodobni materialistični in dialektični kritični misli.

Vincejeva metoda spodbuja takšno obravnavanje. Pri tem bi bilo mogoče avtorju očitati le, da pri svojem »razgrinjanju podatkov« ni bolj odločno upošteval lastne vizije zgodovine knjižnega jezika. Ta pomanjkljivost Vincejeve knjige je zaradi svojega idealizma skoraj nestvarna. O tej lastnosti je spregovoril tudi Radoslav Katičić, ki je Vincejevim raziskavam napisal izreden predgovor, tako nabit z lucidnim razmišljanjem o jeziku, da bi sam zaslužil posebno kritično opazovanje. »Seveda ni treba pričakovati, da bo moč v tej knjigi dobiti popolno podobo, s katero bi kot z bolj pravilno lahko zamenjali doslej znano. Take naloge si pisec ni zastavil, pa tudi težko bi jo bilo uresničiti ob taki ravni dokumentiranih podrobnosti. To ni knjiga, iz katere se izve vse, kar je treba vedeti o njenem predmetu, niti niso v njej zaokroženi in med seboj usklajeni vsi miselni tokovi, ki se vežejo nanj. Namesto tega se ponuja obilica tistega, kar je treba pri takšnih razmišljanjih poznati, prikazani podatki so dokumentirani z neprekosljivo skrbnim in potrpežljivim iskanjem; z njimi naj oživi usodno obdobje, ki je odločno krenilo v končno standardizacijo novoštokavskega hrvaškega knjižnega jezika in se docela približalo njeni nepreklicni dovršitvi. Do sedaj smo jo opazovali samo skozi prizmo tega procesa ob koncu prejšnjega stoletja in ustalitive na začetku našega, pri tem pa se nam je izgubila izpred oči pestrost predhodnega razvoja. Preprosta celovitost rešitve je zasenčila bogastvo, ki se je skrivalo v boju s tem problemom. Ta knjiga vrača naši zavesti o knjižnem jeziku njegovo devetnajsto stoletje in pri tem ne zane marja izhodišč standardizacije v osemnajstem stoletju in njenih kali v še starejših obdobjih. Tudi osemnajsto stoletje je bilo povrnjeno naši zavesti šele pred kratkim, dosti prej pa se ni po-

¹ Zlatko Vince: *Putovima hrvatskog književnog jezika*, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1978, str. 629.

kazalo niti to, da moramo tudi o devetnajstem ponovno zvedit marsikaj tega, kar se je pozabilo. Ta knjiga nam sedaj ponuja bogato dokumentacijo. Čeprav je vsa naravna k posameznostim, se v njej nikoli ne izgubi celovita zgodovinska perspektiva.»

Knjiga vsebuje naslednja poglavja: A. Uvod v temeljno problematiko; B. Od Bašćanske plošče do Kačića in Reljkovića. (Pri izviri hrvatskega knjižnega jezika. – Čakavski knjižni jezik. – Kajkavski knjižni jezik. – Štokavski knjižni jezik. – Slovnice in slovarji. – Črkopis in grafija. – Prizadevanje za jezikovno čistost. – Vztrajno večstoletno prizadevanje za bogastvo in raznovrstnost našega pisnega izraza). C. Ob zori hrvatskega narodnega preporoda. (Književno nepodno, sociolingvistično pa pomembno obdobje. – Jezikovna vprašanja v Ilirskih provinciah. – Sime Starčević. – Grafijska vprašanja v Dalmaciji leta 1820. – Utrjevanje štokavske literarne prakse v Slavoniji in v drugih krajih. – Hrvaški kajkavski kraji pred preporodom. Znamenja usmerjanja k štokavščini.) D. Hrvaški knjižni jezik v obdobju ilirizma. – (Jezikovno-narodnostna vprašanja v obdobju ilirizma. – Slovnica in leksikografska dela v obdobju ilirizma. – Splošni pogled na obdobje ilirizma.) E. Apologija hrvatskega knjižnega jezika v obdobju absolutizma v severni Hrvaški. (Dogodki okrog leta 1850. – Polemike glede štokavščine. – Nadaljevanje preporodnih idej.) F. Zadrski jezikovnokulturni krog. Zora dalmatinska. (Obdobje pred snovanjem Zore dalmatinske. – Snovanje Zore dalmatinske. – Grafijska vprašanja v Zori dalmatinski. – Ikavski in ijekavski govor. – O jezikovni teoriji in praksi v Zori dalmatinski. – Pomen Zore dalmatinske pri zastavljanju in reševanju jezikovnih vprašanj.) G. Zadrski jezikovnokulturni krog v šestem desetletju devetnajstega stoletja. (Ujemanja in razločki v pogledih na knjižni jezik v ožji Hrvaški in Dalmaciji. – Terminološki izrazi v sodstvu in javni upravi. – Smrt Š. Starčevića ob koncu absolutizma. – Starčevićeve zasluge za hrvaški knjižni jezik.) H. Reška filološka šola. (Ustanovitelj reške filološke šole, njeni privrženci in nasprotniki. – Jezikovne in pravpisne lastnosti. – Puristična prizadevanja. – Literarni izraz. – Pomen reške filološke šole.) I. Narodni preporod v Dalmaciji v luči jezikovnih nasprotij. (Delovanje Stjepana Ivčevića. – »Il Nazionale«. – Narodni list. – Stališče A. Kuzmanića do narodnjakov in ijekavščine.) J. Hrvaški knjižni jezik po zmagi ljudske stranke (1870) v Dalmaciji. (Vse pomembnejši položaji hrvatskega knjižnega jezika v javnem življenju. – Premoč ijekavščine. – Jezikovna povezanost Dalmacije in severne Hrvaške. – Večje poudarjanje hrvatskega imena. – Desetletje uveljavljanja hrvatskega knjižnega jezika v javnem življenju.) K. Rast, delo in zaton zagrebske filološke šole. (Šestdeseta leta v hrvaškem jezikovnokulturnem življenju. – Šulekov Nemško-hrvaški slovar iz leta 1860. – Nova pojmovanja o knjižnem jeziku. – Drugo leksikografsko-terminološko delo Bogoslava Šuleka. – Polemike glede različnih pojmovanj knjižnega jezika. – Pravo-

pisno-jezikovna uveljavitev zagrebske šole. – Konec zagrebske filološke šole.) L. Sklepna beseda. Vsa poglavja sem namenoma navedel, saj že sama problematika pričča o širini zasnovne in o naporu, ki ga je terjala obravnava.

Dosedanja kritika² Vincejevega kompandija se je izrazila o knjigi zelo pohvalno, opomnila pa je tudi na nekatere manjše pomanjkljivosti, ki pa v ničemer ne zmanjšujejo pomena knjige. Menim pa, da se ob tej priložnosti velja dotakniti še drugih vprašanj, ki jih nakazuje Vincejevo delo, ko posredno ali neposredno problemso obravnava in oblikuje lastni repertorij teoretičnih stališč. Novejše jezikoslovje je razčistilo s terminom »ljudski jezik« (na srbohrvaškem področju). Z njim se označuje celotni srbskohrvaški jezikovni diasistem ter tako jasno onemogoča vsako drugo pojmovanje, ki se s terminom »ljudski« pogosto označuje samo kot novoštokavski idiom, ki so ga v javnosti vpeljali v 19. stoletju; po tem pojmovanju bi bila raba pred 19. stoletjem označena kot »neljudska«. V aktualističnem opredeljevanju med enim in drugim je bil izid znan vnaprej.

Termin »knjižni jezik« ni natančen in je ponekod razlog za nenamerne ali namerne nesporazume. Nekdanji Brozovičev predlog termina »standardni jezik« se v vsakdanjem jezikoslovnem razpravljanju vse prepočasno uveljavlja, čeprav ima to dragoceno prednost, da ločuje normirani in kodificirani jezik v pojmovanju instrumenta sodobne civilizacije (»standardni«, tj. standardiziran po normah) od ostalega jezika (ki se kaže zunaj tega področja), kar je zlasti izrazito v hrvaški jezikovni kulturi (za razliko od srbske, kjer obstaja izrazita dihotomija: jezik s starocerkevnoslovansko podlago – jezik z novoštokavsko podlago).

Poleg termina »standardni jezik« nam je potreben tudi termin »jezik književnosti«, ki označuje jezikovne mikro- in makrostrukture književnih del, kadar ta konstituirajo tako imenovano književno fikcijo in iluzijo. V tako pojmovanem delu jezik ni samo preprost komunikacijski sistem, ampak tudi sistem prenašanja izbranih misli, filozofskih stališč, stilnih formacij, kompozicije, verznihih struktur, vrst, zvrsti itd. ter se razlikuje predvsem po svoji strogi raznovrstnosti. Za jezik hrvaške književnosti je to zelo pomembno, saj je ta književnost tako v preteklosti kot danes pisana v treh dialektnih idiomih.

Zgodovina jezikovne zavesti ki se v takšni terminološki in spoznavni trihotomiji počutila veliko bolje. Predvsem zato, ker bi se izolirala problematika standardnega knjižnega jezika. Če je današnji knjižni standardni hrvaški jezik zgrajen na novoštokavskem idiomu, je mogoče v zgodovinskem prostoru to idejo spremljati, opisovati in vrednotiti od njenih začetkov do danes. To

² Asim Peco: Staze jezika. Književne novine, Beograd april 1979, št. 581; Mate Simundić: Zlatko Vince: Putovima hrvatskog književnog jezika, Dometi, XII, 12, Rijeka 1978; Stjepan Babić: Korijeni hrvatskog književnog jezika, Jezik, XXVII, 1, Zagreb 1979.

bi bila tista rdeča nit, ob kateri bi se sistematično lahko registrirali različni divergentni predlogi, poizkusi, šole, jezikovna dela: vsaj v duhu hegl-ovske metode in postopka (teza – antiteza – sinteza).

V trenutku, ko bi spoznali problematiko standardnega knjižnega jezika v njegovi zgodovinski perspektivi, bi postali jasnejši problemi jezika književnosti, ki se s standardnim jezikom lahko nevtralizirajo, ali pa tudi ne. In prav ob jeziku pretekle in sedanje sodobne hrvaške književnosti je druga možnost precej pogosta.

Če bi sprejeli tako razdelitev, se niti Vinceju niti drugim raziskovalcem ne bi bilo treba zatekati k tako kompromisnim terminološkim rešitvam, kot so »čakavski knjižni jezik« – »kajkavski knjižni jezik« – »štokavski knjižni jezik«. Kaže, kot da bi Hrvati imeli toliko knjižnih standardnih jezikov, kolikor imajo dialektnih sestavov. Če na primer vemo, da se jezika Šiška Menčetića in Ignjata Đurđevića med seboj precej razlikujeta prav po svojih materialnih dialektnih podobah, čeprav sta oba dubrovniško-štokavska, potem se bomo težje strinjali s takšno terminološko poenostavitvijo. Jezik Frana Krsta Frankopana bi bil stokavsko-kajkavsko-čakavski. Če bi bili dosledni, bi morali imeti vsi tako imenovani krogi, pa tudi posamezni pisatelji teh krogov, vsak svoj knjižni jezik samo zato, ker so pisali književna dela ali knjige v tistem idiomu, ki so ga poznali. Absurdnost takšne predpostavke je posebej vidna pri sodobnih avtorjih. Jezik Miroslava Krleže bi potemtakem morali imenovati štokavsko-kajkavski knjižni jezik, jezik Marina Franičevića pa štokavsko-čakavski, da drugih hrvaških književnikov niti ne omenjamo. Nedvomno takšna pojmovna in terminološka naravnost ne samo ločuje, temveč tudi združuje knjižni jezik in jezik književnosti ter so zato bila medsebojna prepletanja vedno mogoča. Toda to nikakor ni slabost jezika, temveč kvečjemu slabost našega prakticističnega in »zaokroženega« načina mišljenja.

Če bi bil Vince pri tem bolj radikalen, nemara bi morali reči bolj pogumen, bi se mu verjetno ne zgodilo, da bi za eno najpomembnejših leksikografskih del, za *Rječosložje* Joakima Stullija, moral klicati za pričo Vatroslava Jagića: »Stullijev slovar bo neglede na velike pomanjkljivosti in grobe napake, zablode in stranpoti vendarle ostal, po besedah V. Jagića, doslej najvidnejši leksikografski pojav na področju našega knjižnega jezika, čeprav po zasnovi zaostaja za Karadžićevim slovarjem.« (str. 159)

»Našega knjižnega jezika«? Toda – katerega? Našega današnjega ali pa tistega Stullijeve dobe? Približuje se spoznanju, da Stulli razume leksikografijo kot umetnostno kreativno maniro in so zato v slovarju opazne plasti baročnega razumevanja jezika književnosti. Vukova doba, doba romantike, je prinesla tudi spremembo ustvarjalne poetike v jeziku, in to tako v njegovi materialni podobi kakor tudi v širokem pomenu jeziko-

slovja. Piscu je blizu, o čemer govori Katičić: »Razprave o teh vprašanjih so kazale tendenco, da se raztegnejo v nedogled, precej hiter ritem moderne Evrope pa je zahteval, da se gordijski voz zel preseka. To je bilo tudi storjeno, in sicer s stališča jezikovne avtoritete v imenu zakramenta »čistega ljudskega jezika«, torej s stališč, ki so takrat bila splošno sprejemljiva. Da bi ta avtoriteta vendarle ostala izven diskusije ter tako, kolikor je le mogoče, absolutna, je bilo treba pozabiti razprave, ki so bile prekinjene, argumente, ki so ostali zanemarjeni. Pisatelji devetnajstega stoletja, ki so jih širše plasti bralcev še naprej brale, kot na primer Šenoa, so bili z lektorskimi posegi prilagojeni zahtevam in namenom končne standardizacije. Odtod amnezije. Avtoriteta tako ni mogla biti postavljena v svoj pravi zgodovinski kontekst, ker tedaj morda ne bi bila dovolj avtoritativna, ampak se je uresničevala neposredno iz absolutnih, bolj ali manj izvenzgodovinskih vrednot. Teorija knjižnega jezika (kakor tudi vse pisanje o njem) pa je dobila pri nas izrazito apologetski značaj.

Moramo sicer priznati, da ta načelna problematika historizma in ahistorizma pri nas komaj prodira iz svojega teoretičnega zapečka. Morda jo je zato pretirano pričakovati v takem pionirskem delu, kot je Vincejevo; toda o tem je treba razmišljati, kakor je pred kratkim dejal Matej Jeličić,³ »sodobno pojmovanje sedanjosti presega obe skrajnosti tako, da zgodovino pojmuje kot sedanje spoznanje o preteklosti. Sodobni zgodovinar se niti pri najboljši volji ne more brez distance živjeti v srednji vek. Naj se zgodovinar kulture še tako trudi, ne more v stvaritvah preteklosti videti samo tega, koliko so te stvaritve prisotne v tedanjih družbenopolitičnih, gospodarskih, kulturnih, ambientalnih in stilnih razmerah, kajti vsaka stvaritev je tudi anticipacija nekih vrednot, ki jih sodobniki niso videli, sodobnemu zgodovinarju pa so jasne«.

Posebna vrednost Vincejeve knjige je med drugim prav v tem, da začenja teoretično diskusijo o epistemologiji in hermenevtiki jezikovne zgodovine ter v njej tudi sodeluje.

Vatroslav Kalenić
Filozofska fakulteta v Ljubljani

³ Matej Jeličić: *Ažuriranje ili život*, Oko, Zagreb, 13.–27. XI. 1980.

Slovenski književniki v češkem leksikonu jugoslovanskih piscev

Slovník spisovatelů Jugoslávie: srbská a černo-horská, charvátská, bosensko-hercegovská, slovinská a makedonská literatura; Praha, 1979; 555 str.

Že dobri dve leti je, kar je izšel v Pragi leksikon jugoslovanskih piscev, zatorej prihaja naše poročanje z očitno zamudo. Najbrž pa je prav, da tako pomembno edicijo za našo stroko slovenskim bralcem vsaj predstavimo, češkim ustvarjalcem leksikona pa z dopolnitvami ali popravki omogočimo izboljšanje priručnika za morebitno drugo izdajo.

Knjiga se začena z 90 strani dolgo uvodno študijo, ki obširno nakaže razvoj posameznih jugoslovanskih literatur; slovenski literaturi je posvečeno okrog 20 strani (str. 60–78). Ne bi se mogli strinjati, da je V zarje Vidove umetniški vrh Župančičeve lirike, kot meni češki pisec. Glede na sorazmerje (omenjena so le glavna imena slovenske književnosti) ni umestno, da je na str. 77 navedena cela vrsta mlajših pesnikov – od Birse do Žigona – ko pa hkrati sploh niso omenjeni predstavniki naše novejše pripovedne proze ali dramatike. Če pogledamo statistično, je dobila slovenska literatura 180 gesel (179 avtorjev + Brižinski spomeniki) od okoli 900, kolikor jih obsega leksikon. Gesla za slovensko književnost je obdelal Viktor Kudělka.

V splošnem lahko rečemo, da so predstavitve naših književnikov primerne, zgoščene in zanimive. Čutiti je avtorjevo dokajšnjo obveščenost in precejšnjo razgledanost po gradivu. Napak pa je kljub temu kar dovolj; tu pa se človek sprašuje, zakaj ni dal češki pisec prebrati prispevkov pred natisom kakemu slovenskemu strokovnjaku, ki bi mimogrede opomnil na nadležne pomanjkljivosti. Opuščam razpravo o tem, kdo bi še lahko bil uvrščen v leksikon. Priznajmo, da ta stvar ni rešljiva obenem za vse strani; vedno bo komu manjkal kak avtor, obenem pa obseg in sorazmerja z drugimi (nacionalnimi) avtorji zahtevata svoje. Včasih so opazna nesorazmerja pri dolžini gesel (npr. Drabosnjak enako kot Kosovel ali celo več kot Trdina(!) ipd.); ne veš, zakaj je uvrščen v leksikon Sardenko, ne pa Cajnk ali Medved ali Jalen itd. Bibliografija avtorjev je seveda podana v izboru, zato v njej včasih pogrešaš to in ono. Vendar verjetno kakega zanesljivega ali zadovoljivega izhoda ni (razen če je bibliografija kompletna). Glede na to, da je leksikon izšel 1979, bi bilo prav, da bi bili uvrščeni vanj podatki vsaj do konca 1977.

Med stvarnimi napakami in pomanjkljivostmi so na primer takele. Pri Erjavcu je med njegova dela

pomotoma uvrščen spis pisateljevega soimenjaka-publicista Slovenci. Pri Govekarjevem delu Oh, te ženske ne gre za izbor G. proze, ampak enostavno za zbirko črtic in novel. Če je pri Grün u omenjen izbor Radosna Melpomena, očitno manjkajo Pisma iz stolpa, obsežnejši izbor iz njegove esejistike. Pri Hiengu ne bo držalo, da deluje kot režiser v ljubljanskem narodnem gledališču, ko pa je svobodni književnik. Ni jasno, zakaj bi bili Jarčevi dramski deli (Izgon iz raja, Ognjeni zmaj) torzo. To sta pač specifični enodejanki, torzo bi bil kvečjemu Vergerij, ki pa v članku ni omenjen! Jarčeva povest Jalov dom ne sodi med mladinska dela. Pri Javoršku ni pravilen naslov Kraj hrepenanja, ampak Konec hrepenenja. Kavčičev roman Žrtve je trilogija, torej Žrtve I–III in ne I–II, kot piše v knjigi. Pri Koblarju bi bilo prav, da bi bila omenjena njegova avtobiografija Moj obračun. Zakaj je Lipuš obravnavan pod Kostankom, ostaja vprašanje. Pod psevdonimom Kostanek je izdal le svojo prvo zbirko črtic, vsa ostala dela pod F. Lipuš. Zares pomanjkljivo je obdelan Lojze Kovačič, saj niso omenjeni niti njegova romana Sporočila v spanju in Resničnost niti izbor Preseljevanje niti kako mladinsko delo. Pri I. Lahu sta Angelin Hidar in Sigmovo maščevanje povesti in ne drami, kot piše v članku. Če so bila pri Malenškovi obilno omenjena zgodnja dela, tudi ob izboru bibliografije ne bi smeli prezreti nekaj njenih zgodovinskih in biografskih romanov. Pri Maslju-Podlimbarskem niso notirani njegovi predvojni (sicer torzo) zbrani spisi (I, II, IV), zlasti ker so pri drugih avtorjih tovrstne edicije omenjene. Menart ni predstavljen tudi kot prevajalec, kar je pomanjkljivost, saj je prevajanje odličen sestavni del njegovega opusa. Pri Mencingerju so omenjena le Zbrana dela I–III, čeprav je 4. knjiga izšla že 1966! Najobsežnejše delo M. Miheličeve ni tetralogija, temveč heksalogija – šestdelni družinski roman o Ravnih Plamen ali dim. Od v knjigi omenjenih romanov April ne sodi v sklop heksalogije. Pri Mikelnu Satire in pa Kako se je naša dolina privadila svobodi nista mladinski deli. Pregljeva drama ni Azrael, marveč Azazel. Pri Slodnjaku ni omenjen roman o Cankarju Tujec (izšel že 1976). Svetinova Ukana je resda najuspešnejša knjiga po 2. svetovni vojni, ni pa najobsežnejše slovensko literarno delo o 2. svetovni vojni; le-to je kljub obsežnosti Ukane še vedno Kranjčeva nedokončana tetralogija Za svetlimi obzorji. Pri Štihu manjkata knjigi Osnutki in Paradigme, ki sta do redakcije leksikona že izšli. Pri Venu Tauferju je zadnja zabeležena zbirka iz leta 1969 (Vaje in naloge). Čudna napaka je pri Tavčarju, saj je Cvetje v jeseni proglašeno za ciklus pripovedk, delo V Zali (pisano V zali) pa je narobe prevedeno (V zači = V zarji). Pri litera-

turi o Tavčarju je navedena Krambergerjeva študija o Visoški kroniki, ne pa temeljna monografija o Tavčarju, delo M. Boršnikove Ivan Tavčar leposlovni ustvarjalec. Pri Josipu Tavčarju je napačno prevedena drama Zeh pred smrtjo (Tésně před smrtí = Tik pred smrtjo). V članku o Trubarju je napačno pisano Bonamo (prav: Bonomo). V uvodu in preglednici je letnica izdaje prve slovenske knjige 1550, v geslu o Trubarju 1551. Valvasorja le ne kaže proglašati za slovenskega pisatelja. Tudi informacija, da je 1936 izšel slovenski tekst Slave, je pomanjkljiva (izšel je le izbor, kot so izhajali izbori tudi po vojni, a v geslu niso zabeleženi).

Pri Zdravcu je netočno citirana knjiga Slovenska ekspresionistična enodejanka, prav: Upor: slovenska ekspresionistična enodejanka in prizori, vendar je v tej knjigi Zdravec le urednik in pisec spremne študije, kar iz navedbe v leksikonu ni razvidno. Zadnja navedena zbirka pri Zajcu je iz leta 1968 (Ubijalci kač). Vsekakor sodita v čas do izdaje leksikona še izbor Glava sejavka in zbirka Rožengruntar. Če so pri Zidarju že ločena mladinska dela od del za odrasle, spada Pišem knjigo prav gotovo med mladinska. Pri Zormanu je napačno zapisano delo Sedemnajstem; pravičen naslov povesti je V sedemnajstem, In slednjič še Župančič. Napačno je pisan naslov Znaš, poet, svoj dolg; prav: Veš, poet, svoj dolg. Ne trdim, da so to vse napake (izpisal sem jih po enkratnem branju), in kako bistro oko bo še kaj dodalo.

Leksikonskemu delu sledi še obsežnejša kronološka preglednica jugoslovanskih književnosti od začetkov do 1977. V tem pregledu je še napačno označeno Levstikovo Popotovanje kot zbirka pripovedk. Naslov Kosovelove knjige iz leta 1927 je samo Pesmi in ne Izbrane pesmi (tak je naslov Ocvirkove izdaje iz leta 1931). Vorančeva Jamnica je izšla že 1945 in ne 1951. Ni prav M. Borko, temveč B. Borko. Zbirka S. Makarovičeve Pelin žena je prevedena kot Pelyněk žen, kar ne bo najbolje.

Pri avtorjih so posebej označeni prevodi v češčino, kar je dobrodošla informacija tudi za slovenskega bralca.

Slovník spisovatelů Jugoslávie je izšel v prikupni priložni obliki in spada v serijo Slovníky spisovatelů (založba Odeon), v kateri so že izšli leksikoni francoskih, italijanskih, španskih in portugalskih (skupaj), poljskih, madžarskih, grških, bolgarskih, ameriških (ZDA), azijskih in afriških (skupaj), severnoevropskih ter sovjetskih pisateljev. Ob tem vidimo, da se Slovencem po čem takem lahko cede le sline, saj ne premoremo niti priložnega leksikona svetovnih pisateljev, kot

ga imajo Hrvati (Strani pisci), pa tudi na (mali) leksikon slovenskih književnikov še čakamo (slednji bo menda le izšel še letos).

Če se povrnemo k češkemu leksikonu jugoslovanskih piscev, moramo dodati, da gre za pomembno in oprijemljivo posredovalno dejanje, ki poživlja sedanje razmeroma skromne češko-slovenske kulturne stike.

Andrijan Lah
Slovenska knjižnica v Ljubljani

Od etičnih, estetskih, filozofskih in idejnih razsežnosti svobodne odgovornosti umetniške besede do razmerja pesniki – poezija – zgodovina

I. srečanje slovenskih pesnikov, Kranj 1981. Poezija, pesniki in zgodovina. Ur. France Pibernik in Franc Drolc. Osrednja knjižnica v Kranju, 1982, 140 str.

O drugem srečanju slovenskih pesnikov v Kranju (25. in 26. februarja) bi se zaradi sosledja dogodkov (literarni večer, simpozij o odgovornosti poezije, zbornik prvega srečanja slovenskih pesnikov) dalo poročati takole: 1. o namenu kranjskih pesniških srečanj, 2. literarni večer kot od drski dogodek in izhodišče za simpozij, 3. simpozijijski del: tema in realizacija, 4. simpozijijski zbornik kot zapis izoblikovanih spoznanj in spontane razprave o sedanjem slovenskem pesništvu.

1. Iz uvodnega besedila v simpozijijski zbornik zvemo, da sta pesniška srečanja narekovali dejstvu: da v Kranju v Prešernovem tednu ni nobene izrazito pesniške prireditve in da na Slovenskem ni osrednjega pesniškega srečanja, kakršna imajo že dolga leta v drugih republikah in po svetu. Srečanje spremlja simpozij o poeziji, ki si vsako leto izbere okvirno temo. Prireditvev je odprtega značaja in dostopna ne le vabljenim pesnikom in referentom, temveč slehernemu občanu. Kot najbolj odprt se je zaradi prostorske razmestitve dogodkov izkazal literarni večer.

2. Literarni večer, na katerem je štiriindvajset pesnikov prebralo, recitalo ali ustvarilo eno ali dve pesniški besedili, je bil na zunaj organiziran mehanično: pesniki so predstavljali svoja dela po abecednem redu priimkov od Avanza do Zagoričnika; tudi izbor besedil ni bil enoten: slišali smo že natisnjene pesmi (Veno Taufer), namišljene ali resnične citate nepesemskih besedil (Andrej Brvar), pesniške posege v simpozijijsko temo (Saša Vegri, Jože Snoj), bili priča nastajanja pesniškega besedila iz naključnih citatov iz mor-

da tudi naključno izbranega neavtorjevega dela (Matjaž Hanžek) ali celo lepljenju časnikarskega poročila o najvišjih osebnih dohodkih na Hrvaškem z motom Prešernove Glose (Franci Zagoričnik, ki je zaman poskušal ogreti občinstvo, da bi za njim skandiralo Prešernove verze). Kljub razlikam v odrski predstavitvi pesniškega besedila in kljub mehanični razvrstitvi avtorjev je bil literarni večer svojevrsten prikaz sodobnega slovenskega pesništva od Rudija Miškota do Borisa A. Novaka, z Zagoričnikovim finalom¹ pa je učinkovito uvedel v simpozijski del.

3. Tudi simpozijski del je razvrstil referente po abecednem redu. Na žalost nista prebrala tez o odgovornosti poezije Bojan Štih, ki se simpozija ni udeležil, in France Pibernik, ki je simpozij vodil. Štihove teze z naslovom *(Ne)odgovornost poezije* so objavili Naši razgledi,² Pibernikovo besedilo o tem, da je pesnik odgovoren za to, česar ni napisal, pa verjetno čaka na objavo v simpozijskem zborniku. Drugi referati so osvetlili problem s stališča »psihosocialne povezanosti pesništva in družbe« (France Forstnerič), odnosa med odgovornostjo in moralo (Vladimir Gajšek), zapletene pesnikove odgovornosti, ki je »zasnovana v tem, da odgovarja smislu in resnici v njuni razločenosti, ker se samo iz takšne njegove naravnosti lahko poraja tisto hrepenenje po njuni izkustveno nedosegljivi identiteti, kakršna se odlaga v pesniško delo, metafizična tesnoba, groza sveta, pekel al' nebo, ki označujejo njegovo eksistenco, so nepogrešljivo človeško ozadje tega dela« (Niko Grafenauer). Razkrili so tudi družbeno-ideološke možnosti poezije kot ode in elegije in znotraj zvrsti odkrivali odgovornost pesniške besede (Taras Kermauner), opozorili na dejstvo, da beseda 'odgovornost' ni iz pesniškega sveta (Ervin Fritz) in ob konkretnem gradivu definirali in dokazali *presežnost poezije* (Hribarjeva interpretacija Kocbekove Darežljivosti pesmi). Izkazalo se je, da slovenska poezija še »ni uspela narediti tistega korenitega (radikalnega) prestopa, ki bi v pravo luč, enkrat za zmeraj, postavil tudi vprašanje o odgovornosti, še bolj pa tisto, kar se skriva za navidez tako neproblematično rečjo« (Denis Poniž), da pa je hkrati »izginotje Benjaminove aure« odprava vsestranske »božanske« odgovornosti in začetek njenega funkcioniranja v smislu zožene, parcialne odgovornosti – utilitarnosti: šlo naj bi za eliminacijo poezije kot posebne resničnosti« (Dimitrij Rupel). O družbeni odgovornosti poezije je treba govoriti, ker je »naša družba zašla v globoko krizo, ki jo najbolj občutimo v kulturi: ... estetski in etični interesi so zasebna zadeva nekaterih posameznikov in postranska tema v našem javnem življenju ... , zato je temeljno vprašanje etike, estetike, filozofije, svobode in umetniške besede, ali hočemo kopati grobove civilizaciji in kulturi, ali pa izražati vrednote duha« (Samo Simčič). V tej »pat poziciji je odgovornost še večja: ne ubiti poezije. Ne odgovornost poezije, torej, temveč odgovornost poeziji! Ne odgovornost umu, temveč odgovornost umak« (Jože Snój), skratka: »edina odgovornost pesnjenja je odgovornost jeziku, ... le-

pemu in strašnemu orodju in orožju ... kajti pesnjenje mora živeti samo v *svobodi dogovarjanja*« (Ivo Svetina).

Ključne misli in odlomke je bilo treba navesti zato, da bi v soglasju, ki ga je večkrat naglasila diskusija, zaživela tudi različnost pogledov in izhodišč. Razprava je še enkrat opozorila, da je pesnik odgovoren poeziji (Bogdana Herman), zato naj piše poezijo in ne besedila (Saša Vegri), odprla pa je tudi vprašanje odgovornosti pesnika pesniškemu izročilu: Niko Grafenauer se je vprašal, kakšen je naš dolg Francetu Balantiču, Tomaž Salamun je razširil vprašanje z Vojkom Gorjanom, Andrej Brvar pa s Stankom Majcnom. Boris A. Novak je pozval prisotne, naj pošljejo protest skupščini SRS zoper založniško krčenje in na ta način opozorijo družbo na njeno odgovornost poeziji. Le redki glasovi so se dotaknili referatov (Svetina o Kermaunerju in Grafenauerju, Poniž o Štihu, zlasti o njegovi šesti tezi), drugi: Forstnerič, Šmit, Pibernik, Jan itd. so razvijali Grafenauerjevo vprašanje o Balantiču. Na koncu je France Pibernik formuliral temo naslednjega srečanja: *Prelom v poeziji sedemdesetih let*.

4. Zbornik prvega kranjskega srečanja slovenskih pesnikov prinaša deset referatov. Uvodni, Pibernikov, je mišljen kot izhodišče: poziva k razpravljanju o trojnem razmerju: pesnik-poezija, pesnik-zgodovina, poezija-zgodovina in vsako izmed njih ilustrira s primeri iz slovenskega pesništva. Tako izoblikovanemu izhodišču se najbolj približuje Simčičev prispevek, ki iz devetih postavk celovitega upodabljanja sveta (čuti, opažanje, občutki, dojemajoča duša, misli, samostojne zamisli, lastna duhovna osveščenost, notranji človek v ustvarjalcu) prerašča v programsko besedilo o lastnem pesništvu. Razmerja med poezijo in zgodovino se loteva Andrej Medved v besedilu *Poezija; njena »zgodovinskost«*; omejuje se na minorne pesnike, ki so času zelo izpostavljeni, in odgovarja na vprašanje, kako doseči političnost kot izjavno moč poetskega diskurza, z interpretacijo Arnaudove pesmi *Telo brez organov*. Denis Poniž širi Pibernikovo izhodišče z razmerjem *Znanost? Poezija? Zgodovina?* in poskuša prikazati, kako se poeziji približuje kot znanstvenik in kako jo čuti kot pesnik. Drugi prispevki segajo daleč čez okvir simpozijske tematike (Niko Grafenauer, *Poezija med molkom in ideologijo*, Jože Snój, *O tistem, »kar je«*, Dimitrij Rupel, *Teze o možnostih literature*, Tine Hribar, *Poezija in njena avtopoetika*, Taras Kermauner, *Poezija in kritika*), so metodološko, nazorsko in filozofsko raznoliki, predvsem pa bralsko vznemirljivi in jih ni mogoče na kratko oceniti, zato naj dodam samo, da so imenitno izhodišče za diskusijo, ki jo zbornik prinaša v celoti, in nujna informacija pri sprejemanju referatov o odgovornosti poezije.

¹ Franci Zagoričnik, *Večeri slovenske poezije*, Mladina, 15. aprila 1982.

² Naši razgledi, 9. aprila 1982.

Posebno mesto v tej publikaciji ima Novakovo besedilo *Poezija časa*, avtointerpretacija zbirke *Hči spomina*.

Simpozijски zbornik prinaša torej raznovrstno in zanimivo gradivo: za zgodovinarja sodobne slovenske književnosti je bogat vir informacij o njeni naravnosti in samozavedanju, bralcu pesniške besede pa vznemirljivo dodatno branje.

Tone Pretnar
Filozofska fakulteta v Ljubljani

Pričevanja o Reziji

Knjiga, porojena iz sanj. Tako je na samem začetku, v uvodu, označen načrt družbenogospodarskega in kulturnega razvoja Rezije, ki je izpod uredniškega peresa Renata Quaglie izšel natisnjen v knjižni obliki pri Založništvu tržaškega tiska. Naslov: »Rezija – jezik zemlje, jezik kruha.« Iz svoje vsebine in osnovne naravnosti pa nam ta knjiga narekuje še pregled nekaterih pred kratkim objavljenih tekstov, ki so prav tako vezani na najzapadnejši del slovenskega etničnega prostora in bodo zato v nadaljevanju predmet našega zanimanja: Ade Tomasetig »Pravce mojga tat an moje mame« in Milka Matičetova bibliografija »Resia« (Rezija). Toda, ad rem!

Knjiga »Rezija – jezik zemlje, jezik kruha« nosi v sebi resnično dokaj stvarno naravnost. Sanje, ki so jo navdihnile, so sicer res daljne, sedanjemu položaju Rezije navidez tuje. Vendar niso nedosegljive. Če jih namreč prekodiramo v jezik zemlje in kruha, zvenijo takole: »Ta razvojni načrt... si zamišljamo kot sredstvo za doseg osnovnega cilja: ohranitev in rast kulturnih vrednot naše etnično-jezikovne manjšine«. Rezija stopa torej iz muzejev, iz dialektoloških kart in jezikovnih razprav, ki so jo kot Prometeja sicer upravičeno vklepale na skalo lingvistične arhaičnosti, obenem pa posploševale to vizijo tudi na pečine življenjskega in družbenega. Rezija hoče in mora živeti. Dokaz za to je tudi ta knjiga, ki jo je spodbudila Kmetijska zadruga »Ta rožina dolyna« iz Solvice kot prvi korak in pomagal pri stvarni obnovi teritorija ter njegovega družbenega tkiva. Sem gre uokvirjati tudi vrsto psov, v večerov ob praznovanjih Prešernovega dne, ki so Rezijo z nastopom njenih pesnikov, pevcev, glasbenikov, pesalcev vključili pod geslom »Rezija ma, ti si makoj ma« (Rezija moja, ti si samo moja) v sklop vseslovenskih matičnih pobud na dan kulture. Oddaljena in geografsko zamejena dolina cvetja, ki so jo po znanstvenem odkritju Jana Potočkega iz leta 1790 osrednjemu slovenskemu prostoru jezikoslovno približali zlasti Izmail I. Sreznjevski, Baudouin de Courtenay in

Fran Ramovš, stopa zdaj v življenje. Pri tem pa jo neizogibno bremeni preteklost. Njena dediščina je stoletna izoliranost, današnji odtok prebivalstva, »splošno zapuščanje zemlje, družbeni razkroj, demokratično zakrinkan ostrakizem manjšin« in ne nazadnje še potres iz leta 1976, ki je poslabšal gospodarsko stanje Rezije in zaostрил že našete probleme. Načrt za obnovo Rezije, ki ga ta knjiga predlaga, objasnjuje in pogloblja najprej njeno preteklost: od zemljepisne lege (občina Rezija obsega danes 120 km²) do njene zgodovinske in antropološke oznake (»Zdi se, da segajo prve človeške naselbine v VI. stoletje po Kr., ko so se tod nastanili potomci izstoslovske veje.«). Njena najmočnejša ost pa je naperjena v sedanost. To sedanost pogojujejo, po mnenju Quaglie, trije faktorji: demografski, gospodarski in družbeno-politični. Padanje števila prebivalstva (povprečna starost stalno naseljenih Rezijanov je nad 55 let) in z njim tesno povezano izredno nizko število rojstev (v zadnjih desetih letih le 153 otrok) ter stalni odtok mladine so tri pereče konstante demografske stvarnosti Rezije. Njen gospodarski položaj beleži še pretresljivejšee stanje: od 2507 kmečkih gospodarstev iz leta 1951 so jih pred štirimi leti našli le 350. Padec produktivnega kmetijstva, od katerega je Rezija živela, znaša 87 % in več kot 80 % ozemlja je zapuščenega. »Prava katastrofa«, komentira Quaglia. Toda niti družbeno-politično stanje Rezije ni ugodnejše: od še do pred kratkim slabih javnih storitev in napeljav do še sedaj popolnega pomanjkanja slovenskih šol in načrtno italijanizacije, ki je Rezijanom vcepila strah, zmedenost, nezaupljivost. Citiram: »Napolnili so nas z nacionalističnimi idejami, naučili so nas ljubezni do domovine (Italije! – op. M. K.), zahtevali so od nas ogromen krvavi davek, naučili so nas in včasih celo prisilili, da smo pozabili in se sramovali našega porekla, a v vseh teh letih niso storili ničesar, da bi se mi kot manjšina ohranili.« Tak položaj je pogojeval in omogočal tudi izkrivljanje rezijanskih kulturnih korenin. Še danes lahko slišimo ali beremo, da je rezijanska kultura italijanska ali furlanska. »Dejstvo je«, pravi Quaglia, »da so hoteli iztrgati z vsemi sredstvi Rezijane svojemu izvoru, svojemu slovanskemu izvoru.« Podobna zavajanja so jezikovno zapletene arhaičnosti rezijanščine rojevale tudi v najobčutljivejšem in najzamotanejšem termometru kulture določene družbe, v jeziku. »Rezijanščina ni nič drugega kot stara ruščina« (Girolamo Asquini) ali »rezijanščina je veja srbohrvaščine« (Henrik Tuma), sta le navedka iz dolge vrste zmot, ki jim – često iz jezikoslovju tujih razlogov – vedno znova zapadejo celo dialektologji 20. stoletja. Baudouin de Courtenay jim je bil sicer s svojo turansko-slovansko teorijo nekaj časa tehten zgled, pa jo je moral – resničnemu izvoru rezijanščine na ljubo – v osebni korespondenci ob koncu svojih dni še sam preklicati. Ob splošno sprejeti teoriji Frana Ramovša, ki vključuje rezijanščino v slovensko narčno področje, so take herzije sedaj nedopustne in jezikoslovju škodljive. V jezik, ki se je lahko ohranjal le v ustnem izročilu in nekaj redkih tiskih novejšega datuma,

je vtkana vsa rezijanska »dušyca«. Ples, pesem (zbranih in posnetih jih je preko 500) in pravljica (zapisanih jih je kar 3000) so še danes najznačilnejši izraz rezijanske originalnosti. Ta kulturna izvornost pa se bo lahko ohranjala in tvorno preoblikovala le, če bodo Rezijanom nudeni osnovni materialni in življenjski pogoji. Knjiga »Rezija – jezik zemlje, jezik kruha« predstavlja v svoji dvojezični obliki temeljni instrumentarij na tej poti, ki je sicer usojena bolj družbeno-političnim organizmom. Le z njihovo voljo in delom bodo sanje, o katerih govori ta knjiga, nekoč lahko realnost.

Med sanje in to realnost, med zvezde in prah, med pravljico in vsakdan se v napor, ki skuša vrniti prebivalcem najzapadnejšega dela slovenskega etničnega ozemlja zavest o lastni narodnostni identiteti, vključuje tudi druga tovrstna izdaja Založništva tržaškega tiska. To so »Pravce mojga tat an moje mame«, ki jih je za Študijski center Nediža zbrala in zapisala Ada Tomasetig. 30 jih je, napisane pa so v govoru Saržente pri Špetru na osnovi pripovedovanj, ki jih je Tomasetigova kot otrok poslušala v Trogarjevi družini. Njihova temeljna namembnost je didaktična. Objasnjuje jo predgovor: »Študijski center Nediža izročila to novo publikaciji predvsem tistim šolnikom, ki bi želeli razpolagati s tako zbirko gradiva in se ga posluževati pri svojem didaktičnem delu.« Toda mimo te namembnosti je moč v teh pravljicah opaziti etnografske, jezikovne, sociološke in antropološke zanimivosti. Genius loci jim določa izvornost, svežino in čisto posebno mesto v zakladnici slovenske ljudske kulture. Če smo o rezijanskih pravljicah ugotovili, da so mogoče najznačilnejši izraz tamkajšnje kulturne izvornosti, potem velja to posplošiti vsaj še na sosednjo Benečijo, kjer je pravljíčarska tradicija še danes živa in bogata. Iz nje, iz nadiške doline prihajajo tudi te »Pravce«: žive v svojih antropomorfnih živalskih podobah, bogate v svoji domišljiji, ki se v njih kaže kot hiperbolično filtrirana mimezis. Kraji, kjer se »lesica, vuk an ... urana« zapletajo v premetene medsebojne spore s sklepno moralistično tendenco, so domači. Domača so tudi imena ljudi, ki v pravljicah nastopajo (Krančini, Bazavoni), domače celo kraljičnice, ki niso Trnjulčice ali Pepelke, ampak čisto preproste Vide. Njihovi gradovi so Landarske jame in njihova obramba pred Atilo ni zlato (pravljica Krajica Vida), ampak vreča moke in ščepec soli. V glavi seveda. Skratka: pravljice so izraz celotne kulture teritorija, narava postaja v njih človek in človek narava. Prav takšne pa so tudi jezikovno, saj so natisnjene v narečju. Tu pa se odpira nov, pomemben in tenkočuten problem, ki ga opredeljuje zgodovinski in družbeni specifikum teh krajev: lokalna zavest, zavest o lokalni kulturi in jeziku v Benečiji in Reziji je močno prisotna in živa, tuja in razmeroma nepoznana pa je tu slovenska, matična kulturna tradicija. Od tod nujna in potreba po tiskih v narečju kot predstopnji k postopni vključitvi te tradicije v širši slovenski kulturni korpus. Morda bo takrat zavest o enotnem slovenskem knjižnem jeziku tej

stvarnosti bližja. »Pravce mojga tat an moje mame« so temu pomemben prispevek, čeprav pri njih pogrešamo širšo, ne le interno didaktično namembnost. Ali ne bi bil namreč ta tisti korak iz sanj v realnost, tisto odprtje doline svetu?

Prav to je tudi osnovni cilj zadnjega tiska našega bežno problemskega pretresa: Milka Matičetova bibliografija »Resia« (Rezija). Poznavanje je predpogoj odprtja in spreminjanja. Tisti »nisem vedel...« postane zato, ob bibliografiji, ki omogoča dostop k virom, neumen in prazen izgovor – pravi Matičetov v zanimivem predgovoru. Dejansko nam je bibliografija – izdal jo je v italijanshíni založnik Graphik studio – neobhodno pomagalo in vodilo pri raziskovanju Rezije in njene problematike. Njena omejitev pa je dvojna: časovna (zajeto je obdobje od 1927 do 1979 z 234 bibliografskimi enotami) in snovna, saj je bibliografija izbrana in upošteva najvažnejše gradivo t. i. »rezijanistike«.

Z njo je krog naše bežne problemske analize novejših tekstov iz najzapadnejšega dela slovenskega etničnega ozemlja sklenjen. Zdaj, ko se odpira svetu, bi ta del zaslužil širšo, ne le jezikoslovno pozornost. Da bi tiste sanje, ki brstijo v dolini cvetja in njeni neposredni okolici, stopile lahko v življenje.

Miran Košuta
Ljubljana

Jezik v zgodnjem otroštvu

Jaroslava Pačesová, *Řeč v raném dětství, Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno 1979*

Monografija češke avtorice Jaroslave Pačesove raste iz pedofonetičnih in pedolingvističnih tradicij univerzitetnega središča v Brnu, ki jih je pomagal ustvarjati Karel Ohnesorg, ime katerega se povezuje tudi s slovenskim jezikoslovjem, v njegovi bibliografiji¹ najdemo namreč recenzije del Rudolfa Kolariča (*Slovenski otroški govor*) in Franceta Bezlaja (*Oris slovenskega knjižnega izgovora*). Jaroslava Pačesova je učenka Karla Ohnesorga in obenem nadaljevalka njegovega dela. Njene dosedanje objave kažejo na raziskave fonološkega sistema otroškega govora, na razvoj besedišča in gramatičnih kategorij v govorici

¹ Bibliografijo Karla Ohnesorga je zbrala Jaroslava Pačesova. Izšla je v zbornikih filozofske fakultete, ki jih izdaja Univerza J. E. Purkyně v Brnu, in sicer leta 1966 in leta 1976.

čeških otrok ter na splošne jezikovne zakonitosti in jezikovnem razvoju zgodnjega otroštva.

Monografija, o kateri želimo poročati, se osredinja predvsem na osvajanje besedja in gramatike, in sicer v nenehni konfrontaciji z jezikom odraslih. Izhajajoč iz okoliščine, da se pri osvajanju jezikovnega sistema uveljavljajo zakonitosti, ki utegnejo biti univerzalne in veljajo tako za sorodne kakor tudi za strukturno oddaljene jezike, se avtorica v svojih izvajanjih sooča z izsledki drugih avtorjev: upošteva dognanja, ki temeljijo na gradivu slovanskih jezikov (od slovenskih avtorjev sta na uvodni strani omenjena Rudolf Kolarič in Zdravko Omerza, oba sta uvrščena kar k srbohrvaško piščočim); od zahodnoevropskih jezikov se največkrat pojavljajo v delu primeri iz angleške strokovne literature.

Ker je razvoj onomazioloških in gramatičnih kategorij v jezikovnem sistemu zgodnjega otroštva pogojen s psihičnim dogajanjem in razvojem otroka, je Jaroslava Pačesova v uvodu svoje knjige predstavila osnovne teoretične poglede na jezikovni razvoj otroka v dosedanji psiholingvistični literaturi. Poleg danes že oprvežene behavioristične koncepcije, v kateri je model jezikovnega razvoja prikazan kot osvajanje jezika, ki poteka v oblikovanju jezikovnih navad na osnovi zunanjih pobud, se avtorica kritično ustavi zlasti pri t.i. transformacijski psiholingvistiki, nastali na osnovi teoretičnih izhodišč Noama Chomskega. V prvotni njegovi zamisli je model osvajanja jezika pojmovan kot inštrument, ki ob vstopu sprejema informacije o jeziku, ob izstopu pa producira gramatiko določenega jezika. Z drugimi besedami, otrok naj bi v nekem smislu »tvoril« gramatiko jezika tistega okolja, kjer živi. Njegovo znanje o strukturi in zakonitostih jezika se polagoma razvija in se približuje lingvistični kompetenci odraslega. Teza, da se lingvistična kompetenca pri otroku razvija na osnovi biološke, prirojene sposobnosti in da so jezikovne zakonitosti, ki so skupne vsem jezikom, enake značilnostim generativne gramatike, je po mnenju J. Pačesove, v primerjavi z behavioristično teorijo drugi ekstrem, saj pri formiranju jezikovne kompetence povsem zavrača vpliv učenja. V skladu z dognanji sovjetskih psiholingvistov utemeljuje pomanjkljivosti transformacijske psiholingvistike z vrsto ugovorov, na primer: pomanjkljiva označitev lingvistične kompetence pri otroku; otrok veliko prej jezik razume, kot pa ga je zmožen govoriti. Transformacijska psiholingvistika sploh ne jemlje v poštev realnega jezikovnega obnašanja in različnih pogojev, v katerih jezikovno vedenje poteka. Razen tega zanemarja dejstva, da

uravnava jezikovno obnašanje človeka ne le čisto jezikovni in individualni psihološki faktorji, temveč tudi zunajjezikovna realnost. Osvajanje jezika je komunikativni proces; v osnovah jezikovnega obnašanja je zato treba gledati kompetenco širše kot pa samo jezikovno. V procesu osvajanja jezika gre namreč za k o m u n i k a t i v n o kompetenco. Razumeti jo je kot znanje socialnih pravil, kot rabo različnih oblik določenega naravnega jezika in rabo različnih neverbalnih kodov. Iz tega sledi, da študij jezikovnega razvoja ne moremo izolirati od socialno-kulturnih pogojev, v katerih otrok živi; od pogojev vzgoje, družinske in kolektivne, ter od raznovrstnih komunikativnih položajev in interakcij, pogojenih zelo različno in odvisnih od stilov in norm določene socialne sredine.

Kot je že bilo omenjeno, temelji delo J. Pačesove na večletnih raziskavah otroškega jezika; sistematično je v delu zajet razvoj enega otroka od prvih govornih začetkov pa do starosti petih let. Poleg tega obsegajo raziskave jezikovno gradivo kakih 100 otrok v starosti 2–6 let, katerih jezikovno obnašanje je avtorica spremljala v jaslih, otroških vrtcih in družinah na območju mesta Brna, kar ni nevažna okoliščina, saj je najti v jezikovnih primerih dialektološke znake tega kraja.

Delovno metodo je avtorici narekovalo dejstvo, da je treba na jezik otroka gledati kot na sistem s svojimi lastnimi zakonitostmi in ga opazovati na ozadju jezikovnega sistema odraslih. Otrok si izposoja iz jezika starejših tisto, kar rabi za svoje izražanje in kar ustreza njegovemu sistemu, ki vsebuje tudi drugačne prvine. Ob znani ugotovitvi o jezikovni ustvarjalnosti otroka ponovi Pačesova Jakobsonov izrek, da tvori otrok na osnovi tistega, kar si izposodi, oz. izrek romunske pedolingvistke T. Slame Cazacu, da je otrok sicer eho, vendar eho, ki izbira.

V zamejitvi problematike, tj. ob spremljanju razvoja leksike in gramatike v odvisnosti od jezikovnega sistema starejših, se je avtorici izoblikoval delovni postopek, ki je nekako tridelen:

1) Oris določene jezikovne kategorije v sistemu češkega jezika: gre za prikaz dosedanjenega vedenja o določenem jezikovnem pojavu, avtorica upošteva tudi značilnosti drugih jezikov, tako da je v uvodnem delu podana tipologija pojava v jezikovnem sistemu odraslih.

2) Jedrni del je ob ugotovitvi, kako se določena kategorija pojavlja v govoru čeških otrok, ilustriran z jezikovnim gradivom in zaključen s sintezo.

3) V zadnjem delu gre za konfrontacijo ugotovitev: bodisi z dosežki tujih pedolingvistov ali pa z dognanji čeških jezikoslovcev. Raziskave otroškega govora naj bi po svoje dopolnjevale teorijo češkega jezika pa tudi teorijo splošnega jezikoslovja.

V navedenem zaporedju so v publikaciji Pačesove obdelani naslednji problemski krogi: odnos jezikovnih poimenovanj do predmetnosti, vsebinske značilnosti poimenovanj v otroškem govoru, forma jezikovnih poimenovanj in pregibanje besedja, pojavljanje besednih vrst in gramatičnih kategorij (spola, sklona, števila in naklona). V zadnjem poglavju gre za prikaz splošnih zakonitosti pri osvajanju jezika: od ugotovitev o ekonomiji v otrokovem izražanju in o binarnosti v jezikovnem sistemu pa vse do dosledno uveljavljene gramatikalizacije, ki se kaže v govoru otrok pri različnih narodih; otrok izhaja iz svojih predstav o pravilnosti oblik pri sklanjanju, spreganju in stopnjevanju. Od onomazioloških kategorij je avtorica posebej spremljala deminutive in avgmentative, od katerih je zlasti kategorija deminutivov v govorici češkega otroka nadvse izstopajoča in pogojena z emocionalnostjo otroškega jezika.

Delo J. Pačesove bo zanimivo za slovenskega opazovalca. Češčina in slovenščina sta si strukturno sicer zelo blizu, vendar pa bo češki jezik s svojo visoko stopnjo fleksivnosti (trde in mehke sklanjatve) za otroka v tem pogledu težji kot slovenščina. Češki otrok daje prednost produktivnim (trdim) sklanjatvam. Na podobne primere naletimo v učnem procesu, ko Slovenec obvladuje pregibanje češkega besedišča: velikokrat dela podobne napake kot otrok in rabi končnice slovenskih sklanjatvenih vzorcev, ki se v precejšnji meri pokrivajo s češkimi trdimi sklanjatvami.

Težko je v kratkem poročilu predstaviti toliko zanimivih dognanj, ki jih najdemo v publikaciji J. Pačesove. Naj se ustavimo vsaj še ob dejstvu, da je za otroka najbolj informativen in relevanten konec besede, od tod krajšanje besed v otroškem govoru. Rudolf Kolarič² je podobna opažanja (npr. čokoláda – *l á d a*, ušéša – *š é s a*) v govoru svojih vnukov utemeljeval z akcentom: odpadali naj bi nenaglašeni zlogi. Da temu ni tako, kaže češki jezikovni material; v češčini se pojavlja naglas na prvem zlogu v besedi in vseeno prihaja do enakega procesa. Tu bi se nemara ponujala drugačna razlaga, ki izhaja iz značilnosti sintetičnega jezikovnega tipa, pri katerem se največ informacij zbira na koncu besede. Pri samostalniku *čokoláda* zaznamuje končnica -a troje pomenov: imenovalnik, ženski spol in ednino. Ven-

dar pa nas avtorica v tem odgovoru lahko zavrne s primeri iz zahodnoevropskih analitičnih jezikov, kjer prav tako prihaja do krajšanja besed (npr. nemški otroci veliko kasneje obvladajo predložne sklone).

Pozornost češkega otroka ni v prvih letih usmerjena na začetek besede, na predloge in predpone. Težišče jezikovnih sprememb, ki so povezane s pregibanjem besed, se zgošča na koncu besede. Ta pojav je v knjigi ilustriran z vrsto primerov, npr.: s kopičenjem sufiksov:

pes – pejsek – pejsánek – pejsulínek (v primerih je s pomočjo sufiksov in infiksov izraženo stopnjevanje in višja stopnja čustvenosti); zanikanje je v otroški govorici drugačno, kot ga pozna knjižna češčina:

papat ano – hajat ne (v knjižnem jeziku stoji nikalnica na začetku – *nepapat, nehajat*). Za ustrezno umevanje primerov bi morali v našem poročilu predstaviti tudi avtoričino gledanje na semantično situacijo oziroma na tipe asociacij v otroškem govoru, kar pa nam skopo odmerjen prostor v naši reviji ne dopušča.

Ob zelo jasno izrečenem mnenju v knjigi Jaroslave Pačesove, da naj bi se v raziskovanju otroškega govora povezovali znanstveniki različnih narodov v interdisciplinarnih in teamskih skupinah, lahko zapišemo, da bo treba na psiholingvističnem področju nadaljevati delo Rudolfa Kolariča, ki temelji na opazovanju jezikovnih pojavov, ter preskočiti slovensko zamudništvo.

Albinca Lipovec
Filozofska fakulteta v Ljubljani

² Rudolf Kolarič, Slovenski otroški govor, Godišnjak Fil. fak. v Novem Sadu I. 1959, str. 229–258.

O delu slavističnega društva Slovenije

Na sejah 19. februarja in 16. aprila je predsedstvo Slavističnega društva obravnavalo: udeležbo slovenskih slavistov na 10. jugoslovanskem slavističnem kongresu, ki bo od 6. do 10. oktobra na Ohridu in v Strugi, organizacijo in program zborovanja slovenskih slavistov, ki bo predvidoma v drugi polovici oktobra v Titovem Velenju, in delo sekcij ter sprejelo naslednje sklepe:

1. Na razpis tem 10. jugoslovanskega slavističnega kongresa, ki je bil objavljen v drugi številki Jezika in slovstva, se je odzvalo štirinajst slovenskih slavistov, ki bodo jugoslovanski slavistični javnosti predstavili tele referate:

Jezikoslovje

– *Kontrastivno slovansko jezikoslovje:*

Breda Pogorelec, Slovenski knjižni jezik – dileme njegove rabe;

Ada Vidovič-Muha, Pomensko-skladenjska podstava zloženk.

– *Onomastika – dialektologija – norma*

Martina Orožen, Metodološka izhodišča za inventarizacijo dialektne leksike in semantike;

Alenka Šivic-Dular, Osebna imena in vzdevki v delih Prežihovega Voranca;

Jože Toporišič, Besedila in norma slovenskega knjižnega jezika.

Veda o književnosti

– *Primerjalna slovanska književnost*

Štefan Barbarič, Možnosti in pomen komplementarnega proučevanja jugoslovanskih književnosti (ob slovenski in hrvaški književnosti 1848–1881);

Jože Koruza, Zanimanje Slovencev za ustno pesništvo drugih južnoslovanskih narodov v času razsvetljenstva in romantike;

Tone Pretnar, Racinov verz v slovenskem in Prešernov v makedonskem prevodu;

Matej Rode, Teorija prevajanja in slavistika.

– *Sodobni književni tokovi*

Helga Glušič, Tematske razsežnosti sodobnega slovenskega romana;

Franc Zdravec, Ob stoletnici Gradnikovega rojstva.

Metodika

– *Metodika pouka jugoslovanskih jezikov in književnosti*

Jasna Čebtron, Metodika bralne vzgoje – lirska besedila;

Jože Lipnik, Oblikovanje prvih jezikovnih pojmov pri učencih osnovne šole.

– *Pouk jugoslovanskih jezikov kot nematerih*

Milica Cvetek-Russi, Nekatera metodološka izhodišča pri pouku slovenščine v slovenskih šolah z italijanskim učnim jezikom.

2. Za zborovanje slovenskih slavistov, ki bo v Titovem Velenju v dneh od 14. do 16. oktobra, razpisujemo naslednje teme:

– Kajuh, Aškerc,

– Povezovanje literarne teorije in literarne zgodovine,

– Teoretične osnove sodobnega slovenskega jezikoslovja,

– Jezikovni in književni pouk v osnovni šoli in srednjem usmerjenem izobraževanju.

Vljudno naprošamo kolege, da sporočijo natančne naslove prispevkov Slavističnemu društvu Slovenije, Aškerčeva 12, 61000 Ljubljana, do 1. septembra, tezne sinopsise, ki naj obsegajo 30 tipkanih vrstic, pa do 15. septembra.

3. Sekcija za pripravo književno-geografskega žepnega vodiča se je sestala 19. marca in sklenila, da bo do zborovanja v Titovem Velenju dokončno odgovorila na vprašanja tiska.

Sekcija za Cankarjevo nagrado je izoblikovala in razposlala gradivo področnim slavističnim društvom, ki so 17. aprila organizirala področna tekmovanja. Sprejet je bil sklep, da bo zaradi prostorskih in organizacijskih razlogov republiško tekmovanje v Kranju preloženo za en teden: bo torej 5. junija ob 8. uri. O spremembi smo obvestili predsedstva področnih društev.

4. Predstavniki Slavističnega društva Slovenije so se 28. marca udeležili odkritja spominske ploše Tonetu Šiferju v Žabnici.

V Ljubljani, 21. aprila 1982

Tajnik
Tone Pretnar

Predsednik
Štefan Barbarič

PREJELI SMO V OCENO

Ronald Hayman, Za novo gledališče. Nova gibanja po Beckettu. Prevedel Janko Moder. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega 86, Ljubljana 1981, 406 str.

Draga Ahačič, Gledališče pod vprašajem. Polemike in obračuni. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega 87, Ljubljana 1982, 270 str.

Olga Gnamuš-Kunst, Pomenska sestava povedi. Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani, Ljubljana 1981, 187 str.

Glas »Korotana« ob petnajstletnici, št. 7. Izd. Visokošolski dom »Korotan«, Dunaj 1981.

V TEM LETNIKU JEZIKA IN SLOVSTVA SO SODELOVALI

Draga Ahačič, Ljubljana

Štefan Barbarič, Slovanska knjižnica v Ljubljani

Francè Bezljaj, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Miha Bregant, Poljšica pri Bledu

Vinko Cuderman, Šolski center v Idriji

Janez Dolenc, Šolski center Vojvodina, Tolmin

Marjan Dolgan, SAZU v Ljubljani

Silvo Fatur, Zavod za šolstvo v Kopru

István Fried, Budimpešta

Kajetan Gantar, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Igor Gedrih, Vzgojiteljska šola v Ljubljani

Mojca Gedrih, Ljubljana

Alenka Glazer, Pedagoška akademija v Mariboru

Janez Gradišnik, Ljubljana

Bruno Hartman, Univerzitetna knjižnica v Mariboru

Vito Hazler, Celje

Miran Hladnik, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Franc Jakopin, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Hermína Jug-Kranjec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Marko Juvan, Ljubljana

Vatroslav Kalenič, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Marjana Kobe, Pedagoška akademija v Ljubljani

Gregor Kocijan, Pedagoška akademija v Ljubljani

Jože Koruza, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Miran Košuta, Ljubljana

Stanko Kotnik, Pedagoška akademija v Mariboru

Lojze Krakar, Filozofska fakulteta v Zadru

Marko Kranjec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Olga Kunst-Gnamuš, Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.

Andrijan Lah, Slovanska knjižnica v Ljubljani

Albinca Lipovec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Tine Logar, SAZU v Ljubljani

Alenka Logar-Pleško, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Jolka Milič, Sežana

Jaka Müller, SAZU v Ljubljani

Francè Novak, SAZU v Ljubljani

Vilko Novak, Ljubljana

Boris Paternu, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Jože Pogačnik, Pedagoška fakulteta v Osijeku

Breda Pogorelec, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Helena Poláková, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Tone Pretnar, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Jurij Rojs, Pedagoška akademija v Mariboru

Janez Rotar, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Jože Sever, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Marko Snoj, Ljubljana

Anka Šollner-Perdih, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Franc Šrmpf, Maribor

Janez Žor, Filozofska fakulteta v Ljubljani

Francè Žagar, Pedagoška akademija v Ljubljani

